

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิง
สร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

Participatory Information and Knowledge Management of Community
for Creative Space Development in Kanchana Sub-district Muang Phrae
District, Phare Province

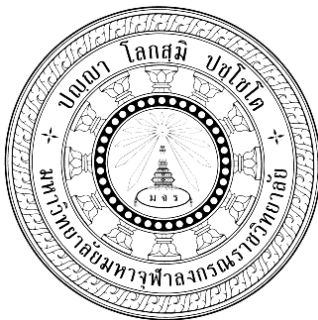
โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ แก้วไพฑูรย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. 2565

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

MCU RS 800763055

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิง

สร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

Participatory Information and Knowledge Management of Community
for Creative Space Development in Kanchana Sub-district Muang Phrae

District, Phare Province

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ แก้วไพฑูรย์

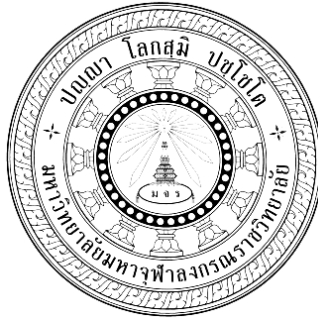
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. 2565

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

MCU RS 800765060

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Participatory Information and Knowledge Management of Community
for Creative Space Development in Kanchana Sub-district Muang Phrae
District, Phare Province

BY

Assistant Professor Supot Kaewphaitoon

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

B.E. 2565

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Phrae Campus

MCU RS 800765060

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่
เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัย: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ แก้วไพฑูรย์

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

ปีงบประมาณ: 2565

ทุนอุดหนุนการวิจัย: จากกองทุนวิจัยและวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่

บทคัดย่อ

วิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เพื่อศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และเพื่อพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยผสมผสานวิธี โดยมีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 13 รูป หรือ คน

ผลการวิจัยพบว่า ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมา ข้อมูลทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับพื้นที่ ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเกิดขึ้นในรอบ 12 เดือน ข้อมูลด้านการบริหาร ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนาประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลกาญจนาประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตที่สำคัญของตำบลได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง ผลไม้ เป็นต้น

ส่วนระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ จำนวน 13 รูป หรือ คน โดยการพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้ 7 ขั้นตอน 1.การแสวงหาความรู้ 2.การรวบรวมความรู้ 3.การจัดหมวดหมู่ความรู้ 4.การแลกเปลี่ยนความรู้ 5.การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้ 6.การถ่ายทอดความรู้ 7.การจัดเก็บความรู้

และการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ตามการรวบรวมข้อมูลเป็นฐานข้อมูลในการศึกษา ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์โดยฐานข้อมูลที่เป็นทางการ และการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์โดยสารข้อมูลที่ไม่มีเป็นทางการเช่น การสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี

ท้องถิ่น ตามวาระโอกาสในรอบ 12 เดือน มีการร่วมมือกันโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ในยามวิกาล ตลอดถึงการใกล้เคียงประณีตระนอมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เกิดการยอมรับและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างสูง ด้วยการอาศัยฐานข้อมูลความรู้ของชุมชนที่เกิดขึ้นในปีก่อนหน้า หรือที่ผ่านมานำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตำบลกาญจนา โดยผ่านกระบวนการการประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนตำบลกาญจนารวมทั้ง 9 หมู่บ้าน

Research Title: Participatory Information and Knowledge Management of Community for Creative Space Development in Kanchana Sub-district Muang Phrae District, Phare Province.

Researchers: Assistant Professor Supot Kaewphaitoon

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

Fiscal Year: 2022

Research Scholarship Sponsor: Research and Academic Funds
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phrae Campus

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the database and knowledge of the community with participation for spatial development of Kanchana Sub-district Mueang Phrae District Phrae Province, to study the information and knowledge management system of the community with participation for the development of creative areas in Kanchanaburi sub-district Mueang Phrae District Phrae Province, and to develop a community-based information and knowledge management system with participatory community for the development of creative areas in Kanchanaburi sub-district Mueang Phrae District Phrae Province.

This research uses research methodology as a mixed research method. There are both qualitative research and action research. Data were collected by in-depth interviews with 15 monks or people.

The results showed that Database and knowledge of community with participative for spatial development of Kanchana Sub-district Mueang Phrae District Phrae Province consists of history Natural environmental information about the area. Information on cultural traditions that occur in the last 12 months, administrative information, occupational information in Kanchana Sub-District, most of the people in

Kanchana Sub-district engaged in agriculture. The main products of the district are rice, soybeans, fruit, etc.

The participatory community information and knowledge management system for the creative area development of Kanchana sub-district Muang Phrae District Phrae Province, who provided key information in participatory community information management for creative area development, consisted of 13 figures or people by developing a database and knowledge in 7 steps. 2. Gathering knowledge 3. Knowledge classification 4. Knowledge exchange 5. Knowledge sharing or share knowledge 6. Knowledge transfer 7. Knowledge storage, etc.

And the development of creative areas based on data collection as a database in the study both official and unofficial. Creative space development by official database and the development of creative space by informal information such as Supporting the promotion of local culture and traditions on the occasion of the occasion in 12 months, there is cooperation with the participation of all sectors in maintaining order in the area at night. as well as to mediate and compromise the conflicts that arise in the community for acceptance and peaceful coexistence. And the Kanchana Subdistrict Administrative Organization has been highly involved in the development of the people in the area. By relying on the knowledge base of the community formed in the previous year. or past bring to solve problems that occur in the area of Kanchana Sub-district Through the village community process in the preparation of community development plans in Kanchana Sub-District, including 9 villages.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่
เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ที่ให้โอกาสและสนับสนุนใน
การทำวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระคุณท่านรองอธิการบดีวิทยาเขตแพร่ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ตลอดจนผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ที่ให้โอกาสและสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระท่านกำนันตำบลกาญจนา ผู้ใหญ่บ้านในเขตตำบลกาญจนาทก
ท่าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ผู้นำชุมชน
พระสังฆาธิการทุกรูปที่กรุณาช่วยให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือในการทำวิจัยเป็นอย่างดี

และขอขอบพระคุณคณะผู้บริหาร และคณาจารย์ เจ้าหน้าที่หน่วยวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ที่ให้การสนับสนุนทุนในการทำวิจัยครั้งนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ แก้วไพฑูรย์

30 ธันวาคม 2565

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 ปัญหาการวิจัย	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	8
1.7 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล.....	10
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้.....	20
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	25
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์.....	36
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายข้อมูลและความรู้ของชุมชน.....	56
2.6 บริบทพื้นที่งานวิจัย.....	68
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	70
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	76
3.1 รูปแบบการวิจัย	77
3.2 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย.....	78
3.3 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant).....	78
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	79

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย.....	80
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	81
3.7 สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	81
3.8 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	82
3.9 สรุปกระบวนการวิจัย	83
บทที่ 4 ผลการวิจัย	84
4.1 ผลการวิเคราะห์ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา เชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่.....	85
4.2 ผลการวิเคราะห์ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อ การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่.....	91
4.3 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่.....	97
4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	103
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	107
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	107
5.2 อภิปรายผล.....	110
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	115
บรรณานุกรม	116
ภาคผนวก	121
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัยและ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	122
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย.....	127
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย.....	132
ภาคผนวก ง หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย.....	135
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย.....	137
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัย.....	141

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากร และหมู่บ้านที่ตำบลกาญจนนา.....	68
ตารางที่ 4.1 ประชากร 9 หมู่บ้าน.....	88

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง	หน้า
แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	8
แผนภาพที่ 2.1 วรรณกรรมมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff.....	31
แผนภาพที่ 2.2 การมีส่วนร่วม 8 ชั้นของ Arnstein.....	33
แผนภาพที่ 3.1 สรุปกระบวนการวิจัย.....	83
แผนภาพที่ 4.1 สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย.....	103

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศเริ่มให้ความสำคัญกับบทบาทการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม อย่างเป็นรูปธรรมและกลายเป็นจุดเปลี่ยนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔) เป็นต้นมา ภายใต้แนวคิด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ซึ่งเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อสร้างความสมดุล ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถจัดการตนเองเกี่ยวกับความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครอง ตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง ยึดหลักหลักการมีส่วนร่วมจึงกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนายั่งยืน สะท้อนความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในรูปแบบการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนกับชุมชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรร่วมบนฐานการเรียนรู้และพัฒนา ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวต้องมีการเชื่อมโยงอย่างบูรณาการทั้งในแนวดิ่งและแนวนอนของทรัพยากรของแต่ละพื้นที่อย่างเหมาะสม

ประโยชน์จากการวิเคราะห์แหล่งข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อนำมาใช้พัฒนาการขายและการตลาด มีความสำคัญมากที่สุด ธุรกิจทั้งภาคบริการและภาคการผลิต ๖ แหล่งข้อมูลขนาดใหญ่ มาใช้วิเคราะห์เพื่อพัฒนาการขายและการตลาดมากที่สุด เช่น การตั้งราคา และจัดโปรโมชั่นให้เหมาะกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย รองลงมาจะใช้ประโยชน์เพื่อการปรับปรุงสินค้าและบริการให้ตอบโจทย์ ความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สำหรับภาคการผลิตได้ ๖ แหล่งข้อมูลขนาดใหญ่ มาวิเคราะห์ใช้เพื่อเพิ่มผลิตภาพในกระบวนการผลิตและการตลาด ๖ เนิ่งงาน เช่น เพิ่มจำนวนผลผลิต ลดข้อผิดพลาดในสายพานการผลิต แหล่งข้อมูลขนาดใหญ่ เป็นข้อมูลอันทรงพลังในโลกยุคดิจิทัล ที่ธุรกิจทั่วโลก รวมถึงธุรกิจไทยเริ่มให้ความสำคัญกับการนำมาใช้วิเคราะห์เชิงลึก เพื่อให้เกิด insight โดยที่ข้อมูลแบบดั้งเดิมทำไม่ได้หรือไม่ดีเท่า หรือไม่สามารททำได้ ทั้งในด้านการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อนำมาพัฒนาด้านการขาย การตลาด การปรับปรุงสินค้าและบริการ รวมไปถึงการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานภายในบริษัท เพื่อเพิ่มผลิตที่มีคุณภาพ ลดต้นทุน บริหารการเงินและทรัพยากรบุคคลให้มีประสิทธิภาพ¹

¹ สุทธภา อมรวิวัฒน์ และคณะ, *เปิดมุมมองธุรกิจด้วย Big Data*, (กรุงเทพมหานคร : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2560), หน้า 89.

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ศึกษาความสัมพันธ์ของแหล่งข้อมูลขนาดใหญ่ และการจัดการข้อมูล เพื่อความสำเร็จของธุรกิจด้านข้อมูลสารสนเทศ ด้านคุณภาพ ด้านการตลาด และด้านประสิทธิภาพขึ้น เพราะสภาพการแข่งขันทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงทำให้ผู้บริโภคในยุคปัจจุบันมีอำนาจต่อรองที่สูงขึ้นมากจากความสามารถในการติดต่อกันได้ตลอดเวลา หาข้อมูลได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และมีทางเลือกในการบริโภคสินค้าและบริการมากขึ้น ทำให้การตัดสินใจบริโภคมีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้ธุรกิจต้องหาเครื่องมือใหม่ ๆ มาปรับปรุงพัฒนากลยุทธ์ด้านการขายและการตลาด การผลิตสินค้าและการให้บริการ รวมไปถึงการวิจัยและพัฒนา ซึ่งแหล่งข้อมูลขนาดใหญ่เข้ามามีบทบาทในการช่วยให้ธุรกิจเข้าใจสาเหตุของพฤติกรรมของผู้บริโภค

ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นได้ทั้งวิธีการซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและเป็นเป้าหมายของการพัฒนาด้วย โดยเริ่มตั้งแต่การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบและติดตามผล และการรับผลประโยชน์ฯลฯ ทั้งนี้ ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเพราะช่วยสร้างรายได้ สร้างการจ้างงานให้กับประเทศ ด้วยว่าประเทศไทยถือเป็นประเทศที่มีทรัพยากรหลากหลายทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงจึงกลายเป็นจุดมุ่งหมายปลายทางให้นักเดินทางอยากเข้ามาท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีส่วนมีข้อจำกัด และยากที่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ไว้คู่ชุมชนตลอดจนใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนได้หากปราศจากความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สำหรับมิติการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวโดยใช้ฐานทรัพยากรท้องถิ่นแล้ว รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นและร่วมเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในชุมชน เป็นสัญลักษณ์ซึ่ง “ชุดความรู้” ของพื้นที่เพื่อให้นักภายนอกได้มีโอกาสสัมผัสวิถีธรรมชาติ “การเป็นของแท้” เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรม และเป็นการท่องเที่ยวที่คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากที่สุด²

การพัฒนาเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นไปสู่เมืองสร้างสรรค์นั้นผู้บริหารเมือง หรือท้องถิ่นมีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองสร้างสรรค์เพราะผู้บริหารเมือง หรือท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับโอกาสในการบริหารจัดการเมืองและเป็นผู้ที่สามารถดำเนินโครงการจากระดับนโยบายไปสู่การปฏิบัติจนสำเร็จเป็นรูปธรรม มีการผลักดันอย่างจริงจังและจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการพัฒนาคุณภาพเมืองให้มีความสะดวกสบายสวยงาม และเอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์และการประกอบธุรกิจของประชากรเมือง หรือท้องถิ่น จึงเป็นรูปแบบการพัฒนาที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุน

² ชัยณรงค์ ศรีรักษ์, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของนักท่องเที่ยวกลุ่มประเทศ CLMV ในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน), 2561), หน้า 5-7.

ทางการเมืองและมวลชน อีกทั้งเป็นผู้ที่สามารถสร้างความเข้าใจในแนวคิดการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งการปรับทัศนคติและรูปแบบการทำงานของหน่วยงานท้องถิ่นในการ บริหารงานเพื่อเปลี่ยนความคิดในการพัฒนาเมือง หรือท้องถิ่นจากยุคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสู่ยุคแห่ง การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน³

และนอกจากนี้เครือข่ายทางสังคมก็เป็นสิ่งที่สำคัญอันหนึ่งในการการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ ที่เปิดโอกาสให้หน่วยงาน องค์กร ชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เกิด ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อการแลกเปลี่ยน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการร่วมกัน ทำงาน ที่สำคัญจนเกิดในรูปแบบของเครือข่ายหรือการสร้างเครือข่ายเป็นการสนองความต้องการที่ หลากหลาย คือ 1) ต้องการมีพวกในการทำงาน ต้องการมีหมู่ 2) ต้องการทรัพยากรในการทำงาน เพิ่มขึ้น 3) ต้องการรับภาระความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน 4) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการ แก้ไขปัญหา โดยเฉพาะเมื่อปัญหาในปัจจุบันมีหลายมิติ ความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละบุคคลหรือ องค์กร ช่วยให้การมองปัญหาชัดเจนยิ่งขึ้น และ 5) ต้องการประหยัด⁴

และที่สำคัญเมื่อคนในชุมชนหรือในพื้นที่ได้มีความตระหนักและให้ความสำคัญกับจิตสำนึก ในการพัฒนาชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ก็จะทำให้เกิดการมีจิตอาสาในการร่วมแรงร่วมใจใน การพัฒนาชุมชนช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ลุล่วงประสบผลสำเร็จนั้นควรที่จะสร้างเครือข่ายจิต อาสาในระดับพื้นที่ชุมชนโดยการทำงานบูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วนเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับชุมชน ให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และมีความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีอาชีพ มีความเป็นอยู่ที่ดีมีงานทำ มีรายได้ทำให้ ชุมชนสร้าง มูลค่าของสินค้าเพื่อออกจำหน่าย ทำให้ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพาตนเองได้โดยได้รับการ สนับสนุนจากภาครัฐ และภาคเอกชน ทำให้ชุมชนได้สร้างโอกาสจากการทำงานในลักษณะกลุ่มอาชีพ กลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชน ที่ผ่านมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการรณรงค์แต่ละชุมชน ทำให้หมู่บ้าน รวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาสร้างรายได้มูลค่าเพิ่ม ให้กับสินค้าที่จำหน่ายทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ทำให้ปัจจุบันประเทศไทยมีกลุ่มอาชีพและกลุ่มวิสาหกิจ ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มชุมชน จึงทำให้ชุมชนได้มีการสร้างอาชีพทั้งประเทศในอัตราที่สูงขึ้น ตามลำดับ

³ พีรตล แก้วลาย และทิพย์สุตา จันทร์แจ่มหล้า, เมืองสร้างสรรค์: แนวทางการพัฒนาเมืองจาก สิ้นทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย, บ.จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด: กรุงเทพฯ, 2556, หน้า 3-4.

⁴ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.และคณะ, การพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนใน ตลาดน้ำในจังหวัดเพชรบุรี, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563, หน้า 1.

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ได้มีการพัฒนาให้เป็นองค์การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล และเป็นหน่วยบริหารสังคมที่ดีมีมาตรฐานส่งเสริม หรือสร้างความร่วมมือ ประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพและยกระดับแก้สมาชิกสภาท้องถิ่น ข้าราชการ พนักงานและลูกจ้าง ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลอันสำคัญของตำบลกาญจนา พร้อมทั้งสร้างเสริมกระบวนการพัฒนาระบบการบริการสาธารณะที่ดีมีมาตรฐาน สร้างความสะดวกลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน สร้างบุคคลให้มีคุณภาพและมีจิตสำนึกในการให้บริการ เพื่อรองรับการบริการแต่ละด้านให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนเป็นลำดับมาในหลาย ๆ โครงการ⁵

แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาเชิงพื้นที่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาก็ยังมีปัญหาหลายประการที่จำเป็นต้องรีบแก้ไขอย่างเร่งด่วน จากการสรุปรายงานของแผนพัฒนาจังหวัดแพร่ พ.ศ.2561-2565 ฉบับทบทวน พ.ศ.2564 (เล่มที่ 1) ในพื้นที่ทั้ง 8 อำเภอ โดยเฉพาะตำบลกาญจนา ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ ๆ ยังมีปัญหาในหลาย ๆ ด้านที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาแก้ไขอย่างเร่งด่วน ได้แก่ ปัญหาความต้องการด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาและความต้องการด้านเส้นทางคมนาคมเพื่อการสัญจร และถนนเพื่อการเกษตร ปัญหาด้านรายได้น้อย ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ และความต้องการด้านการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ⁶ ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรในห้วงฤดูแล้ง ปัญหาเรื่องรายได้และอาชีพของประชาชน ราคาสินค้าทางการเกษตรไม่แน่นอน หรือมีราคาตกต่ำ ขาดอำนาจในการต่อรอง ถนนในหมู่บ้านชำรุดเสียหาย⁷ ดังนั้น วิธีการที่จะพัฒนาพื้นที่ชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาให้ประสบผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายของการพัฒนา จึงควรที่จะทำการจัดการความรู้ของข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ให้กับคนในพื้นที่ ชุมชนโดยนำมาบูรณาการในการเสริมสร้างการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่ได้มีความอยู่ดีกินดี และพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น พื้นที่ตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีความเป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ที่สามารถพัฒนาได้ในหลากหลายมิติ เนื่องด้วยขีดความสามารถของชุมชนที่มีพื้นฐานเกี่ยวกับเกษตรกรรมจึงมีผลทำให้การจัดเก็บรวบรวม และการจัดการข้อมูลเพื่อให้เกิดเป็นฐานเพื่อการสืบค้นให้เกิดเป็นลักษณะสามารถสืบค้นได้ อีกทั้งความร่วมมือของคนในพื้นที่ที่ยังไม่ความเข้าใจเกี่ยวกับการ

⁵ รายงานผลการปฏิบัติงาน ประจำปี พ.ศ.2563, 22 มกราคม 2565, <https://www.kanjana.go.th/home>, หน้า 4.

⁶ สำนักงานจังหวัดแพร่ กลุ่มงานยุทธศาสตร์ และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, แผนพัฒนาจังหวัดแพร่ พ.ศ.2561-2565 ฉบับทบทวน พ.ศ.2564 (เล่มที่ 1), http://phrae.go.th/file_strategic/61-65plan64-1.pdf, 20 มกราคม 2565, หน้า 94-96.

⁷ แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.2561 – 2565) อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, 20 มกราคม 2565, http://phrae.go.th/file_strategic/B5/maeng64.pdf, หน้า 33.

รวบรวมและการจัดเก็บข้อมูลทำให้การเข้าถึงข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและส่วนงานอื่น ๆ ที่มีความต้องการไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

จากความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาการวิจัยเรื่อง การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบล กายูจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ทั้งจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ คือ เสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการเรียนรู้และสามารถนำมาปรับใช้ เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงและจัดการปัญหาในชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น จึงเกิดแนวคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลชุมชนโดยการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการจัดการข้อมูลที่ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกายูจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.2.2 เพื่อศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกายูจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.2.3 เพื่อพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกายูจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.3 ปัญหาการวิจัย

1.3.1 ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบล กายูจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

1.3.2 ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกายูจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

1.3.3 การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกายูจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญ โดยเริ่มจากการศึกษา ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกายูจนา นอกจากนี้

ยังศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา และทำการพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี โดยมีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยการพัฒนาการจัดการฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนาอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ต่อไป

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกรณีศึกษาของการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ พื้นที่ตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.4.3 ขอบเขตประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร และกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลหลักในกระบวนการการศึกษาเพื่อจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้แก่ ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ตัวแทนผู้นำชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประชาชนหรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน รวมจำนวน 15 คน

1.4.4 ขอบเขตระยะเวลาในการวิจัย

ระยะเวลาวิจัยจำนวน 9 เดือน เริ่มตั้งแต่ 18 มกราคม 2565 ถึง วันที่ 30 กันยายน 2565

1.5 นิยามศัพท์ในการวิจัย

การให้คำนิยามศัพท์เกี่ยวกับการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังนี้

1.5.1 การศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชน หมายถึง การพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชน ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา ข้อมูลทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่นที่ดิน ป่าไม้ พื้นที่การเกษตร พื้นที่หมู่บ้านหรือชุมชนเป็นต้น ข้อมูลด้านวัฒนธรรม

ประเพณี ในรอบ 12 เดือน ข้อมูลการบริหารจัดการ เช่นข้อมูล ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหาร ส่วนตำบลกาญจนนาเป็นต้น ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนนา

1.5.2 การศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน **หมายถึง** การพัฒนาระบบ การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน 7 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การแสวงหาความรู้ ขั้นตอนที่ 2 การ รวบรวมความรู้ ขั้นตอนที่ 3 การจัดหมวดหมู่ความรู้ เช่นความรู้ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความรู้ทางด้านประเพณี ความรู้ทางด้านสมุนไพรเป็นต้น ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ ขั้นตอนที่ 5 การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้ ขั้นตอนที่ 6 การ ถ่ายทอดความรู้ ขั้นตอนที่ 7 การ จัดเก็บความรู้

1.5.4 การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน **หมายถึง** ระบบการ จัดเก็บข้อมูลฐานและความรู้ของชุมชน โดยมีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ เป็น ฐานข้อมูลพื้นฐาน ในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

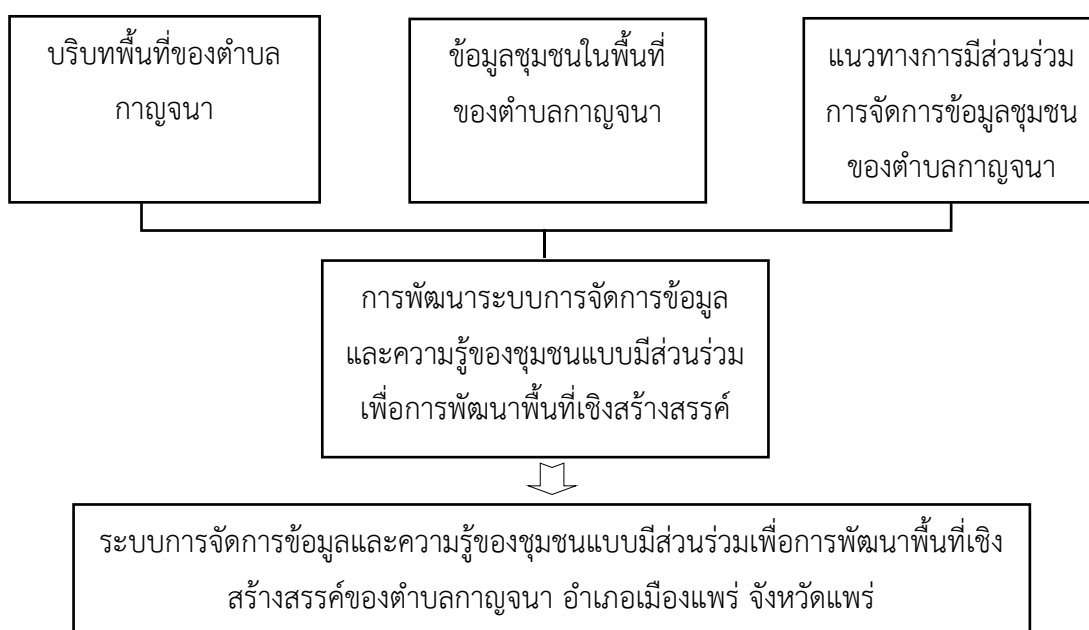
1.5.5 การมีส่วนร่วม **หมายถึง** การได้ร่วมกิจกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้นของประชาชนใน พื้นที่ เป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออก

1.5.7 การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ **หมายถึง** การบริหารจัดการพื้นที่ในชุมชนเพื่อให้ เกิดการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ ชุมชนมีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัด แพร่

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1.7.1 ได้ทราบฐานการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.7.2 ได้สร้างสรรค์ผลงานพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.7.3 เกิดระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.7.4 ได้ชุดระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายข้อมูลและความรู้ของชุมชน
- 2.6 บริบทพื้นที่งานวิจัย
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล

ข้อมูล (Data) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของระบบสารสนเทศคอมพิวเตอร์¹ การจัดการข้อมูล (Data Management) เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการบริหารองค์การให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของเทคโนโลยีข่าวสาร คอมพิวเตอร์ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว การจัดการและบริหารองค์การให้ประสบความสำเร็จนั้น การตัดสินใจที่ถูกต้อง รวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์ถือเป็นหัวใจของการทำธุรกิจในยุคปัจจุบัน ดังนั้นการจัดการข้อมูลให้มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องจะช่วยให้องค์กรอยู่รอดได้ในการแข่งขันกับองค์กรอื่นๆ

ข้อมูล คือ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ในเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้จากการสังเกต การจดบันทึก การสัมภาษณ์และการสอบถาม แต่ข้อมูล นี้ต้องยังไม่มีผลการประมวลผล ไม่มีการวิเคราะห์ หรือที่เรียกว่าเป็นข้อมูลดิบ โดยที่ยังไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที

การจัดการข้อมูล คือ การบริหาร การจัดเก็บข้อมูล การประมวลผลข้อมูลให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีประโยชน์ที่พร้อมจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในทันทีที่การจัดการข้อมูลจะเกิดประโยชน์สูงสุดหรือประสิทธิภาพสูงสุดก็ต่อเมื่อผู้ใช้ข้อมูลสามารถใช้ข้อมูลที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นกลางมากที่สุด² เพื่อจะได้นำข้อมูลเหล่านี้ มาช่วยในการตัดสินใจหรือนำไปใช้ประโยชน์อื่นๆ ต่อไป ใน ปัจจุบันนี้ข้อมูลต่างๆ ได้ถูกจัดการไว้อย่างเป็นระเบียบ โดยเก็บไว้ในสิ่งที่เรียกว่า แฟ้ม (File)

หลักในการบริหารข้อมูล ประกอบด้วย

1. ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล (Access) ใต้ง่ายรวดเร็วและถูกต้อง โดยจะต้องมีการกำหนด สิทธิในการเรียกใช้ข้อมูลตามลำดับความสำคัญของผู้ใช้
2. จะต้องมีระบบรักษาความปลอดภัยของข้อมูล (Security) ข้อมูลที่จัดเก็บไว้จะต้องมีระบบรักษา ความปลอดภัยเพื่อป้องกันการจารกรรมข้อมูล
3. สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขในอนาคตได้ (Edit) ทั้งนี้เนื่องจากแผนที่วางไว้อาจจะต้องการ เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์จึงทำให้ต้องมีการจัดระเบียบข้อมูล แก้ไขข้อมูลพร้อมทั้งจัดหาข้อมูลมาเพิ่มเติม
4. ข้อมูลที่จัดเก็บอาจจะต้องมีการจัดแบ่งเป็นส่วนหรือสร้างเป็นตาราง เพื่อง่ายแก่การปรับปรุงข้อมูล ในลักษณะการจัดการฐานข้อมูลแบบสัมพันธ์ (Relational database) ซึ่งจะกล่าวถึง ภายหลัง

วัตถุประสงค์ในการจัดการข้อมูล

¹ วีรชัย ฉลาด , การจัดการข้อมูล , [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://chalad.wordpress.com/subject/31241-2/31241-lesson-4/> (22 มีนาคม 2565)

² วรินทร์ แก้วสว่าง , การจัดการข้อมูล , [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/newteamacc2559/kar-cadkar-khxmlul> (22 มีนาคม 2565)

1. การเก็บข้อมูลเพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ในภายหลัง
2. การจัดข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเรียกใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การปรับปรุงข้อมูลให้มีความถูกต้องสมบูรณ์อยู่เสมอ
4. การปกป้องข้อมูล จากการทำลาย ลักลอบใช้ หรือแก้ไขโดยมิชอบ รวมทั้งปกป้องข้อมูล

จากอุบัติเหตุที่อาจเกิดจากวินาศภัยหรือความบกพร่องภายในระบบคอมพิวเตอร์

ประเภทของข้อมูล

ข้อมูลที่น่ามาประมวลผลเพื่อให้เป็นสารสนเทศสามารถจำแนกตามลักษณะได้ 2 ลักษณะ คือ 1) จำแนกตามแหล่งที่มา และ 2) จำแนกตามรูปแบบของข้อมูล

ข้อมูลที่จำแนกตามแหล่งที่มา สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แหล่งข้อมูลภายในองค์กร แบบนี้จะเป็นการเก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นภายในหน่วยงานของตนเอง เช่น ข้อมูลของนักเรียน ข้อมูล ในบริษัท ข้อมูลในโรงพยาบาล เป็นต้น
2. แหล่งข้อมูลภายนอกองค์กร เป็นข้อมูลที่ได้อีกจากแหล่งอื่นที่อยู่นอกหน่วยงาน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นข้อมูลที่มีความพิเศษกว่าข้อมูลภายในองค์กร เพราะต้องอาศัยความสามารถของหน่วยงานอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อความเหมาะสม และ ความเป็นธรรมของข้อมูลนั้นๆ เช่น ต้องการทราบอัตราการใช้จำนวนไฟฟ้าที่มีจำนวนมากที่สุด 10 อันดับต้นของประเทศ จะเห็นว่าการต้องการทราบข้อมูลเหล่านี้จะต้องอาศัยแหล่งข้อมูลของที่อื่น เช่น หน่วยงานการไฟฟ้า หน่วยงานจัดเก็บค่าไฟฟ้า

ข้อมูลที่จำแนกตามรูปแบบของข้อมูล สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลขั้นต้น หรือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลทางตรง ที่พบ หรือ ประสบด้วยตน หรือถ้าเป็นการเขียน ต้องเป็นการเขียนรวบรวมไว้เป็นครั้งแรก จากผู้เขียนโดยตรง ข้อมูลขั้นปฐมภูมินี้บางครั้งอาจจะเป็นข้อมูลที่ไม่ถูกต้องจากความเป็นจริง เพราะยังไม่ได้วิเคราะห์ข้อมูล เช่น การสำรวจมด จากการสำรวจด้วยตาเปล่าอาจจะมองไม่เห็นว่ามีมดไม่มีขนที่บริเวณรอบๆ ร่างกาย แต่ในความเป็นจริงถ้านำมาส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์ จะเห็นว่ามดจะมีขนรอบๆ ร่างกาย

2. ข้อมูลขั้นที่สอง หรือ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากบันทึกของบุคคลอื่น หรือการบอกกล่าวถ่ายทอดต่อเนื่องมาจากผู้อื่น เช่น การค้นคว้าเอกสารในห้องสมุด การอ่านหนังสือ การดูโทรทัศน์ การฟังรายการข่าว เป็นต้น

คุณสมบัติของข้อมูลที่ดี

การจัดเก็บข้อมูลจำเป็นต้องมีแผนในการดำเนินการ หรือกล่าวได้ว่าการได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ประโยชน์ องค์กรจำเป็นต้องลงทุนทั้งในด้านตัวข้อมูล เครื่องจักร และอุปกรณ์ ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรรองรับระบบ เพื่อให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการระบบข้อมูลจึงต้องคำนึงถึงปัญหาต่าง ๆ และพยายามมองปัญหาแบบที่เป็นจริง สามารถดำเนินการได้ ให้ประสิทธิผลคุ้มค่ากับการลงทุน ข้อมูลที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติขั้นพื้นฐานดังนี้

1. ความถูกต้อง (Accuracy) ข้อมูลที่ดีต้องมีความถูกต้อง เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ หากมีการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ถ้าข้อมูลที่เก็บมาเชื่อถือไม่ได้จะทำให้เกิดผลเสียอย่างมาก ผู้ใช้จะไม่กล้าอ้างอิงหรือนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นเหตุให้การตัดสินใจของผู้บริหารขาดความแม่นยำ และอาจมีโอกาสมิติดพลาดได้ รูปแบบการจัดเก็บข้อมูลต้องคำนึงถึงกรรมวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ความถูกต้องแม่นยำมากที่สุด

2. ความรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน (Update) ข้อมูลที่ดีจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้มีความเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ การได้มาของข้อมูล จำเป็นต้องให้ทันต่อความต้องการของผู้ใช้ ทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน

3. ความสมบูรณ์ (Complete) ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ คือ ข้อมูลที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งจะขึ้นกับวิธีการรวบรวมข้อมูลและวิธีการประมวลผล ดังนั้นในการดำเนินการรวบรวมข้อมูลต้องสำรวจและสอบถามความต้องการในการใช้ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์

4. ตรงตามความต้องการ (Relevance) และสอดคล้องตามความต้องการเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้นจึงต้องมีการสำรวจเพื่อหาความต้องการของหน่วยงานและองค์กร คุณภาพการใช้ข้อมูล และขอบเขตข้อมูล ที่สอดคล้องกับความต้องการ

5. สามารถตรวจสอบได้ (Verifiable) ทั้งกระชับและชัดเจน แหล่งข้อมูลที่น่ามาใช้ต้องเป็นข้อมูลที่ตรวจสอบได้ มีที่มาน่าเชื่อถือ เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ประโยชน์

การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล คือ กระบวนการในการแสวงหาข้อมูล และเก็บบันทึกข้อมูลไว้เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้ในกรณีที่มีข้อมูลจำนวนมากๆ ฉะนั้นการจัดเก็บข้อมูลจำนวนมากๆ จึงจำเป็นที่จะต้องจัดระบบการรวบรวมข้อมูลควร วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญมี 4 วิธี คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสอบถาม ใช้ในกรณีที่ต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งจากบุคคล และเป็นเรื่องที่มีรายละเอียดแบบเจาะลึก การใช้วิธี การสอบถามจะได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดมาก แต่ข้อเสียของการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสอบถามนี้คือ จะใช้ได้กรณีที่ จะ สอบถามบุคคลเพียงกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต คือ การพิจารณาดูสิ่งนั้นๆ โดยตรง ภายใต ระยะเวลาและสถานที่ที่กำหนด การรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตนี้นิยมใช้กับสัตว์ หรือสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ หรือสิ่งที่ต้องการให้เกิดความเป็นธรรมชาติมากที่สุด เช่น สังเกตพฤติกรรมของ สัตว์ หรือ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในชั่วโมงคณิตศาสตร์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธี การสำรวจ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถาม การสัมภาษณ์บุคคลเป้าหมาย ซึ่งการสำรวจจะได้รับข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงและ ลึกกว่าแบบ สังเกต และสามารถที่จะรวบรวมข้อมูลจากบุคคลเป้าหมาย ได้จำนวนมาก

4. วิธีการค้นคว้าจากเอกสารหรือข้อมูลขั้นที่ 2 คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าตามเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด หนังสือ เป็นต้น หรือ จากการจัดบันทึกหรือการบอกกล่าวจากบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลหาได้ง่ายและมีแหล่งข้อมูลอ้างอิง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

1. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ประเวศ วะสี³ ให้ความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้” ว่าควรมีวัตถุประสงค์คือ เรียนรู้เพื่อตัวเอง เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเองทั้งที่ใกล้และไกล เรียนรู้เพื่อรู้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และสามารถจัดความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร⁴ สรุปสาระสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ได้ 3 ประเด็น คือ

1. ด้านการเรียนรู้ควรมีลักษณะเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยการเรียนรู้ เพื่อทำ เพื่อเป็นเพื่ออยู่ร่วมกัน ซึ่งผู้เรียนรู้ควรมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เรียนรู้เพื่อตัวเอง เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเองทั้งใกล้และไกล และเรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์กับสิ่งนอกตัว

2. ด้านการปฏิบัติเมื่อมีการเรียนรู้แล้วเกิดความรู้แก่ผู้เรียน โดยการนำความรู้สีกมาปฏิบัติผ่านช่องทางต่างๆไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม.ประเพณี.ค่านิยมตัวบุคคล.วัฒนธรรมท้องถิ่นวิถีชีวิตมีการเรียนรู้การปฏิบัติเนื้อเดียวกัน และมีกระบวนการการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นที่มีมุมมองแตกต่างกันออกไป

3. การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและค่อนข้างถาวรในเรื่องของความรู้ ทักษะ และทักษะ กล่าวโดยสรุปกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้.เนื่องจากเป็นการยกระดับความสามารถในการคิด.วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจทางเลือกในการแก้ปัญหา การกำหนดแผน หรือกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาที่สามารถดำเนินการได้จริง และสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่อง การปลูกจิตสำนึกของคน ในการที่จะมุ่งเน้นแก้ปัญหา และพึ่งตนเอง โดยเป็นเรื่องของการพัฒนาความรู้และทักษะในการแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

³ ประเวศ วะสี, การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2548), หน้า 33.

⁴ ปาริชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549), 176-177.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ⁵ ได้กล่าวถึง.สาระของลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า เป็นความรู้หรือชุดประสบการณ์ของชุมชน มิใช่ความรู้ทางเทคนิคเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีส่วนที่เป็นคุณค่า ศีลธรรม และจริยธรรมรวมอยู่ด้วย หรือเป็นความรู้แบบองค์รวม และการถ่ายทอดมิได้แยกเป็นส่วนๆ ผู้เรียนรู้ต้องเรียนรู้วิถีชีวิตทั้งหมด หัวใจของการเรียนรู้คือการปฏิบัติ หรือเป็นกระบวนการของข้อมูลข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชนที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และการจัดการศึกษาของชุมชน มีลักษณะประการหนึ่ง คือ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์วางอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชน รูปแบบการเรียนรู้จึงเรียบง่าย เป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับแนวทางการดำรงชีวิตในชุมชน สามารถเรียนรู้ได้โดยตรง รวดเร็ว และกว้างขวาง เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จึงตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง การเรียนรู้ของชุมชนไม่ได้มุ่งเฉพาะ ตัวความรู้หรือเทคนิค แต่รวมถึงแนวคิดศีลธรรม และจริยธรรม จึงเรียกว่าเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมไม่แยกเป็นส่วนๆ

เสรี พงศ์พิศ⁶ ได้กล่าวถึง ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่าเป็นการจัดการศึกษาให้เด็กเยาวชน.โดยองค์กรชาวบ้านในที่ต่างๆ เป็นการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม คุณค่าดั้งเดิมผสมผสานเข้ากับการทำมาหากิน เช่น เกษตรยั่งยืน วนเกษตร และอื่นๆ สรุปได้ว่า ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นกระบวนการกลุ่มที่เกิดจากการปฏิบัติจริงเรียนรู้จากปัญหา เป็นเครือข่าย และเป็นองค์รวม “ถ้าชุมชนใดมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะทำให้คนในชุมชนมีเหตุผล ในการเลือกแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่เห็นว่า เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกของชุมชน”

วชิรวัชร งามละม่อม⁷ ยังได้ระบุอีกว่า ชุมชนต้องปรับตัวให้อยู่รอดตลอดเวลา.เนื่องจากสภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ และโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน ชุมชนที่ฉลาดในการปรับตัวเองนั้น ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ดังแนวคิดของ Peter M. Senge (1990 อ้างถึงใน Stacey, 2000) เชื่อว่า องค์กรที่ฉลาดต้องเป็นองค์กรที่มีการมอบหมายให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิก (Commitment) และสมาชิกมีความสามารถที่จะเรียนรู้ (Capacity to Learn) โดยมีหลักการของการเรียนรู้อยู่ 5 ประการ ได้แก่ การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) ความสามารถที่จะเรียนรู้หรือเก่งที่จะเรียนรู้ (Personal Mastery) มีความเข้าใจรูปแบบภาพหมายให้เกิดขึ้นในอนาคต

⁵ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนโยบายแผนและมาตรฐานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) : ฉบับสรุป, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรักหวานกราฟฟิค จำกัด, 2545), หน้า 17-43.

⁶ เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง, 2543), หน้า 27.

⁷ วชิรวัชร งามละม่อม, ทฤษฎีการมีส่วนร่วม, (ปทุมธานี : สถาบันวิชาการไทยวิจัยพัฒนาการจัดการ TRDM, 2558).

(Shared Vision) ซึ่งอาจเกิดจากการตั้งสมมติฐานหรือสามัญการ (Generalization) การมีรูปแบบของการพัฒนาที่ต้องการบรรลุ (Mental Model) นั่นคือ มีเป้าหมายที่ชัดเจน และเป้าหมายที่เกิดขึ้นต้องมาจากความคิดความเห็นร่วมกันของสมาชิก (Building a Shared Vision) และหลักการสุดท้ายต้องเรียนรู้ร่วมกัน (Team Learning)

การจัดการชุมชนต้องเริ่มด้วยกระบวนการเรียนรู้ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ของชุมชน คือวิธีการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นการผสมผสานกันในหลายศาสตร์ ดังที่ Peter M.S. อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้เป็นความรู้ที่กว้างกว่าการเรียนรู้ในระดับตนเองและครอบครัว การเรียนรู้ยังเป็นการเสียสละที่จะทำงานให้กับส่วนรวม เพื่อปรับปรุงเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่จะยกระดับของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้ก้าวหน้าโดยการอาสา ร่วมงาน การร่วมคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ให้กับชุมชน ความรู้ที่ควรรู้ ได้แก่ หลักการปกครองในระบบประชาธิปไตย กระบวนการทางประชาธิปไตย (Democratic Procedures) การทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง (Voluntary Cooperation) การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือตนเอง (Self Help) การนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนของตนเองให้สามารถอยู่รอดและพึ่งตนเองได้โดยการศึกษาขึ้นต้องเป็นการพัฒนาตนเองโดยการพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและให้ประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับสมรรถนะของชุมชน คือ การปฏิบัติได้จริง ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนในความหมายนี้ต้องมี การปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมชุมชนต่างๆ ให้ริเริ่มโครงการพัฒนาของตนเองขึ้นดำเนินโครงการด้วยตนเอง และใช้ทรัพยากรของชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของตนเอง การสร้างสมรรถนะของชุมชนให้เข้มแข็งในระยะยาว กระทำอย่างผสมผสานกับมิติทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนประกอบด้วย

1. รวมคน เริ่มจากการรวบรวมคน เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังใจ เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกัน
2. ร่วมคิด เพื่อระดมพลังความคิดโดยผ่านการระดมสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ร่วมวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา
3. ร่วมทำ เพื่อรวมพลังการจัดการตามแผนงานและบทบาทหน้าที่ที่กำหนด
4. ร่วมสรุปทบทวน เพื่อสร้างพลังปัญญา ทำให้เกิดการเชื่อมต่อ และนำไปสู่การพัฒนา
5. ร่วมรับผลจากการกระทำเพื่อสร้าง โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน

2. การทำงานชุมชนในประเทศไทย และกรอบแนวคิดทางวิชาการ

กฤษฎี ทองบรรจบ⁸ สรุปไว้ในบทความเรื่อง “เทคนิคการใช้เครื่องมือ 7 ชั้นในการเรียนรู้ชุมชน” ว่าภาพรวมของการทำงานชุมชนของประเทศไทยมีการพัฒนาหลายรูปแบบตั้งแต่การดูแลการจัดทำให้ การพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถให้ชุมชน หรือ ตลอดจนการใช้ฐานข้อมูลปัญหา ข้อมูลทุนของชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้และเสริมพลังคนในชุมชน แนวคิดและรูปแบบของ Meredith Minkler ซึ่งได้สรุปไว้ว่า การทำงานชุมชนโดยวิชาชีพต่างๆรวมทั้งวิชาชีพด้านสาธารณสุข มีรูปแบบแนวคิดที่สรุปได้เป็น 4 รูปแบบ โดยมีหลักการพื้นฐานอยู่ 2 แบบ คือ

1. การทำงานชุมชน แบบให้การสงเคราะห์หรือจัดทำให้โดยผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐ

1.1 การทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน เป็นการทำงานบนความเชื่อ และหลักการที่ว่า ภาครัฐมีหน้าที่ต้องลงไปดูแลให้ความช่วยเหลือชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น. ดังนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นไปในการให้ความช่วยเหลือเรื่องการเงิน การอาชีพ ท้ายอาศัย

1.2 การทำงานพัฒนาชุมชนแบบเพิ่มศักยภาพของชุมชน เป็นการทำงานที่เชื่อว่าถ้าชุมชนมีความสามารถมากขึ้น จะทำให้คนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาตนเองได้ ดังนั้นกิจกรรมที่ต้องทำคือ.การอบรมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐจัดทำขึ้นกิจกรรมการอบรม มีทั้งที่เป็นการบรรยายความรู้ที่เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2. การทำงานชุมชนแบบการขับเคลื่อนทางสังคมและการระเบิดศักยภาพภายในของบุคคลและชุมชน

2.1 การทำงานชุมชนแบบการค้นหาทุนทางสังคมและทุนมนุษย์เนื่องจากการทำงานรูปแบบนี้ มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ และธรรมชาติของมนุษย์และสังคมเป้าหมายการทำงานที่เน้นความเท่าเทียมกันแบบ หุ่นส่วน มีการค้นหากลุ่มบุคคลที่มีภูมิปัญญา มีความสนใจ หรือแนวโน้มที่จะเป็นหุ้นส่วนทางความคิด หรือการ จัดการได้ ซึ่งโดยปกติคนเหล่านี้ อาจเป็นบุคคลที่มีความคิดมีกิจกรรมที่เกิดประโยชน์อยู่แล้วในระดับหนึ่ง การทำงานของภาครัฐ อาจทำให้เกิดผลกระทบทั้งในด้านบวก และด้านลบต่อคนกลุ่มนี้ได้. ดังนั้นการทำงานชุมชน.รูปแบบนี้จึงจำเป็นต้องมีการพูดคุย และร่วมกันในการสร้างกระแส สร้างกฎกติกาใหม่ในการสร้างสรรค์ชุมชน

2.2 การทำงานชุมชนแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นการทำงานชุมชนที่ถอดบทเรียนจากการทำงานรูปแบบต่างๆ และเกิดข้อคิดที่ว่าการทำงานที่หวังผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ จำเป็นต้องลงทุนในการพัฒนา คนในชุมชนให้เกิดความสามารถในการเป็นผู้นำในเรื่องต่างๆ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักสังคมของตน รู้จักคิด กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มหรือจัดการกับคนในกลุ่ม

⁸ กฤษฎี ทองบรรจบ, “เทคนิคการใช้เครื่องมือ 7 ชั้นในการเรียนรู้ชุมชน”, วารสารคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์การพิมพ์เชียงใหม่, 2555).

ให้เกิดการทำงานพัฒนาชุมชนให้เกิดการทำงานพัฒนา ชุมชนร่วมกันได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต ทรัพย์สิน สุขภาพและคุณภาพชีวิตโดยรวม ในการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่พบอยู่ปัจจุบันมีการทำงานรูปแบบสงเคราะห์ โดยผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ โดยยังใช้รูปแบบการหาความต้องการของผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มเป้าหมาย แก่นนำชุมชน และรูปแบบการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพคนในชุมชน รูปแบบการค้นหาทุนของสังคม และสร้างศักยภาพโดยระเบิดจากภายในยังมีน้อยมาก

แม้วิชาการในปัจจุบัน พบว่าการทำงานรูปแบบแบบนี้จะมีประสิทธิภาพประสิทธิภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนจัดการตนเองได้ กระบวนทัศน์การพัฒนาชุมชน กระบวนทัศน์ที่สำคัญในปัจจุบัน คือ กระบวนทัศน์ที่จำแนกโดย Meredith Minkler ซึ่งมีการจำแนก รูปแบบการทำงานชุมชนออกเป็น 4 รูปแบบ ซึ่งเจ้าหน้าที่มีการนำไปใช้บางกรอบ หรือทุกกรอบพร้อมกันขึ้นกับข้อมูลและทักษะของเจ้าหน้าที่ กระบวนทัศน์ในการทำงานชุมชน โดย Meredith Minkler ทุกกรอบจะมีความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน บางพื้นที่มีทั้ง 4 กรอบ แต่ละรูปแบบมีทั้งข้อดีและข้อด้อย Meredith Minkler ได้ทบทวนวิธีการทำงานชุมชนของแต่ละวิชาชีพแล้วสรุปว่าหลักการทำงานพัฒนา ชุมชนมีด้วยกันทั้งหมด คือ 2 วิธีการหลักกับ 4 กลุ่มเป้าหมาย

วิธีที่ 1 การสังเคราะห์โดยมีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มหลัก

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ด้อยโอกาส ต้องให้ต้องขาด ต้องเติม คือ คนที่อยู่ในระบบที่เชื่อว่ามีอำนาจมากกว่าประชาชนเราจึงต้องเอาสิ่งที่เราไปให้ เพื่อให้ชุมชนเป็นสุข เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย พวกนี้จะมองว่าเข้าไปในชุมชนแล้วขึ้นทะเบียนคนที่ด้อยโอกาสเป็นการบริหารจัดการ แต่ถ้าเรามองมิติของการสร้างพลัง จะเป็นการลดพลัง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ต้องการการพัฒนา เป็นกลุ่มที่มองว่าเขาไม่ได้ขาดเงิน ร่างกาย แต่เขาขาดความสามารถเจ้าหน้าที่จึงจัดการอบรม กระบวนการอบรม จะไม่ต่างกับกลุ่มที่ 1 คือการลดพลังแต่ถ้าเราให้คนตั้งคำถามเองหาคำตอบ พัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่แล้วให้คนมาเล่า คนจะเก่งขึ้น เพราะการเล่าได้มีคนฟังจะเกิดความภูมิใจ เป็นการสร้างพลังอำนาจด้วยความเชื่อตรงนี้เชื่อว่าการอบรมไม่ได้ทำให้คนดึงศักยภาพมาใช้อย่างเต็มที่ ดังนั้น รูปแบบการอบรมจึงเป็นเรื่องสำคัญมากในเรื่องการสร้างพลัง

วิธีที่ 2 การสร้างกระแสสังคมและการเสริมพลังอำนาจ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มหลัก

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นผู้ที่มิพลังอำนาจ เข้าถึงอำนาจ และบริการอาจมีความคิดที่แตกต่าง และมีพลังด้านการเงิน ทรัพยากร กำลังคนที่เป็นเครือข่าย หรือพวกพ้อง คนกลุ่มนี้พร้อมที่จะขัดขวาง หรือสนับสนุนขึ้นอยู่กับประเด็นและการมองประเด็นว่า มีส่วนสนับสนุนหรือคัดค้านความเป็นอยู่ของเขา หรือชุมชนมากน้อยเพียงใด

กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา เป็นผู้ที่มีความพร้อมและต้องการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง เพื่อคนส่วนใหญ่ในชุมชน เป็นคนที่อาจปะปนอยู่ในกลุ่มที่ 2, 3 กลุ่มนี้มักทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ มีค่านิยมทางบวกต่อการพัฒนา ดังนั้น กิจกรรมเสริมพลังอำนาจให้คนกลุ่มนี้ เพื่อเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนชุมชนเป็นสิ่งที่ควรทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ คือ การค้นหา และการตรวจยืนยันการมีจิตสาธารณะของคนกลุ่มนี้ก่อนสนับสนุนให้เป็นผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

การบริหารจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่

การบริหาร คือ กลุ่มของกิจกรรม ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การสั่งการ (Leading/Directing) หรือการอำนวย และการควบคุม (Controlling) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์กร (6 M's) เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลครบถ้วน

การจัดการ (Management) จะเน้นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย (แผนที่วางไว้) ซึ่งนิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ (Business management) ส่วนคำว่า “ผู้จัดการ” (Manager) จะหมายถึงบุคคลในองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร

การบริหารจัดการ (Management) หมายถึงชุดของหน้าที่ต่างๆ (A set of functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost-effective) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) นั้นหมายถึงการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right decision) และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน

การบริหารหรือการจัดการ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานทุกระดับ โดยการบริหาร (Administration) นิยมใช้ในภาครัฐหรืองานที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย และการจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคธุรกิจเอกชนซึ่ง The Encyclopedia Americana ได้ขยายความว่า การบริหารและการจัดการใช้ทดแทนกันได้ คำว่า “การบริหาร” เป็นการจัดการงานบริหารระดับสูง ส่วน “การจัดการ” เป็นศิลปะของการประสานองค์ประกอบหรือปัจจัยการผลิตเพื่อมุ่งความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การเป็นความสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยอาศัยแรงงาน วัสดุ และเครื่องจักร สำหรับคำว่า การบริหารจัดการ Lunenburg & Ornstein (1996, อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา 2546 : 69) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างคำดังกล่าวกับการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ว่า การบริหารจัดการจะให้ความสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิธีการจัดโครงสร้างองค์การ โดยภาพรวม ในขณะที่การจัดการ

เชิงวิทยาศาสตร์จะสนใจการจัดการกับงานและคนงาน ซึ่งอาจสรุปได้ว่าผู้ที่ใช้ในความหมายแตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะเห็นว่า คำว่า การบริหารครอบคลุมภาพรวมขององค์การในขณะที่การจัดการมุ่งไปที่การจัดการกับทรัพยากรเพื่อให้บรรลุจุดหมาย และคำว่า “การบริหาร” ในที่นี้จะใช้ในความหมายว่าเป็นความพยายามใช้ศาสตร์และศิลป์ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกองค์การให้ร่วมมือร่วมใจดำเนินกิจกรรม เพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จทั้งในเชิงประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการบริหารจัดการที่นักวิชาการให้ไว้ดังกล่าวผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานขององค์กรที่ต้องมีคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยนำปัจจัยทางการบริหารจัดการได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ มาใช้อย่างเป็นกระบวนการโดยผ่านหน้าที่หลักคือ การวางแผน การจัดองค์การ การเป็นผู้นำและการควบคุมให้การทำงานบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อมูลเชิงพื้นที่ ประกอบด้วยข้อมูลพื้นที่ (Spatial data) และข้อมูลคุณลักษณะ (Attribute data)

1. ข้อมูลคุณลักษณะ (Attribute data)

1.1 ข้อมูล คือ ข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ในรูปตัวเลข ตัวอักษร เสียง กลิ่น หรือสัญลักษณ์ แบบใดแบบหนึ่งหรือผสมกัน ข้อมูลที่ดีต้องมีความถูกต้องแม่นยำ ๑ เป็นปัจจุบัน และถูกเก็บไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อสามารถนำมาอ้างอิงได้ นอกจากนั้นข้อมูลยังถูกแก้ไขหรือปรับแต่งได้ในภายหลังตามวัตถุประสงค์ของข้อมูล

1.2 ข้อมูลมี 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิข้อมูลที่ดีต้อง 1) มีความถูกต้อง 2) มีความสมบูรณ์ (Completeness) 3) ตรงประเด็น (Relevance) 4) ความสั้นกระชับ (Conciseness) 5) ทันสมัย (Timeliness) และ 6) มีความต่อเนื่อง (Continuity) การเก็บรวบรวมข้อมูล มี 5 วิธี ดังนี้ 1) การเก็บรวบรวมจากระบบการรายงาน (Reporting system) 2) การขึ้นทะเบียน (Registration) 3) การทำสำมะโน (Census) 4) การสำรวจตัวอย่าง (Sample survey) 5) การออกแบบทดลอง (Experimental design)

2. ข้อมูลพื้นที่ (Spatial data) ประกอบด้วยข้อมูลแบบเชิงเส้น (Vector GIS) และแบบแรสเตอร์ (Raster GIS)

2.1 ข้อมูลแบบเชิงเส้น (Vector GIS) มี 3 ลักษณะ คือ 1) จุด (Point) ใช้แสดงตัวแทนของสิ่งต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์ที่มีขนาดเล็กเช่น ตำแหน่งของบ่อน้ำใต้ดิน ที่ตั้งเมือง ที่ตั้งโครงการ 2) เส้น (Line, Arc) ใช้แสดงสิ่งที่ไม่สามารถแทนได้ด้วยรูปหลายเหลี่ยม เช่น แม่น้ำ ๑ จังหวัด พื้นที่น้ำท่วมของอ่างเก็บน้ำ

2.2 แบบแรสเตอร์(Raster GIS) เป็นข้อมูลตารางกริดที่มีรูปเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสเล็ก ๆ จนมาก เรียกว่า หน่วยภาพย่อย (Picture Element) หรือ Pixel โดยที่แต่ละ Pixel จะเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของข้อมูล

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้มีความหมายและความสำคัญ มีแนวทางการจัดการความรู้ มีเป้าหมายของการจัดการความรู้ ผลของการจัดการความรู้ มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ความหมายและความสำคัญของการจัดการความรู้

จากการศึกษาเรื่องความหมายและประเภทของความรู้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ประเด็นต่อมาที่ต้องทำการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1) ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการได้มาจากการรวบรวม การจัดการ การปฏิบัติที่ดีเยี่ยม และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ ทั้งความเชี่ยวชาญ ความชำนาญและประสบการณ์ที่สั่งสมมาในอดีตของตนเองและผู้อื่นที่กระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือในสมองของคน ในรูปของข้อมูลข่าวสารในเอกสารทั่วไป เอกสารทางธุรกิจมาพัฒนาให้เป็นระบบที่ดี

การจัดการความรู้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของการจัดการความรู้ดังต่อไปนี้ คือ อีเลียส เอ็ม. อาวาด (Elias M. Awad) และ ฮัสซัน เอ็ม. กาชีรี (Hassan M. Ghaziri) ได้กล่าวว่า “การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการของการได้รับและได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ ความชำนาญขององค์กรที่ถูกสะสมมาจากที่ไหนก็ตามในเอกสารธุรกิจ ในฐานะข้อมูล . . . หรือจากสมองของคน⁹ เดวิด เจ. สกายมี (David J. Skyrme) กล่าวถึง การจัดการความรู้ว่า หมายถึง “การจัดการที่เป็นระบบ . . . และเกี่ยวข้องกับกระบวนการของการสร้าง การสะสม การรวบรวม การแพร่กระจาย การใช้ และแสวงหาผลประโยชน์”¹⁰

ส่วนอาเทรีย เคนเคนฮอลลี (Atreyi Kankanhalli) และคณะ กล่าวถึงการจัดการความรู้ว่า “เป็นการวางระบบและกระบวนการให้ได้มาโดยเฉพาะในองค์กร การจัดองค์กรและการสื่อสาร

⁹ Elias M. Awad, and Hassan M. Ghaziri, **Knowledge Management**, (Delhi : Dorling Kindersley, licenses of Pearson Education in South Asia, 2007), p. 2.

¹⁰ David J. Skyrme, **Management Extra Information And Knowledge Management**, (Amsterdam : Elsevier, 2009), p. 27.

ถ่ายทอดความรู้ของพนักงาน”¹¹ เกรย์ เดนแฮม (Grey Denham) ให้ความหมายของการจัดการความรู้ “เป็นการประเมินทุนทางปัญญาที่เป็นจุดเด่นที่ต้องวิเคราะห์และมีศักยภาพอันเงื่อนไขของการเผยแพร่ความรู้ไปยังผู้ใช้เพื่อเป็นการป้องกันทุนทางปัญญาที่จะถดถอยลง จึงต้องแสวงหาโอกาสในการตัดสินใจให้ดีขึ้นในเรื่องสินค้าและบริการ ผ่านการเพิ่มทุนทางปัญญา เพิ่มคุณค่าและความยืดหยุ่น”¹² ทาเคอูชิ และโนนากะ (Takeuchi & Nonaka) ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการความรู้ว่า “หมายถึง กระบวนการในการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ความรู้ทั่วองค์กรและนำไปเป็นส่วนประกอบสำคัญของผลิตภัณฑ์บริการ เทคโนโลยีและระบบใหม่ ๆ”¹³ ฮิบเบิร์ด (Hibbard) ได้กล่าวถึงการจัดการความรู้ว่า “การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการรวบรวมความเชี่ยวชาญจากทุกแห่งที่อยู่ในสมองของคน ในฐานะข้อมูล ในเอกสาร และกระจายมันไปในที่ซึ่งให้ผลตอบแทนสูงสุด”¹⁴ เบนเน็ตและเบนเน็ต (Bennet & Bennet) ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการความรู้ว่า “คือกระบวนการที่เป็นระบบในการสร้าง รักษา และสนับสนุนให้องค์กรใช้ความรู้ของบุคคลและความรู้ของส่วนร่วมในการทำงาน”¹⁵

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการส่วนหนึ่ง¹⁶ มักอ้างถึงการให้ความหมายการจัดการความรู้ของ เบนเน็ต ดี. นิวแมน (Brain D. Newman) ที่ว่า “การจัดการความรู้เป็นกระบวนการสร้างความรู้ เผยแพร่ และนำเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์”¹⁷ และจากความหมายที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วความหมายของการจัดการความรู้ยังอธิบายได้เพิ่มเติมกว้างออกไปอีกหลายนัยด้วยกัน เนื่องจากมีหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ได้ที่ได้นำการจัดการความรู้ไปปฏิบัติและนำมาอธิบายความหมายไว้ได้แก่ คณะทำงานการจัดการ

¹¹ A. Kankanhalli et al, “Knowledge Management”, in **Knowledge Management System : Value Shop Creation**, edited by Petter Gottschalk, (Hershey, PA : IdeaGroup Publishing , 2000), p. 571.

¹² อ้างในชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ, **การจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ**, หน้า 20.

¹³ อ้างใน ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, **องค์กรแห่งความรู้ : จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**, หน้า 45.

¹⁴ Cited in Elias M. Awad and Hassan M. Ghaziri, **Knowledge Management**, p. 4.

¹⁵ อ้างใน ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, **องค์กรแห่งความรู้ : จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**, หน้า 45.

¹⁶ Kai Mertins, Peter Heisig, Jens Vorbeck, **Knowledge Management : Concepts and BestPractices**, (Berlin, New York : Springer, 2003), p. 17,

¹⁷ Brian D.Newman, “**An Open Discussion of Knowledge Management**”, (1991), <http://www.kmforum.org/what_is.htm>, (08 March, 2002).

ความรู้ขององค์การนาซ่า (Nasa Knowledge Management Team) ได้สรุปความหมายของการจัดการความรู้ไว้ดังนี้คือ “การจัดการความรู้ คือ การได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม สำหรับบุคลากรที่เหมาะสม ในเวลาที่เหมาะสม”¹⁸ และหน่วยงาน APQC (American Productivity & Quality Center) อธิบายว่า “[การรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนหนึ่งของการจัดการความรู้] คือ การได้มา การรวบรวม และการจัดการการปฏิบัติที่เชื่อมโยงไปสู่ผู้อื่นที่สามารถใช้ประโยชน์จากมันได้”¹⁹

ต่อมาในส่วนของประเทศไทยทั้งนักวิชาการชาวไทยและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ไว้หลายนัยเช่นกัน ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ในองค์กรไว้ ดังนี้ คือ “การจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในทุกส่วนในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ”²⁰ และในส่วนของบุคคลได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้ คือ บุญดี บุญญาภิกิจและคณะ ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการความรู้ว่า “เป็นกระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสร้าง รวบรวม และเปลี่ยนและใช้ความรู้ เป็นต้น”²¹ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ สรุปถึงเรื่องการจัดการความรู้ว่า หมายถึง “กระบวนการในการสร้าง ประมวลเผยแพร่ และใช้ความรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการดำเนินงาน”²² พิเชษฐ์ บัญญัติ กล่าวสรุปถึงเรื่องการจัดการความรู้ว่า หมายถึง “กระบวนการที่ทำให้องค์กรสามารถเก็บ รับ สร้าง และต่อยอดองค์ความรู้ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการ

¹⁸ NASA Official: Jeanne M Holm:<<http://km.nasa.gov/whatis/index.html>>, (18 November, 2008).

¹⁹ Cindy Hubert and Carla O'Dell, American Productivity & Quality Center, “Successfully Implementing Knowledge Management : Lessons Learned and Best Practices”, in **Knowledge Management Lessons Learned What Works and What Doesn't**, edited by Michael E.D. Koenig; T. Kanti Srikantaiah; **American Society for Information Science**, (Medford, NJ. : Published for the American Society for Information Science by Information Today, 2003), p. 72.

²⁰ กลิ่นจันทร์ เขียวเจริญ, สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), “การส่งเสริมการจัดการความรู้”, <http://www.opdc.go.th/special.php?spc_id=4&content_id=147>, (13.พ.ค.59).

²¹ อ่างในทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, **องค์การแห่งความรู้ : จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**, หน้า 47.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

พัฒนาองค์การให้ทำงานตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีคุณภาพ”²³ วีรฐ มาฆะศิริานนท์ กล่าวสรุปถึงเรื่องการจัดการความรู้ว่า “เป็นกระบวนการบริหารรูปแบบใหม่ที่เน้นการพัฒนากระบวนการงาน (business process) ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ (learning process)”²⁴ รัตนา ณ ลำพูน กล่าวสรุปว่าการจัดการความรู้ “เป็นกระบวนการนำความรู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่เป็นประโยชน์และสำคัญต่อองค์กรมาจำแนกวิเคราะห์ จัดระเบียบเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงและเผยแพร่”²⁵

ในเรื่องการจัดการความรู้ในประเทศไทยนั้นยังมีนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่งคือ ศ. นพ.วิจารณ์ พานิช ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ในฐานะนักปฏิบัติได้กล่าวสรุปการจัดการความรู้ไว้ ดังนี้คือ

การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการต่อความรู้ (1) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร (2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ (3) การปรับปรุง ดัดแปลงหรือสร้างความรู้บางส่วน (4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน (5) การนำประสบการณ์จากการทำงานและการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้ (6) การจัดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งานและปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วนลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น โดยที่การดำเนินการ 6 ประการนี้บูรณาการให้เป็นเนื้อเดียวกัน²⁶

อนึ่ง การให้ความหมายของนักวิชาการทั้งหลายข้างต้น นอกจากสนับสนุนการให้ความหมายของงานวิจัยฉบับนี้ข้างต้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการนำข้อมูลข่าวสารมาพัฒนาให้เป็นระบบที่ดีในระดับหนึ่งว่ามีความหมายครอบคลุมไปถึง การแพร่กระจายการสื่อสาร ถ่ายทอด การนำเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์ และแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

²³ อ่างในกิริติ ยศยิ่งยง, การจัดการความรู้ในองค์กรและกรณีศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมมลการพิมพ์, 2550), หน้า 42.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

²⁶ วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, 2549), หน้า 3.

ดังนั้น การพัฒนาให้เป็นระบบที่ดีนี้ต้องบูรณาการกระบวนการต่าง ๆ เข้าด้วยกันกับทั้งเทคโนโลยี โครงสร้างขององค์กร และยุทธศาสตร์ต่าง ๆ โดยที่กระบวนการต่าง ๆ นั้นประกอบไปด้วย การแสวงหาและจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเข้าถึงความรู้ การสื่อสารถ่ายทอดความรู้ การสร้างความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้ การสร้างกิจกรรม การสร้างนวัตกรรม และการประเมินผล เป็นต้น ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ นี้สามารถเรียกรวมได้ว่า กระบวนการสร้างความก้าวหน้าทันสมัยอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการกระบวนการต่าง ๆ เข้าด้วยกันกับทั้งเทคโนโลยี โครงสร้างขององค์กร และยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ดังกล่าว เช่น ในการแสวงหาข้อมูลซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการนั้น จะต้องใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาข้อมูล หนึ่งในเทคโนโลยีคือคอมพิวเตอร์สามารถเห็นได้ชัดเจนว่า หากขาดคอมพิวเตอร์ การแสวงหาข้อมูลย่อมมีประสิทธิภาน้อยลง เป็นต้น นอกจากนี้ การแสวงหาข้อมูลยังต้องใช้โครงสร้างขององค์กรที่มีลักษณะยืดหยุ่นสูงไม่มีชั้นการบังคับบัญชา เนื่องจากสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็ว ได้ทั้งแบบบุคคลต่อบุคคล และแบบทั้งคณะไม่เพียงเท่านั้น การแสวงหาข้อมูลยังต้องใช้ยุทธศาสตร์ เพื่อให้เหมาะสมกับการบริหารจัดการ สามารถปรับเปลี่ยนได้ทันกับสถานการณ์ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งองค์กร

ทั้งหมดที่นำเสนอมานี้สามารถสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึงกระบวนการได้มา การรวบรวม การจัดการ การปฏิบัติที่ดีเยี่ยม การใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ ทั้งความเชี่ยวชาญ ความชำนาญและประสบการณ์ที่สั่งสมมาในอดีตของตนเองและผู้อื่นที่กระจุกกระจายอยู่ในตัวบุคคล หรือในสมองคน ในรูปของข้อมูล ข่าวสาร เอกสารทั่วไป เอกสารธุรกิจ มาพัฒนาให้เป็นระบบที่ดีด้วยการบูรณาการกระบวนการดังกล่าวเข้ากับ เทคโนโลยี โครงสร้างองค์กร และยุทธศาสตร์ต่าง ๆ

2) ความสำคัญของการจัดการความรู้

ความสำคัญของการจัดการความรู้เด่นชัดเป็นที่ยอมรับว่า ถ้าหากองค์กรใดมีการจัดการความรู้ที่พัฒนาให้เป็นระบบแล้วจะสามารถทำให้การลงทุนในธุรกิจนั้นมีความเสี่ยงน้อยลง มีต้นทุนต่ำ มีผลกำไรในการประกอบการสูง เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคระบบเศรษฐกิจใหม่ (The new economic) คือ สังคมฐานความรู้ อันเป็นโลกยุคสังคมนวัตกรรม การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือทางธุรกิจที่สำคัญ ดังคำกล่าวที่ว่า “การเติบโตของความรู้และองค์กรธุรกิจมีความต้องการใช้ความรู้มากขึ้น ทำให้ลักษณะของการทำงานในองค์กรเปลี่ยนแปลงไป เป็นงานที่ต้องใช้ความรู้”

นอกจากนี้ ความรู้ยังเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญและมีอยู่ในสมองมนุษย์ที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความมั่งคั่งอันเป็นปัจจัยใหม่ในโลกยุคเศรษฐกิจใหม่ เช่น บริษัท ผลิตภัณฑ์อย่าง

ไม่ใคร่ซอฟต์แวร์ ไม่มีโรงงานและมีทรัพย์สินที่จับต้องในสัดส่วนที่น้อยมาก มีเพียงบุคลากรในองค์กรที่เป็นทรัพย์สินที่ไม่สามารถจับต้องได้ คือ ความรู้ ทำให้การวัดความสำเร็จขององค์กรในปัจจุบันในยุคใหม่นี้จะวัดความสามารถขององค์กรจากขีดความสามารถในการสร้าง “คุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กร” หรือ เรียกว่า “Value Creation” การบริหารจัดการจะใช้เครื่องมือที่นำมาสร้างคุณค่าในรูปของทรัพย์สินที่ไม่สามารถจับต้องได้ (intangible assets) เป็นหลัก ซึ่งผลที่เกิดขึ้นเป็นตัวชี้วัดถึงโอกาสและขีดความสามารถขององค์กรที่จะประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนในอนาคต จึงทำให้การจัดการความรู้เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญในยุคสังคมฐานความรู้และยุคสารสนเทศนี้อันมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเศรษฐกิจยุคใหม่

การจัดการความรู้ยังมีความสำคัญอีกมาก เช่น (1) ช่วยสร้างนวัตกรรมที่ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์และบริการเกิดความแตกต่างจากคู่แข่งได้เปรียบทางการแข่งขัน มีอำนาจการต่อรองและสร้างความพอใจให้กับลูกค้า (2) เป็นเครื่องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practices) และกระบวนการทำงาน ทำให้เกิดการร่วมมือ ปฏิบัติงานทั้งเสริมสร้าง กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง (3) เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและผลผลิต (4) เพิ่มประสิทธิภาพในการวางแผนตัดสินใจ และปฏิบัติงาน รวมถึงการตัดสินใจในการลงทุนและแก้ปัญหา และ (5) สามารถนำสินทรัพย์ความรู้ที่มีอยู่ทั้งนอกและในองค์กรมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือที่สำคัญ ทำให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความสำคัญเด่นชัดยิ่งขึ้นในกิจการงานที่ต้องอาศัยความรู้เป็นสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ส่งผ่านให้แก่บุคลากรในองค์กรเพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงาน ให้เกิดการทำงานเป็นทีม

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

Oakley²⁷ ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างเกี่ยวข้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ

²⁷ Oakley, A., *The Captured Womb: A History of the Medical Care of Pregnant Women*, Basil Blackwell, (London : Oxford, 1984).

ชุมชน²⁸ ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าสมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำ อะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนารวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดา เนินกิจกรรมในการพัฒนารวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค²⁹ ได้เสนอเหตุผล 7 ประการ ที่ควรให้ชุมชนมามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวคือ

1. เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินการวางแผน และตั้งกลยุทธ์ทางการท่องเที่ยว
2. นำสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในหลายๆ ทาง
3. ทำให้เพิ่มพูนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
4. ช่วยให้เห็นภาพแผนทางการท่องเที่ยวตัดสินใจหรือวางแผนทางการท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น
5. ทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น
6. ช่วยให้ความต้องการของชุมชนสำเร็จได้
7. ทำให้เกิดกระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างแท้จริงในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ได้มีการออกหนังสือเกี่ยวกับสิทธิที่ชุมชนพึงมีต่อการมีส่วนร่วมหรือมีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวที่เกิดในชุมชน (Host communities ; Global code of ethics for tourism) อย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นที่ยอมรับกันในระดับนานาชาติ โดยสรุปได้ว่า

- ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว และรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม
- การท่องเที่ยวต้องช่วยยกระดับของมาตรฐานชีวิตชุมชน และสนองต่อความต้องการในการวางแผนด้านการท่องเที่ยว
- หากเกิดปัญหาขึ้นชุมชนต้องได้รับความเอาใจใส่ และยุติธรรม

²⁸ Cohen , J. M., & Uphoff, N. T., **Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**, (NY: Rural Development Committee Center for InternationalStudies, Cornell University, 1981).

²⁹ Tosun, C. & Timothy, D. J., **Arguments for community participation in the tourism development process**, (The Journal of Tourism Studies, 2003), pp. 2-15.

- ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว นักลงทุน และรัฐบาลควรใส่ใจผลกระทบ ต่อชุมชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

ความหมายการมีส่วนร่วม

Vroom and Deci³⁰ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นปริมาณของอิทธิพลที่ปัจเจกบุคคลรู้สึกว่าได้เข้าไปร่วมในการตัดสินใจและบุคคลจะได้รับความพึงพอใจจากการทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยตัวบุคคลจะพัฒนาความผูกพันที่มีต่องาน และจะสามารถทำงานได้ดีตลอดจนสามารถขยายเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือปรัชญาของแนว ความคิดในการควบคุมตนเอง มิใช่ควบคุมองค์กร

Keith³¹ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุผลเร้าใจให้กระทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น โดยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

Reeder³² ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

สุนิตย์ มะลิวัลย์³³ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง ความร่วมมือของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความเห็นตรงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของโครงการหนึ่งเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่วางไว้

นคร สำเภาทิพย์³⁴ ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหลักในการเริ่มคิด เริ่มวางแผนปฏิบัติการและมีอำนาจตัดสินใจที่จะดำเนินการในกิจกรรมของเขาเองในชุมชนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในการจัดการและควบคุมการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตัวเองมีความสามารถในการช่วยตัวเอง สามารถที่จะกำหนดชะตาชีวิตได้ด้วยตนเองในท้ายที่สุด

³⁰ Vroom, V. H., *Work and Motivation*, (New York : John Willey & son, 1970).

³¹ Davis, Keith, *Human Behavior at Work: Human relation and Organization Behavior*, Fourth edition, (New York : McGraw-Hill Co, 1972).

³² William W. Reeder, *Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State*. (New York : Cornell University, 1974), (Unpublished Ph.D. Dissertation).

³³ สุนิตย์ มะลิวัลย์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน : ศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดยะลา”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2541).

³⁴ นคร สำเภาทิพย์, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่อำเภอหนองหัว จังหวัดเลย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543).

ประเสริฐ สุนทร³⁵ ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการ โดยสมัครใจร่วมกันเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อตัวประชาชนเองจนมาสู่การตัดสินใจกระทำร่วมกันเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้น ๆ โดยร่วมกันในการระดมความคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติการ การติดตามและ ประเมินผล รวมถึงถึงการเสียสละเวลา แรงงาน และทุนทรัพย์ต่าง ๆ

สุนทร กองทรัพย์³⁶ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่ม คนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการในรูปกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งด้วยความสมัครใจเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายตามที่ได้ตั้งใจอันเป็นประโยชน์ต่อตัวบุคคล ต่อกลุ่มคน รวมทั้งต่อส่วนรวมโดยที่ประชาชน ต้องเป็นคนตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยตนเองและรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น

ประชัย ศรีจามร³⁷ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการสร้าง โอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในแนวทางการพัฒนา โดยผ่านทางกระบวนการ ส่งเสริมชักนำ การสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ การริเริ่มในการคิด ร่วมกำหนด แนวทางในการพัฒนาร่วมแก้ไขและวางแผนปฏิบัติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทรัพยากร ทางบริการ ตลอดจนอำนาจในการตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรมแนวทางการดำเนินกิจกรรม ของตนเองให้เกิดขึ้นเกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถของตนเองเพื่อเพิ่ม และพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรตลอดจน ปัจจัยการผลิตในสังคมอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง

สุธี วรประดิษฐ์³⁸ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมใน กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม

³⁵ ประเสริฐ สุนทร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม : ศึกษา เฉพาะกรณี กองบังคับการตำรวจนครบาล 6”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคม สงเคราะห์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543).

³⁶ สุนทร กองทรัพย์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษา ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคมมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร การพัฒนาสังคม, (คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2548).

³⁷ ประชัย ศรีจามร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษาตำบลป้าน้อยอ้อ ดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”, ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์, 2549).

³⁸ สุธี วรประดิษฐ์, การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศสำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด, สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดตราด, 2553).

ทั้งนี้ ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอนคือ

1. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน
2. การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. การกำหนดกิจกรรม
4. การดำเนินกิจกรรม
5. การประเมินผลกิจกรรม

ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางโดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้นจากความหมายดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน เกิดการพัฒนา และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การดำเนินงานหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานหรือโครงการ เกิดประสิทธิผล

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ซึ่งสามารถจะแบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้³⁹

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการ มีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสาร สิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์

2 การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์

³⁹ กรมประชาสัมพันธ์, คู่มือปฏิบัติงาน กระบวนการบริหารจัดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานประชาสัมพันธ์, 2553).

3 การเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์การจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย

4 ความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้กลุ่มประชาชน ผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นส่วนหนึ่งกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ

5 การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด

สรุปได้ว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจทำได้หลายระดับ และหลายวิธีซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อนจึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย จากหลักการและความจำเป็นดังกล่าวทำให้การพัฒนากระบวนการที่ผ่านมามีได้รับการพัฒนากระบวนการบริหารราชการ ที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หรือที่เรียกว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม”

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff⁴⁰ เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น 4 แบบ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

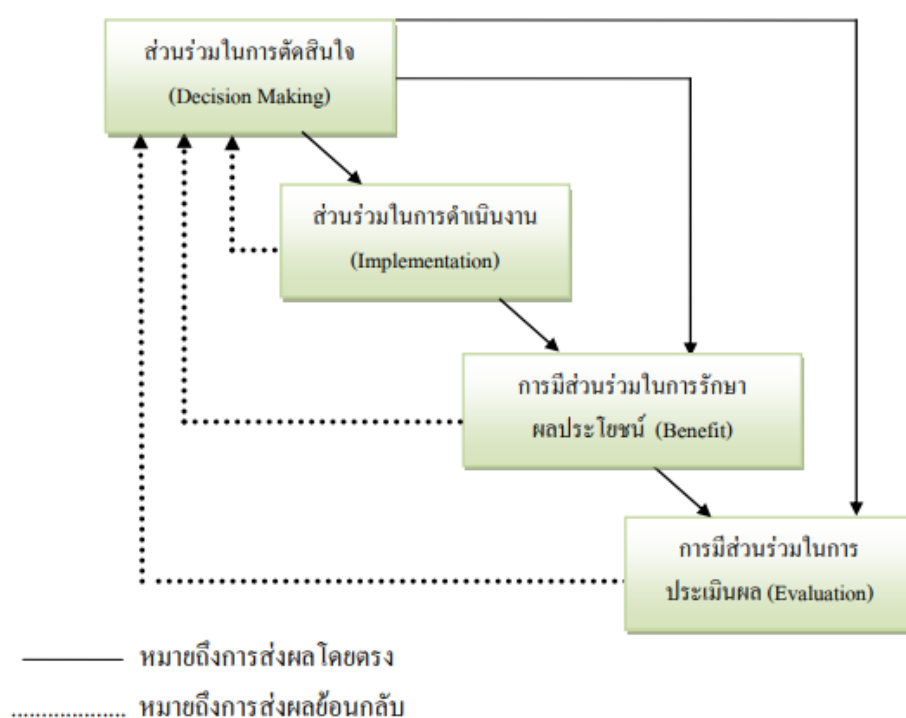
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและ

⁴⁰ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T, *Participations place in rural development: Seeking clarity through specificity*, (New York : World Developments, 1980).

จะทำประโยชน์โดยวิธีใด เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงานการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือความเห็นความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้

แผนภาพที่ 2.1 วรรจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff
 (ที่มา : Cohen and Uphoff, 1988)

นอกจากนี้ Cohen and Uphoff ได้เสนอลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้บริหารเพิ่มเติม คือ

1. การร่วมประชุมกลุ่มผู้ทำกิจกรรมในสถานประกอบการนั้น ๆ กล่าวคือผู้บริหารกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการเข้าประชุมตามวัน และเวลาที่มีการประชุม

2. การร่วมวางแผนในการประกอบธุรกิจ คือ การที่บุคคลซึ่งเป็นผู้บริหารกิจกรรมมีส่วนร่วมในการเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ ในการปรับปรุงกิจกรรมในธุรกิจ เช่น การตลาดก็มีการเสนอให้หาตลาดใหม่ก็คือว่าเป็นการร่วมวางแผนเป็นต้น

3. การร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรม คือการที่ผู้บริหารกิจการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกกิจกรรมที่จะมีขึ้นในสถานประกอบการนั้น ๆ

4. การร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ คือการที่ผู้บริหารได้มีโอกาสลงมือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นในสถานประกอบการนั้น ๆ

5. การร่วมประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ คือการที่ผู้บริหารกิจการมีโอกาสเป็นผู้ตรวจสอบและติดตามผลงานของกิจกรรมที่เกิดขึ้น

6. การร่วมได้รับประโยชน์จากการประกอบกิจการ คือการที่ผู้บริหารกิจการมีโอกาสได้เงินเดือน หรือโบนัสเพิ่มมากขึ้นจากเดิม

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff) จะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประชาชน 4 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ว่า จะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไร มีส่วนในการดำเนินโครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนในการประเมินผลโครงการ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

Arnstein⁴¹ ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนมีลักษณะเป็นขั้นบันได (Participation leader) 8 ขั้น ดังภาพประกอบ ดังต่อไปนี้

⁴¹ Sherry R. Arnstein. A Ladder of Citizen Participation, **Journal of the American Planning Association**, Vol. 35, No.4 : 216-224. Retrieved March 15 2002, from <http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder%201969.pdf>

แผนภาพที่ 2.2 การมีส่วนร่วม 8 ขั้นของ Arnstein

(ที่มา : Arnstein, 1969)

จากภาพที่ 2.2 ในขั้นตอนของบันได คือ ขั้นถูกจัดกระทำและขั้นที่สอง คือ ขั้นบำบัดรักษา นั้น เรียกว่าการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ในการตัดสินใจในกรณีนี้ จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจโดยไม่มี การพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจหรือตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ นั้นขั้นที่สองนี้ สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสองขั้นนี้ ไม่ใช่การทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือการควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้ กุมอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษา หรือทำงานรักษาผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

บันไดระดับที่สามถึงห้า ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรมหรือการมี ส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่สาม ขั้นรับฟังข่าวสารและขั้นที่สี่ ขั้นปรึกษานั้น ความเห็นหรือข้อคิดของ ประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้ พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะ รับประกันได้ว่าความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็มเมื่อการมีส่วนร่วมถูก จำกัดอยู่ในระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ส่วนขั้นที่ห้า ขั้นปลอบใจเป็นขั้น สูงของการมีส่วนร่วม บางส่วนที่ยอมให้คนจนให้คำแนะนำได้แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้ มีอำนาจต่อไป

บันไดระดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชนซึ่งเพิ่มระดับของการมี ส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าสู่ขั้นที่หก ขั้นเป็นหุ้นส่วนซึ่งจะทำให้สามารถ เข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (Trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่เจ็ดขั้นใช้อำนาจ ผ่านตัวแทน และขั้นที่แปด ขั้นควบคุมโดยประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการตัดสินใจของประชาชนโดย ผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

แนวคิดการมีส่วนร่วมของ Arnstein มองความเข้มของการมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งมีพิสัยของความเข้มตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลย ไปจนถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ การวัดความมีส่วนร่วมของ Arnstein ที่แบ่งออกเป็น 8 ชั้น การแบ่งเช่นนี้ ทำให้สามารถวัดได้อย่างละเอียดครอบคลุม แต่ก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติเนื่องจากการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับมีความคาบเกี่ยวกัน อย่างไรก็ตาม Arnstein แบ่งระดับการมีส่วนร่วมทั้ง 8 ชั้นของตนให้เป็น 3 ชั้นใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นการทำคู่ขนานไว้ในชั้นบันได 8 ชั้นของ Arnstein ดังที่เสนอไว้ในแผนภาพแล้วโดยเนื้อหาการแบ่งเป็น 3 ชั้นใหญ่ ๆ พอสรุปได้ ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo participation) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใด ๆ ในการตัดสินใจ แต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่นเท่านั้น

ระดับที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (Partial participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ผู้เข้ามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นแต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น

ระดับที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับฟัง และการยอมรับเป็นส่วนใหญ่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Arnstein การมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้นผู้เข้าร่วมจะต้องมีอำนาจและการควบคุมอย่างแท้จริง ในอันที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้บังเกิดผล ขึ้นมามิใช่เพียงแต่เข้าไปมีส่วนร่วมเฉย ๆ

Delbecq and Andrew⁴² ได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลรายละเอียดของโครงการต่าง ๆ
2. การวิเคราะห์หรือสรุปปัญหา
3. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
4. ดำเนินการแก้ไขปัญหา
5. ติดตามและประเมินผลความสำเร็จของโครงการเพื่อนำไปสู่การพัฒนา และปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าตามแนวคิดของ Delbecq and Andrew การมีส่วนร่วมคือการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การจัดลำดับความสำคัญ ดำเนินการ และติดตามประเมินผลความสำเร็จของโครงการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงให้โครงการมีประสิทธิภาพและสำเร็จตามวัตถุประสงค์

⁴² Delbecq, A.L. & Andrew, H.V., A Group Process Model for Problem Identification and Program Planning, *Applied Behavioral Sciences*, (1977), pp. 466-492.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์⁴³ ได้แบ่งรูปแบบ หรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 6 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจะบอกถึงโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น ความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น รวมถึงการดำเนินการและมาตรการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการป้องกัน แก้ไขปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนี้ ถือว่าเป็นสิทธิประการหนึ่งของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นพร้อมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการควรจะมีส่วนร่วมพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึงร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้ อาจจะทำไม่ได้ในทุกประเภทของโครงการเช่นหากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านผู้เชี่ยวชาญหรือเทคโนโลยีขั้นสูงแล้วบางครั้งเป็น

⁴³ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

ความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่า ลุ่มน้ำหรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้ หรือเป็นการร่วมดำเนินการด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามีการร่วมดำเนินการได้

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบ และติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วได้นำมาตรการลดผลกระทบมาใช้หรือไม่ มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัย (Watchdog) การดำเนินงานโครงการเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้นและเมื่อมีการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมแล้ว ก็ต้องมีการประเมินผลว่าการดำเนินการนั้น ๆ บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีการนำมาตรการการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมาใช้หรือไม่ และผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพิจารณานำเอามาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้วย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบทั้งต่อประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 6 ระดับนั้น หากประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยทุกระดับแล้ว ย่อมถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

ความเป็นมาของแนวคิดพื้นที่สร้างสรรค์

จากการศึกษาความเป็นมาในเรื่องพื้นที่สร้างสรรค์นั้น มีที่มาจากสภาพปัญหาที่เด็กตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงไปในทิศทางลบ จากการสำรวจเด็กอายุ 12-19 ปี ในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จำนวน 2,384 คน พบว่า เด็กเสี่ยงเข้าพื้นที่ร้านเหล้าได้แค่เพียง 7 นาที ไปร้านเกมส์ และแหล่งพนันได้ในเวลา 15 นาที เข้าถึงซีดีลามกและสถานบันเทิงได้ใน 30 นาที นำไปสู่ฐานคิดของกลุ่มคน หน่วยงานองค์กร หรือหน่วยงานที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชนทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน รวมตัวกันเป็นเครือข่ายพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ ขยายพื้นที่สร้างสรรค์ หรือ พื้นที่ที่ให้เข้าถึงเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) โดยกำหนดแผนรณรงค์พื้นที่สร้างสรรค์เพื่อ

2) พื้นที่ทางความคิด หมายถึง การเปิดเวทีให้เด็กได้แสดงออก แสดงความสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และจัดกระบวนการกิจกรรมของตนเอง โดยสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของเด็ก ส่งเสริมให้ค้นพบศักยภาพและคุณค่าของตนเอง

3) พื้นที่ทางสังคม หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กมีสิทธิมีส่วนร่วมในการแบ่งปันหรือจัดสรรทรัพยากรในสังคม มีส่วนในการกำหนดทิศทาง บริการ หรือสวัสดิการสำหรับเด็ก

4) พื้นที่ทางสื่อ หมายถึง สื่อจำเป็นบริบททางสังคมที่เป็นสาธารณะทุกคนสามารถรับและเข้าถึงได้ สื่อสาธารณะทุกประเภทจึงมีหน้าที่ต้องแบ่งปันพื้นที่ให้กับเด็กอย่างพอเพียงที่ผ่านมาสื่อตกอยู่ภายใต้กลไกธุรกิจแบบทุนนิยม ผลที่ตามมาคือขาดแคลน สื่อดีมีคุณภาพสำหรับเด็ก

ลักษณะของพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด) ขยายความถึงลักษณะของพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก ไว้ดังนี้

1) พื้นที่สร้างประสบการณ์สร้างโอกาส เป็นที่ที่เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ทักษะ หรือค้นคว้าด้วยตนเอง ได้สัมผัสและลงมือปฏิบัติจริงจนเกิดความเข้าใจและตระหนักรู้ ได้โอกาสแสดงความสามารถ

2) พัฒนาการตามวัย กิจกรรมที่จัดให้เด็กนั้น ต้องสอดคล้องกับพัฒนาการเด็กตามวัย ช่วยกระตุ้นพัฒนาการ และส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าที่ดีขึ้น

3) ตอบสนองความต้องการของเด็ก เด็กต้องได้รับสิทธิหรือมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ออกแบบ และจัดกิจกรรมของตนเอง

4) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ หมายถึงกิจกรรมนั้น ๆ ต้องเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนต่อการเรียนรู้ของเด็ก

5) การมีส่วนร่วม จากทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และชุมชน เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับพื้นที่นั้นสร้างความผูกพัน และกระชับความสัมพันธ์ในชุมชน สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของเด็ก และบทบาทภาระหน้าที่ของผู้ใหญ่ในสังคม ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาเด็ก

6) อิสระและมีความสุข เด็กต้องได้เล่น หรือ ทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างอิสระมีความสุข และมีความปลอดภัย ภายใต้การเฝ้าระวังดูแลของผู้ใหญ่ โดยไม่เข้ามาแทรกแซง

ความเป็นมาของคำว่า การพัฒนาดังกล่าวเบื้องต้นเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า กระแสแห่งความเจริญของประเทศตะวันตกหรือประเทศที่พัฒนาแล้วได้หลั่งไหลไปสู่ประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศที่มีความเจริญน้อยกว่า คำว่า การพัฒนาจึงได้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายความก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับประเทศในตะวันตก ซึ่งมีความหมายครอบคลุมหลายแง่มุม ไม่เป็นที่เข้าใจอย่างเดียวกันในแต่ละประเทศแต่ละช่วงเวลา เราจะพบว่าในช่วงแรก ๆ ของการนำเอาแนวความคิดการพัฒนามาใช้จะเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ทันสมัย หรือการปรับให้เป็นอุตสาหกรรม เป็นต้น ต่อมานักสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมาย

ของการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไปมาก ทำให้รูปแบบ วิธีการและยุทธวิธีในการพัฒนาประเทศต่าง ๆ มีความแตกต่างกันออกไป แนวคิดของการพัฒนาจึงครอบคลุมถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นจึงขอเสนอความหมายคำว่า การพัฒนา ตามทัศนะของนักวิชาการไทย ดังนี้

จิตยา สุวรรณชฎ⁴⁶ กล่าวว่า การพัฒนา คือกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการจัดสรรทรัพยากรของสังคม เพื่อการเปลี่ยนแปลงในการที่จะบรรลุเป้าหมายที่สังคมนั้นได้เลือกสรรแล้ว ด้วยการควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วิทยากร เชียงกุล⁴⁷ อธิบายว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการได้รับการพัฒนาทางการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดี พักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่า “การพัฒนาคุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี⁴⁸ อธิบายว่า การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธี (Means) ที่ทำให้เกิดผล (Ends) ที่ต้องการ คือคุณภาพชีวิต ชุมชนและสังคมดีขึ้นและนอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแล้วยังมีการกำหนดอัตราการเปลี่ยนแปลง (Rate of Change) เอาไว้ด้วย

ดิเรก ฤกษ์ห่วย⁴⁹ ให้ความหมายว่า การพัฒนานั้นเป็นกระบวนการ (Process) ที่จะต้องมีองค์ประกอบของเครื่องชีวิตที่สำคัญและต้องผสมผสานระหว่าง

1. มีการเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตเสมอ ถ้าเปลี่ยนแปลงในทางลบไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ 4 แกนหลัก คือคน โครงสร้าง เทคโนโลยีและระบบหรืองาน (รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย)

2. การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุม (Control) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้โดยการกำหนดเป็นแผนที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัดและ

⁴⁶ จิตยา สุวรรณชฎ, พัฒนาสังคม : ขอบเขตและแนวความคิด, วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ 19, 3 (กรกฎาคม 2522), หน้า 341.

⁴⁷ วิทยากร เชียงกุล, การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมไทย : บทวิเคราะห์, (กรุงเทพฯ : ฉบับกระแ, 2527), หน้า 17-18.

⁴⁸ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล็อก, 2534), หน้า 2.

⁴⁹ ดิเรก ฤกษ์ห่วย, ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม, ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543), หน้า 282.

ปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชนและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

3. ผลของการพัฒนานั้นต้องเกิดความเสมอภาค (Equity) และการกระจายใหม่ (Redistribution) ในการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ และการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรมและจะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาส (การศึกษา การทำงาน ความก้าวหน้า ฯลฯ)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547 : 3) กล่าวว่าการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาที่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ความสำเร็จอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและเป็นผู้ถูกพัฒนา เป็นต้น

นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร⁵⁰ ได้อธิบายว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการในการที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น ซึ่งรวมถึงเรื่องที่ดีสินคุณค่าของคนในแต่ละสังคมด้วย ความหมายของการพัฒนาจึงแตกต่างกันออกไปตามกาลเวลา สถานที่และลักษณะของปัญหาหรือความต้องการของแต่ละสังคม โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปทิศทางที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำมาซึ่งการปรับปรุงให้ดีขึ้นสำหรับคนส่วนใหญ่
2. ควรจะเป็นอันตรายน้อยที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ คน
3. อย่างน้อยที่สุดควรจะตอบสนองความต้องการพื้นฐานหรือความต้องการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต
4. มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่
5. ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ในความหมายพื้นฐานการพัฒนา ก็คือการทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในทุก ๆ ด้านของสังคมทั้งหมด การพัฒนามีได้เป็นเพียงการพัฒนาด้านรายได้หรือด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวและไม่ใช่ว่าเรื่องเทคนิค แต่การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวความคิดและเปลี่ยนแปลงการกระทำที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่าให้ดีขึ้น

⁵⁰ นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, เอกสารประกอบการสอน วิชา 2681602 ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, เอกสารอัดสำเนา), หน้า 5.

สนธยา พลศรี⁵¹ ได้จำแนกความหมายของการพัฒนาแต่ละประเภทไว้ ดังนี้

1. ความหมายจากรูปศัพท์หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโต งอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ

2. ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

3. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์หมายถึง ความเจริญเติบโตแต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายในเชิงปริมาณ คือการเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

4. ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ด้านปริมาณ (มากขึ้น) และด้านสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

5. ความหมายทางด้านเทคโนโลยีหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

6. ความหมายทางด้านการวางแผน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้าในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางด้านการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ ไม่ใช่เป็นการพัฒนาในความหมายนี้

7. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติคำว่าพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือการปฏิบัติการนี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผน โดยมุ่งเน้นถึงการวางแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องเพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้ว แต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

8. ความหมายในทางพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางด้านการวางแผน คือเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือความสุขของมนุษย์เท่านั้น

⁵¹ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2547), หน้า 2-5.

9. ความหมายทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือมนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่าง ยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผนเรียกว่าการบริหารและการจัดการ

10. ความหมายทางการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาเอาไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือการพัฒนาเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนจะต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน

นอกจากนี้สนธยา พลศรี ยังได้สรุปภาพรวมความหมายของคำว่า การพัฒนาไว้ว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวมนุษย์เอง

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ⁵² กล่าวสรุปเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนาหมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นได้มีการกำหนดไว้ก่อนและครอบคลุมทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ หรืออาจแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นอกจากนี้แล้วการพัฒนาในแง่ที่เป็นกระบวนการ (Process) จะประกอบด้วยหลายขั้นตอน (Stages) ที่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยง (Relation or Linkage) และสอดคล้องกัน การพัฒนายังเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuing Process) คือหลังจากดำเนินกิจกรรมพัฒนากิจกรรมหนึ่งผ่านไปแล้วก็จะนำสู่การดำเนินกิจกรรมพัฒนาอีกกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไปอีก

ลักษณะของการพัฒนา

จากความหมายของการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ ซึ่งลักษณะสำคัญของการพัฒนานั้น สนธยา พลศรี⁵³ อธิบายไว้ ดังนี้

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ซึ่งเป็นลักษณะตามความหมายทางด้านพัฒนาบริหารศาสตร์

⁵² วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **หลักการพัฒนาชุมชน : การพัฒนาชุมชนประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2532), หน้า 42-43.

⁵³ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2547), หน้า 5-6.

2. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

3. มีลักษณะเป็นพลวัต คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

4. เป็นแผนโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใดด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเตรียมการไว้ล่วงหน้า

5. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

6. เป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิดหรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

7. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้วจะไม่ใช่การพัฒนา แม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

8. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

9. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือสามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น

10. สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการและวิธีการพัฒนาก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย การพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนามีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันจึงให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่างกันไปหลายแนวความคิด ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดด้านมนุษยนิยม เป็นการอธิบายแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาของมนุษย์ที่เน้นเรื่องค่านิยมกับจริยธรรม โดยมองว่าเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่มนุษย์และค่านิยมด้านจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคมมนุษย์ ตามแนวคิดนี้ถือว่าคนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา คนเป็นผู้บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ในเกิดขึ้นหรือดับสลายได้ จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาคือการพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการทำให้คนมีทั้งคุณภาพและคุณธรรม⁵⁴

2. แนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการอธิบายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งจะเน้นไปในเรื่องของการออมและการลงทุน มองว่าการพัฒนาเปรียบเสมือนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยถือว่าเมื่อมีกระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นแล้ว ผลแห่งการพัฒนาจะแพร่กระจายไปยังประชาชนที่ละน้อยและประชาชนจะพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งผลประโยชน์ของการเจริญเติบโตจะกระจายไปสู่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในรูปของงานและโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยผลของการกระจายนี้จะเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มที่ยากจนกว่า

3. แนวความคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของหลาย ๆ ประเทศและประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่าการดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาควรจะถูกกำหนดให้ไปสู่แนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาและสุขภาพอนามัย รวมไปถึงความต้องการต่าง ๆ ของประชาชนเป็นอันดับแรก แทนการมุ่งลงทุนในด้านอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนา และแนวทางในการปฏิบัติแล้วการพัฒนาจะมุ่งไปที่สวัสดิการของประชาชนเพื่อลดความยากจน ลดการว่างงานและลดความไม่เท่าเทียมกันด้วย

4. แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะปรับปรุง แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนและปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่าการพัฒนา⁵⁵

5. แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยมที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม

⁵⁴ วิรัช เตียงหงษากุล, **หลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2529), หน้า 4-5.

⁵⁵ สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2550), หน้า 9.

โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิม ถือเป็นการพัฒนาในแนวความคิดนี้⁵⁶

6. แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วในเรื่องความเป็นมาของการพัฒนา กล่าวคือ การให้คนและกลุ่มคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

7. แนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลใน 5 ด้าน คือด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคมและด้านการเมือง

จากแนวคิดหลักในการพัฒนาทั้ง 7 ประการดังกล่าว การพัฒนาชุมชนถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ คือมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์รวมถึงศักยภาพของมนุษย์เป็นหลัก กล่าวได้ว่าการที่จะทำความเข้าใจความหมาย ลักษณะและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้นจำเป็นต้องตระหนักในความจริงที่ว่า การพัฒนาเป็นแนวคิดเชิงปทัสสถาน การกำหนดความหมายทิศทางและแนวทางของการพัฒนานั้น ย่อมจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมและความเชื่อพื้นฐานหรืออุดมการณ์ของสังคมและกาลเวลา ดังนั้นแนวทางการพัฒนาของประเทศที่มีความยึดมั่นในอุดมการณ์ทุนนิยมจึงอาจจะแตกต่างจากประเทศอุดมการณ์สังคมนิยมและเนื่องจากปทัสสถานที่มีมองเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนาเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ความหมาย แนวคิดและแนวทางการพัฒนาอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาด้วยเช่นกัน

แนวทางการพัฒนาที่ทำอยู่เดิมไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับแนวทางการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม⁵⁷ ความสำคัญของการพัฒนาจึงมีใน 2 แนวทาง ดังนี้

1. การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา

ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลาตั้งแต่มีการวางแผนพัฒนาประเทศมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยได้รับผลสำเร็จในระดับหนึ่งซึ่งเป็นที่น่าพอใจ สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงอย่างต่อเนื่องยาวนาน แต่เป็นการเจริญเติบโตในเชิงปริมาณ ยังขาดคุณภาพและตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน ปัญหาเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของ

⁵⁶ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท**, ในเอกสารการ สอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1-7; พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534), หน้า 93-94.

⁵⁷ อีรวลีย์ ศิลารัตน์, **การจัดการความรู้ชุมชน**, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2549), หน้า 8-9.

ประเทศที่สะสมมานาน คือความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาระหว่างกลุ่มคนและระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท โดยในสังคมเมืองเป็นฐานธุรกิจ บริการ และอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าและเป็นแหล่งดึงดูดทรัพยากรและแรงงานจากชนบท เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ขณะที่สังคมชนบทเป็นฐานการเกษตรที่ล้าหลังและเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งยังมีรายได้ต่ำ และขาดโอกาสการพัฒนาให้สามารถพึ่งพาตนเองได้⁵⁸ ปัญหาเชิงโครงสร้างดังกล่าวยังคงเป็นปัญหาสะสมต่อเนื่องและยังไม่ได้รับการแก้ไขให้เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง

แต่เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย เกิดภาวะการว่างงานเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าตัว ความยากจนมากขึ้นกว่าก่อนเกิดวิกฤติ จึงได้มีการพัฒนาประเทศมาตามลำดับทุกปี จนถึงประมาณปี 2545 ให้ความยากจนลดลง แต่การกระจายรายได้ของครอบครัวยังไม่ดีขึ้น แต่กลับมีปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้มากขึ้น จนกระทั่งการใช้แผนพัฒนาฉบับที่ 10 รัฐบาลได้มีการกำหนดมาตรการการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคทั้งในเรื่องระบบบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการกระจายการลงทุน มาตรการปรับปรุงโครงสร้างด้านการคลัง เพื่อนำระบบภาษีมาเป็นรายได้บำรุงท้องถิ่น มาตรการปรับโครงสร้างด้านการเกษตรการปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาบริการสาธารณสุข เป็นต้น

นอกจากนี้สภาพปัญหาทางการเมืองภายหลังจากการยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2556 ก็ส่งผลทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศเกิดความล่าช้าและมีผลกระทบต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจที่มีการถดถอย การขยายตัวทางเศรษฐกิจลดลงจากที่ประมาณการอย่างมาก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศเกิดความล่าช้าไม่สามารถเบิกจ่ายงบประมาณในการลงทุนได้ เป็นต้น ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประเมินสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทยในปี 2557 (ณ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2557) ระบุว่า สถานการณ์เศรษฐกิจมีแนวโน้มขยายตัวต่ำ จากการที่เศรษฐกิจในไตรมาสแรกติดลบและการฟื้นตัวในช่วงที่เหลือของปียังมีข้อจำกัดจากความไม่แน่นอนของสถานการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ และมีแนวโน้มที่การจัดตั้งรัฐบาลต้องล่าช้าออกไปกว่าที่คาดการณ์ไว้เดิม จึงส่งผลกระทบต่อการขยายตัวของรายจ่ายภาครัฐและการขับเคลื่อนมาตรการเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ รวมทั้งส่งผลกระทบต่อการเบิกจ่ายและการจัดเตรียมงบประมาณประจำปี 2558

นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบต่อการฟื้นตัวของการใช้จ่ายและการลงทุนภาคเอกชน ในขณะที่การฟื้นตัวของการส่งออกที่มีแนวโน้มช้ากว่าที่คาดไว้เดิม ตามแนวโน้มความล่าช้าในการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก จึงคาดว่าเศรษฐกิจไทยตลอดทั้งปี 2557 มีแนวโน้มขยายตัวร้อยละ 1.5 - 2.5

⁵⁸ ชัชวาลย์ มากสินธ์, *การพัฒนาชนบท*, เอกสารประกอบการบรรยาย, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2555), เอกสารอัดสำเนา.

ต่ำกว่าการขยายตัวร้อยละ 3.0 - 4.0 ที่คาดการณ์ไว้เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2557 ส่วนด้านสังคมเกิดความแตกแยกทางความคิดในสังคม ขาดความรัก ความสามัคคี ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขาดความยุติธรรมในสังคม ปัญหาการรุกรานสิทธิและการครอบงำสื่อ เป็นต้น จนกระทั่งได้เกิดการรัฐประหารโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 และได้จัดตั้งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ขึ้น เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยมี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาเป็นผู้อำนวยการของนายกรัฐมนตรีเพื่อบริหารราชการแผ่นดินและขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

2. การพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิม

การปรับแนวคิดของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดว่าเป็นการพัฒนาแนวคิดที่เป็นอยู่ให้ดีกว่าเดิม โดยพัฒนาแนวคิดให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยแนวคิดการพัฒนาประเทศในอดีตได้ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาได้มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์มาใช้ขยายฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำ ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมสำหรับเวลานั้น แต่การรุดหน้าทางเศรษฐกิจโดยรวมและความเจริญด้านวัตถุที่เพิ่มมากขึ้น ก็ไม่ได้ทำให้สังคมไทยมีความอยู่ดีกินดีอย่างทั่วหน้า วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ตึงเครียดและเรียบง่ายได้เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ ความไม่มั่นคงขอครอบครัว ชุมชนและสังคม ดังนั้นจึงได้มีการปรับแนวคิดการพัฒนาตั้งแต่ แผนพัฒนา ฉบับที่ 8 - แผนพัฒนา ฉบับที่ 11 จากเดิมที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลักมาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกด้าน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้ปรับเปลี่ยนการวางแผนจากการแยกส่วนมาเป็นแบบการเชื่อมโยงบูรณาการ เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลต่อกัน มีการปรับบทบาทหน่วยงานกลางในการประสานและสนับสนุนการจัดทำแผนปฏิบัติการในทุกระดับ และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับทุกขั้นตอนเป็นหลักในการดำเนินงานด้านการพัฒนา ด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบ ในลักษณะเป็นเครือข่ายการพัฒนาและได้มีการระดมความคิดของประชาชนตั้งแต่ระดับจังหวัดทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเข็มทิศในการนำทางพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์การพัฒนา

คำว่า “ยุทธศาสตร์” เดิมเป็นคำที่ใช้ในทางการทหาร เนื่องจากการทำสงครามนั้นต้องมุ่งเอาชนะข้าศึกให้ได้อย่างรวดเร็ว จึงต้องมีการวางแผนและกำหนดขั้นตอนในการทำสงครามที่กระชับชัดเจน เพื่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้เข้าใจตรงกัน สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องในเวลาที่กำหนดไว้ การ

วางแผนและการกำหนดขั้นตอนหลัก ๆ ในการทำสงครามดังกล่าวนี้ ก็คือกำหนดยุทธศาสตร์การสงคราม⁵⁹

ยุทธศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาตั้งแต่ระดับโลก ลงไปจนถึงหน่วยย่อยในระดับครอบครัวและปัจเจกบุคคลด้วย และได้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาแทบทุกวงการ ทั้งภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจการค้าเอกชนและภาคบริการ เป็นต้น เนื่องผู้ที่ทำการพัฒนาด้านต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มุ่งหวังให้เกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างรวดเร็ว

ยุทธศาสตร์การพัฒนา มีความหมายว่าเป็นแนวทาง กลวิธีในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามทิศทางที่ประเทศต้องการ สำหรับประเทศไทยเนื่องจากสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบทและผลจากการพัฒนาทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชนบทและเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นในการแสวงหายุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้กับความยากจน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนามีหลายรูปแบบ แต่ละยุทธศาสตร์อาจจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระแสของการพัฒนาและนโยบายในการพัฒนาประเทศ รวมไปถึงแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้รับผิดชอบมีความเชื่อเป็นพื้นฐาน เพื่อนำไปเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์⁶⁰ ในที่นี้จะกล่าวถึงบางยุทธศาสตร์ที่ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศไทย ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร

ยุทธศาสตร์นี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือการเพิ่มผลผลิตของเกษตรด้วยการปรับปรุงเทคนิคในการผลิต วัตถุประสงค์ที่สอง คือการปรับปรุงชีวิตครอบครัวในชนบทด้วยการสอนคหกรรมศาสตร์ให้แก่ผู้หญิงและการสร้างกลุ่มเกษตรกร โดยมีจุดเน้นที่เทคโนโลยีในการผลิต ส่วนด้านเศรษฐกิจ เช่น การวางแผนจัดการไร่นา แหล่งเงินกู้ปัจจัยการผลิตและตลาด ถือเป็นปัจจัยสำคัญ รอง ได้มีกำไร เผยแพร่วิธีการปฏิบัติที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญระดับสูงไปยังเกษตรกร โดยผ่านวิธีการส่งเสริมแบบต่าง ๆ ซึ่งอิงอยู่กับการผสมผสานของทฤษฎีด้านการเรียนการสอน การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนที่สำคัญ คือสร้างการตระหนักรู้ สร้างความสนใจ ให้ข้อมูลข่าวสาร การสาธิต การทดลองนำไปปฏิบัติ แนวทางอีกอย่างหนึ่งของยุทธศาสตร์นี้ คือมีตัวนำวิคุณ โดยผ่านผู้นำชาวนาที่ก้าวหน้า

ยุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในต้นทศวรรษปีที่ 1940 ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงทศวรรษที่ 1950 ได้นำไปเผยแพร่ยังประเทศเอเชียอีกหลายประเทศ ในรูปของโครงการช่วยเหลือทางวิชาการ งานส่งเสริมของกรมส่งเสริมการเกษตรได้รับรูปแบบนี้มาปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลผลิตของยุทธศาสตร์การ

⁵⁹ นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, *การพัฒนาสังคม*, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, 2544), หน้า 142.

⁶⁰ บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยาน้อยวงศ์ นยางค์, (2533). *ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ ประเทศไทย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 185.

ส่งเสริมแบบดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น โครงการที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากธนาคารโลก คือระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

เป็นแนวคิดของอังกฤษและอเมริกัน ซึ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ของสังคม (Social Goal) ยุทธศาสตร์นี้ได้รับการพัฒนาจากความพยายามในการเตรียมการที่จะช่วยประเทศในอาณานิคมให้ได้รับอิสรภาพด้วยสันติภาพ โดยการสนับสนุนให้ประเทศเหล่านี้สร้างชุมชนที่มีความมั่นคงและพึ่งตนเองได้กลุ่มเป้าหมายกิจกรรมต่าง ๆ คือชุมชนท้องถิ่น สมมติฐานของยุทธศาสตร์นี้ คือแนวคิดที่ว่า รัฐบาลกลางนั้นไม่สามารถที่จะให้หรือจัดหาบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนในการให้ความสนับสนุนกระบวนการทำให้ทันสมัยของชุมชนชนบทด้วยผู้เชี่ยวชาญได้ จึงต้องมีผู้ทำงานระดับหมู่บ้านในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ บทบาทของเขา คือการกระตุ้น ติดต่อสื่อสาร สนับสนุนกิจกรรมระดับหมู่บ้านในงานด้านเกษตรกรรม การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข การฝึกอบรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในศักยภาพหรือขีดความสามารถของคน การให้โอกาส การพัฒนาศักยภาพและการให้ความยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่คนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน วัสดุอุปกรณ์ กลวิธีในการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน การบริหารและจัดการ การประสานงาน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพคุณธรรมมีความสุข ให้ชุมชนเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 1950 ด้วยการสนับสนุนทั้งด้านการเงินและวิชาการจากรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกับกับจำนวนกว่า 60 ประเทศในภูมิภาคเอเชีย แอฟริกาและลาตินอเมริกา มาจนถึงปัจจุบันองค์การความช่วยเหลือของสหรัฐได้ปิดแผนงานพัฒนาชุมชนและหลายประเทศก็ได้ลดหรือระงับการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน แต่ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนภายใต้ความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยยังคงเป็นยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติการในชุมชนทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง โดยได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลและกระแสการเปลี่ยนแปลงของสภาวะของสังคม

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานพัฒนาชุมชนมีข้อจำกัดหลายด้านที่ทำให้อาจไม่บรรลุตามปรัชญาและเป้าหมายของการพัฒนา สรุปได้ดังนี้⁶¹

1. ระบบการเมืองการปกครองเป็นแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่มีปรัชญา แนวความคิด หลักการให้ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการพัฒนา

⁶¹ มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ ฤกษ์กุลบุตร, การพัฒนาแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่ : คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า 61-63.

ด้วยตนเอง แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนจึงเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก

2. นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่ผ่าน ๆ มา มุ่งเพิ่มการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน จึงไม่ใช่เป็นวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง

3. ระบบราชการ ข้าราชการไทย มีอุปนิสัยเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชน เช่นความไม่รับผิดชอบ ยึดถือพวกพ้อง อนุรักษ์นิยม ขาดจิตสำนึกของการพัฒนา ขาดความกระตือรือร้นชอบสั่งการมากกว่าการคิดร่วม

4. คนไทยมีลักษณะนิสัยไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ไม่ชอบทำงานเป็นกลุ่ม ยอมรับในอำนาจนิยม พึ่งพาผู้อื่น รักเสรีไม่ชอบถูกจัดระเบียบ ซึ่งเป็นระบบขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน

5. ความเป็นวัตถุนิยมทำให้คนไทยยึดติดกับวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้การพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นได้ยาก

3. การฟื้นฟูชีวิตชนบท

เป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่ต้นแบบเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาของอดีตประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศสในแอฟริกาตะวันตกที่ได้รับเอกราชในระหว่างทศวรรษที่ 1950 ภูมิหลังทางปรัชญาของยุทธศาสตร์นี้ สืบเนื่องมาจากทฤษฎีการพัฒนาแนวสังคมนิยมของประเทศฝรั่งเศส และแนวคิดด้านมนุษยนิยมของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ยุทธศาสตร์นี้ส่งเสริมให้ผู้นำในชุมชนเป็นผู้นำในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร สร้างองค์กระระดับท้องถิ่น ด้วยวิธีการให้การศึกษา ฝึกอบรม และหลักจากฝึกอบรมผู้นำเหล่านี้ร่วมกับชาวบ้าน เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมพึ่งตนเองและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ส่งเสริมการสร้างความเข้าใจและปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาแห่งชาติในระดับหมู่บ้าน นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้จัดการหาวัสดุและความช่วยเหลือด้านวิชาการให้แก่ชุมชน

ทั้งการพัฒนาชุมชนและการฟื้นฟูชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้รับการริเริ่มและควบคุมโดยรัฐบาล ในอันที่จะกระตุ้นให้ชุมชนชนบทช่วยกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ของงานพัฒนาและเริ่มสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล แนวปฏิบัติของยุทธศาสตร์นี้เป็นระบบจากเบื้องบน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนมักจะมีจำกัดและเป็นการขึ้นนำ อย่างไรก็ตามความร่วมมือกับชุมชนชนบทนั้นเป็นเรื่องของการกระจายข่าวสารข้อมูลและทรัพยากรสู่ชาวบ้านเท่านั้นเอง ทั้งสองยุทธศาสตร์ละเลยต่อความจริงที่ว่า ชุมชนชนบทนั้นมีความหลากหลาย ซึ่งผลที่ตามมา คือการที่กลุ่มผู้มีอำนาจและผู้มีโอกาสเป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการนี้ ดังนั้นนักพัฒนาชุมชนและนักฟื้นฟูชีวิตชนบทก็กลายเป็นผู้แทนของรัฐบาลในระดับท้องถิ่นที่แบกรับภาระอันหนักอึ้งของงานบริหารและงานอื่น ๆ พวกเขาได้กลายเป็นตัวแทนของรัฐ ไม่ใช่ผู้ทำงานพัฒนาให้แก่ชุมชน ด้านการ

พัฒนาชุมชนนั้นได้ถูกมองว่าเน้นการทำงานในชุมชนโดยปราศจากการพัฒนาถึงภาคชนบทโดยส่วนรวมในลักษณะที่เป็นการมองเฉพาะภายในไม่ใช่ภายนอก ทั้ง ๆ ที่สองยุทธศาสตร์เน้นความพยายามในการพึ่งตนเองในระดับชุมชนแต่ทั้งยุทธศาสตร์ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

4. การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ

นับเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่ผสมผสานและกว้างขวาง ยุทธศาสตร์นี้อยู่บนสมมติฐานว่าการรวมปัจจัยต่าง ๆ เท่านั้นจึงจะทำให้การเกษตรก้าวหน้าไปได้ ปัจจัยเหล่านั้นนอกจากเทคโนโลยีการศึกษาแล้วยังรวมถึงสถาบันและโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในชนบทที่ช่วยให้มีการขนส่งที่สะดวก การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อ ปัจจัยการผลิตและบริการด้านตลาด รวมทั้งราคาที่ดีและข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนา ยุทธวิธีนี้มี การนำไปปฏิบัติในโครงการพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จที่ได้รับคำชี้แนะโดยรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ รวมทั้งผู้ประกอบการเอกชน อย่างไรก็ตามโครงการเหล่านี้ได้ประสบปัญหาในการกระจายรายได้อย่างไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งผลข้างเคียงทางสังคมในด้านลบอีกด้วย

ในประเทศไทยนั้นยุทธศาสตร์ที่เพิ่มการเจริญเติบโตทางการเกษตรยังได้รับการปฏิบัติอยู่หลายหน่วยงานและเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนในระดับชาติหรือระดับนานาชาติ โครงการเหล่านี้มีลักษณะร่วมกัน คือมีการส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร โดยการปรับปรุงระบบการส่งเสริมบริการให้ดีขึ้นและปรับปรุงด้านการตลาดแก่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายของโครงการทั่วไป คือการปรับปรุงผลผลิตทางการเกษตรและสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบท โดยกิจกรรมสำเร็จรูปทางเศรษฐกิจที่นำไปพัฒนาชาวบ้าน โดยระบบนำส่ง (Delivery System) ที่จัดให้แก่เกษตรกรรายบุคคล บางครั้งโครงการเหล่านี้ก็เรียกตนเองว่า โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เนื่องจากมีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จนั่นเอง

5. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานมีวัตถุประสงค์หลายอย่าง เช่น การเพิ่มผลผลิตการว่าจ้างงานที่สูงขึ้น การกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน ด้วยการผสมผสานชานารายย่อย ผู้เช่าที่ดินและแรงงานไร้ที่ทำกินเข้ากับส่วนอื่น ๆ ของชุมชนชนบท โดยให้คนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตและมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา องค์กรหลักนั้นรวมถึงโครงการสำเร็จรูปต่าง ๆ (Package Program) ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบทและการกระจายการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและการมีหลักประกันในการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม โดยเน้นที่การระดมทรัพยากรมนุษย์ สหสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทั้งหมด การเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนั้นกว้างขวางกว่ายุทธศาสตร์แบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากเป็นโครงการแบบสหสาขา (Multi Sectoral) ที่รวมกันเพื่อให้บรรลุถึงการผสมผสานทางเศรษฐกิจ สังคมของกลุ่มรายได้ต่างระดับในประเทศการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์นี้ต้องการความคิดสร้างสรรค์ การวางแผน

ระดับท้องถิ่น รวมทั้งการตอบสนองต่อสถาบันและการบริหารต่าง ๆ ในอีกด้านหนึ่งยุทธศาสตร์นี้ต้องเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนพัฒนาในระดับชาติและมีความต้องการความสนับสนุนช่วยเหลือจากการตัดสินใจทางการเมืองเป็นอย่างมาก

ดังนั้นการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานจึงต้องเริ่มจากการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง โดยพิจารณาตามความเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิต การจ้างงาน นโยบายประชากรและบทบาทสตรี นอกจากนี้การบริหารงานแบบกระจายอำนาจ การวางแผนพัฒนาภูมิภาค กรอบนโยบายในระดับชาติจะต้องเปลี่ยนจุดเน้นไปที่ภาคชนบท อย่างไรก็ตามการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายระดับชาติมีความจำเป็น เพราะการกระจายอำนาจและทรัพยากรไม่อาจจัดทำได้ในระดับท้องถิ่นและต้องการการตัดสินใจจากส่วนกลาง

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน จึงเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการพัฒนาชนบทมากกว่าเป็นวิธีการพัฒนาทางวิชาการ แต่กระนั้นก็มีจุดอ่อน เพราะต้องมีกรอบความคิดเกี่ยวกับสถาบัน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นส่วนสนับสนุนเท่านั้น แต่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นด้วย อันได้แก่ การปฏิรูปทางการเกษตร นโยบายราคาและสินเชื่อ องค์การตลาด นโยบายสหกรณ์ การศึกษาที่เหมาะสม (ทั้งในระบบและนอกระบบ) การวิจัย การส่งเสริมบริการต่าง ๆ เทคโนโลยีที่เหมาะสม (โดยเฉพาะการใช้แรงงาน) การปฏิรูปและปรับปรุงระบบการบริหารงาน ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระหว่างประเทศและทวีภาคี จนมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชนบทในส่วนภูมิภาค แต่เนื่องจากการแก้ไขปัญหามาของชนบทมีความซับซ้อนทั้งจากสาเหตุภายนอกและการตัดสินใจทางการเมือง ยุทธศาสตร์นี้จึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบต่อมาภายหลัง

6. ยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐาน

ยุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในกลางทศวรรษที่ 1970 เป็นวิธีการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการในขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชุมชน เน้นการช่วยเหลือและปรับปรุงสถานการณ์ของผู้ว่างงาน ผู้ทำงานระดับต่ำ ผู้ไร้การศึกษา ผู้อ่อนแอและเจ็บป่วย ในแนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบเสรีนิยมนี้ก็เพื่อต่อสู้กับความยากจน แต่ในทางตรงกันข้ามในทัศนะของความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบก้าวหน้านั้นจะถือว่าปัญหาสำคัญ คือการจัดสรรอำนาจ (Redistributing Power)

ความจำเป็นพื้นฐานในแนวคิดแบบเสรีนิยมเห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นสภาพที่จะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงโดยรัฐ ซึ่งจะต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ได้มาจากระบบเศรษฐกิจที่ดี ดังนั้นแนวคิดของความจำเป็นพื้นฐานจึงเป็นความสำคัญลำดับรองของการจัดสรรสินค้าและบริการ นโยบายทางสังคมและการบริหารความยากจน ถ้าตีความตามรูปศัพท์แล้ว แนวคิดนี้จะใช้ได้ในประเทศโลกที่หนึ่งซึ่งเครือข่ายของมาตรการทางสังคมประกันให้ปัจเจกบุคคลมีรายได้ขั้นต่ำอย่างน้อยที่สุด ในกรณีที่เขาถูกกีดกันจากการทำงานไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม

แนวความคิดความจำเป็นพื้นฐานแบบก้าวหน้าหรือแบบโครงสร้างได้ชี้ให้เห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นผลของกระบวนการโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้คนจนนั้นดำรงความยากจน

อยู่ต่อไป รัฐนั้นมีความมุ่งมั่นเพียงเพื่อให้โครงสร้างดำรงอยู่ต่อไป ผลก็คือได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาไม่ใช่ส่วนของการแก้ปัญหา จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจทั้งในระดับการเมืองและเศรษฐกิจ ในการจัดสรรเบื้องต้นเกี่ยวกับปัจจัยในการผลิตเสียใหม่ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน เงินทุนหรือเทคนิควิทยาการ ซึ่งจะช่วยให้คนยากจนบรรลุความต้องการได้

ยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลกและองค์การแรงงานระหว่างประเทศในกลางศตวรรษที่ 1970 หลังจากได้แก้ไขวิกฤติการณ์น้ำมัน จนกระทั่งถึงช่วงที่สภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองในปลายทศวรรษที่ 1970 ยุทธศาสตร์นี้จึงเกิดขึ้น โดยมีเงินทุนสำหรับคนยากจนในประเทศโลกที่สาม โดยอุดมการณ์ของยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญต่อไปนี้

1. การเจริญเติบโต โดยมองจากการขยายตัวของอาหาร การบริการและสิ่งทำให้เกิดความพอใจอื่น ๆ

2. ความเป็นธรรม หรือความเป็นธรรมในการแจกจ่าย

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การควบคุมและการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการรับผลพวงแห่งการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

4. การจ้างงาน เพื่อเป็นหลักประกันในการมีรายได้ขั้นต่ำ

5. การพึ่งตนเอง หรือการมีทรัพยากรในการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติและระดับนานาชาติ

6. การพัฒนาระบบนิเวศ หรือการจัดการที่ดีในด้านระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ

ยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐานได้ถูกตั้งข้อสังเกตว่า ส่วนใหญ่เป็นแนวทางด้านสวัสดิการเกี่ยวกับความต้องการในด้านวัตถุ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและบริการที่สำคัญบางอย่าง เช่น การศึกษา การสาธารณสุข น้ำดื่ม การสุขภาพ การคมนาคมขนส่ง สำหรับความต้องการที่ไม่อยู่ในรูปของวัตถุ เช่น การจ้างงาน การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ความเสมอภาค การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เสรีภาพของมนุษย์ ความมั่นคงปลอดภัยและอื่น ๆ นั้นไม่ได้รับการกล่าวถึง อย่างไรก็ตามความต้องการที่ไม่ใช่ในรูปวัตถุนั้นจะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ได้มาซึ่งความต้องการอื่น รัฐบาลกลางแห่งชาติซึ่งได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางอำนาจในระดับท้องถิ่นและระดับนานาชาติมักจะไม่ได้เต็มใจหรือไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายจัดสรรทรัพยากรใหม่ (Redistribution Policy) อย่างแท้จริงได้ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้ยากจนอยู่ในลักษณะเป็นสัดส่วนที่ไม่ได้จัดตั้ง ดังนั้นกลุ่มคนยากจนก็ต้องดำรงความยากจนอยู่ต่อไป และไม่ได้รับโอกาสที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจระดับเศรษฐกิจของชาติเช่นเดิม

จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาในสังคมไทยได้เน้นการพัฒนาในภาคชนบท โดยใช้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทด้วยภาวะทันสมัย มีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคนการ

พื้นที่ชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่เนื่องจากมิได้มีหน่วยงานของรัฐรับผิดชอบในการนำยุทธศาสตร์นี้ไปใช้ดำเนินการอย่างจริงจัง จึงมิได้รับการสนับสนุนเท่ายุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เป็นความพยายามในการพัฒนาการเกษตรเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นวิธีการพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชนบท ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์อาจจะเป็นวิธีการการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ใช้ได้ดีเหมาะสมกับช่วงเวลาหนึ่ง แต่ในเวลาต่อมาถ้ามีการเปลี่ยนแปลงของสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของกระแสโลกเกิดขึ้นก็จำเป็นต้องคิดค้นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – based Approach) ถือเป็นเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม “คน” เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน ชุมชน ก่อนที่จะขยายไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น การเปลี่ยนมุมมองการพัฒนามาให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาเชิงพื้นที่” ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการผลักดันการพัฒนาประเทศ โดยการพัฒนาหรือส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของตัวเอง ครัวเรือน ชุมชน และประเทศได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของการขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เป็นการพัฒนาที่มาจากกรณีเริ่มของพื้นที่ (ชุมชน) อย่างแท้จริงนั้น ต้องมีการกำหนดประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่มีการสร้างเครื่องมือในการหาข้อมูล ความรู้ สร้างกลไกความร่วมมือ เพื่อสามารถจัดการกับประเด็นปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ได้จริง

การบริหารจัดการในแนวใหม่ที่ดำเนินการจากฐานรากขึ้นสู่ข้างบนเป็นส่วนสะท้อนว่า⁶² แนวทางในการให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติราชการของรัฐอย่างแท้จริงนั้นควรเป็นอย่างไร โดยผู้ดำเนินการรับฟังเสียงจากประชาชนและชุมชน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ทำนายของคนที่ทำงานซึ่งจะต้องแสวงหาวิธีการสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ในมิติต่างๆและเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนโดยใช้ "การวิจัยเป็นเครื่องมือ" เพื่อการบูรณาการในระดับชุมชนหรือพื้นที่ (Community/Area-Based Approach) จึงเป็นแนวทางใหม่ที่เรียกได้ว่าเป็นการทำงานแบบ "ฐานรากขึ้นสู่ข้างบน" อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การสกัดความต้องการอันหลากหลายของชุมชนออกมาเป็นงานในระดับที่คณะทำงานมีศักยภาพเพียงพอที่จะตอบสนองได้เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จขั้นต้น บวกกับการชี้แนะให้ชุมชนตั้งอยู่ในวิถีอันควรนั้นเป็นจุดร่วมระหว่างคณะทำงานที่จะต้องตกลงกับชาวบ้านให้เข้าใจว่า เรา

⁶² ฉันทลักษณ์ อาจหาญ, การพัฒนาเชิงพื้นที่' area based, [ออนไลน์]
<https://www.gotoknow.org/blog/firsttime/22999> (9 มีนาคม 2565)

มิได้สามารถให้ได้ทุกอย่างดังที่พวกเขาร้องขอ แต่เราจะให้ได้ในสิ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากชาวชุมชนมาร่วมกันก่อให้เกิด สร้างให้ดีขึ้นและรักษาให้ยั่งยืนโดยคนในชุมชน

การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ หรือ area – based approach คือการบริหารจัดการที่ลงไปทำกระบวนการในพื้นที่เป้าหมาย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ภาควิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ให้มาร่วมแก้ไขปัญหาในเรื่องใหญ่ที่ทุกคนในพื้นที่เห็นว่าต้องแก้ไข และจะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของคนในพื้นที่ ในลักษณะทำไป ปรับไป เรียนรู้ไป เพื่อพัฒนารูปแบบและกลไกการทำงานที่เอื้อต่อการแก้ปัญหา โดยสามารถถอดวิธีการทำงานเป็น 6 ขั้นตอนคือ

1. การเตรียมความพร้อม
2. การพัฒนาเครื่องมือและวิทยาการ
3. การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล
4. การทำแผนและข้อเสนอภาคประชาชน
5. การบูรณาการแผนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
6. การจัดการความรู้และขยายผล

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Based Approach) เป็นเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลง จากฐานราก คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม “คน” เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน /ชุมชน ก่อนที่จะขยายไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น การเปลี่ยนมุมมองการพัฒนามาให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาเชิงพื้นที่” ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการผลักดันการพัฒนาประเทศ โดยการพัฒนาหรือส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ฟังตนเองได้สามารถปรับตัวให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง ใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของ ตัวเอง ครัวเรือน ชุมชน และ ประเทศได้อย่างยั่งยืน ถือเป็นข้อค้นพบสำคัญจากการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แต่ความสำเร็จดังกล่าวมาจากการจุดประกาย ของหน่วยสนับสนุนทางวิชาการจากภายนอกชุมชนหรือภายนอกพื้นที่ และมาจากความร่วมมือของหลายภาคส่วนในหลายระดับ การขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เป็นการพัฒนาที่มาจาก การริเริ่มของพื้นที่ (ชุมชน) อย่างแท้จริง โดยการกำหนดประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่การสร้างเครื่องมือเพื่อหาข้อมูล/ความรู้ การค้นหาและสร้างกลไกความร่วมมือ และการกำหนดแนวทางหรือวิธีการจัดการกับประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่

ตุลา มหาพสุธานนท์⁶³ ได้กล่าวว่า การบริหารและการจัดการที่คล้ายกันหรือเป็นในลักษณะเดียวกัน คือ องค์กรต่างๆ มักจะมีการใช้คำศัพท์ในการบริหารงานอยู่สองคำ คือ การบริหาร

⁶³ ตุลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : พ.ศ. พัฒนาจำกัด, 2547).

(Administration) และ การจัดการ (Management) สองคำนี้เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันซึ่งจะแตกต่างกันตรงที่คำว่า การบริหาร ซึ่งมักจะนิยมใช้กับวงราชการ งานราชการ หรือการจัดการ เกี่ยวกับนโยบาย ในขณะที่การจัดการ จะนิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชนเป็นหลัก คำว่า การบริหารและการจัดการ ไม่เพียงแต่จะใช้ในกระบวนการบริการงานของภาครัฐและเอกชนเท่านั้น แต่ ยังนำไปใช้กับการกำหนด โครงสร้างของการบริหารงานได้ด้วย โดยคำว่า “Administration” การบริหาร จะใช้ในการบริหารระดับสูง โดยเน้นที่การกำหนดนโยบายที่สำคัญ และการกำหนดแผนของผู้บริหารระดับสูง หรือใช้ในหน่วยราชการ และผู้นำองค์กรจะใช้คำว่า “ผู้บริหาร” หมายถึงผู้บริหาร ที่ทำงานอยู่ในองค์กรของรัฐ หรือองค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไร จะมีความหมายต่างจากคำว่า “Management” นิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ ส่วนคำว่า “ผู้จัดการ” หมายถึง บุคคลในองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและงานกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร ทั้งนี้ ตุลา มหาพสุชานนท์ (2550) ได้กล่าวว่า ในการบริหาร จัดการ จำเป็นต้องมีทรัพยากร อันเป็นพื้นฐานทางการบริหารจัดการ ประกอบไปด้วย 4 ประการ ดังนี้

- 1) คน (man) เป็นผู้ดำเนินงานกิจกรรมขององค์กร
- 2) เงิน (Money) ใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานในองค์กรให้เกิดมีประสิทธิภาพ
- 3) วัสดุสิ่งของ (Materials) อุปกรณ์ที่มีความจำเป็นเพื่อเป็นสิ่งสนับสนุนการทำงานให้เกิดความสะดวก
- 4) การจัดการ (Management) กระบวนการทำงานเพื่อให้เกิดความสะดวกและคล่องตัวในการดำเนินงานให้บรรลุกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายข้อมูลและความรู้ของชุมชน

2.51 ความหมายของข้อมูล และข้อมูลข่าวสาร

ข้อมูล (Data) ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะในรูปแบบของตัวเลข ตัวอักษร รูปภาพ เสียงหรือสัญลักษณ์ใด ๆ ข้อมูลจะมีสภาพความเป็นข้อมูลอยู่เช่นนั้น ไม่ว่าจะมีการนำไปใช้หรือไม่ก็ตาม⁶⁴ ปกติแล้วมนุษย์ล้วนใช้ประโยชน์จากข้อมูลอยู่เสมอโดยรู้สึกหรือไม่รู้สึกตัว ผ่านกระบวนการคิด การเรียนรู้ การวิเคราะห์ ซึ่งสามารถเรียกโดยรวมว่า "การประมวลผลข้อมูล (Data Processing)" เมื่อกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นแล้ว ข้อมูลจะถูกแปรสภาพกลายเป็นข้อมูลข่าวสาร การประมวลผลข้อมูลของมนุษย์มีรูปแบบและวิธีการที่เป็นระบบ Chadwick นักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษ และเจ้าของรางวัลโนเบล สาขาฟิสิกส์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับระบบไว้

⁶⁴ สุชาติ ธีระนันท์, "เทคโนโลยีสารสนเทศทางสถิติ : ข้อมูลในระบบสารสนเทศ" , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 15.

ว่า "ระบบ จะประกอบด้วยปัจจัย/สิ่งๆที่นำเข้าสู่ระบบ (Inputs) ซึ่งจะถูกป้อนเข้าสู่ขั้นกระบวนการ (Process) และจากขั้นกระบวนการก็จะเกิดเป็นผลผลิตขึ้นมา (Outputs)

นคร เสรีรักษ์⁶⁵ ได้อธิบายการประมวลผลของข้อมูลที่ส่งผลให้เกิดการแปรสภาพจากการเป็นข้อมูล (Data) ไปเป็นข้อมูลข่าวสาร (Information) ดังกล่าวไว้ว่า ข้อมูลหมายถึง ข้อเท็จจริงหรือ ข้อมูลดิบ คือ ข้อมูลที่ยังไม่ผ่านกระบวนการประมวลผลหรือสังเคราะห์ข้อมูลจะกลายเป็นข้อมูลข่าวสารเมื่อได้ถูกนำมาผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการติดต่อสื่อสาร รับ - ส่ง ข้อมูลและสามารถทำความเข้าใจได้ด้วยการอ่าน ฟัง หรือวิธีการติดต่อสื่อสารหรือสัมผัสต่าง ๆ ที่สามารถทำความเข้าใจข้อมูลข่าวสารนั้นได้

กล่าวโดยสรุป ข้อมูล (Data) หมายถึงข้อเท็จจริงหรือสาระต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเลขหรือข้อความ รวมทั้งข่าวสารต่าง ๆ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับมนุษย์และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันในทุกมิติ ข้อมูลที่ยังไม่ผ่านการนำไปใช้ประโยชน์จะเรียกว่า "ข้อมูลดิบ" แต่เมื่อข้อมูลดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการคิด การเรียนรู้ การประมวลผล และการวิเคราะห์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะส่งผลให้แปรสภาพกลายเป็นข้อมูลข่าวสาร (Information) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการประมวลผลของข้อมูล ถ้าอธิบายตามกระบวนการเชิงระบบ ข้อมูลถือเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) โดยมีกระบวนการ (Process) ทั้งการคิด เรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือเรียกโดยรวมว่า "การประมวลผล" จนเกิดเป็นข้อมูลข่าวสารอันเป็นผลลัพธ์ (Output) ของกระบวนการ นำไปสู่การใช้ประโยชน์เพื่อช่วยในการตัดสินใจ และมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดเก็บให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ

ข้อมูลข่าวสาร (Information) เป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากข้อมูล (Data) เป็นหนึ่งในอีกหลายรูปแบบ (Forms) ของข้อมูล โดยข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อสภาพสังคมปัจจุบัน เนื่องจากเป็นสิ่งที่มามีผลกระทบต่อความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ของคน และมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ในด้านการศึกษา ข้อมูลข่าวสารที่ได้จากโทรทัศน์ หนังสือ หรืออินเทอร์เน็ตสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในเรื่องของการเรียนหรือการศึกษาเพิ่มเติมได้ ในด้านการติดต่อสื่อสารการที่บุคคลหนึ่งมีข้อมูลที่มากพอ บุคคลนั้นสามารถที่จะสื่อสารหรือบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ สู่บุคคลอื่น ๆ ได้ และที่สำคัญที่สุดในด้านการตัดสินใจข้อมูลข่าวสารช่วยให้การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ดีขึ้นข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่มีคุณสมบัติพื้นฐานที่จะส่งผลต่อคุณภาพของข้อมูลข่าวสารนั้น ๆ ได้ดังนี้

1) ความถูกต้อง หากข้อมูลขาดความน่าเชื่อถือ การนำข้อมูลไปใช้ต่อจะส่งผลให้เกิดผลกระทบอย่างมาก ประกอบกับผู้นำไปใช้ก็อาจไม่กล้านำไปใช้ประโยชน์หรือนำไปอ้างอิง

2) ความรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน การได้มาของข้อมูลต้องเท่าทันต่อความต้องการของผู้ใช้ในปัจจุบัน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการได้เป็นอย่างดี

⁶⁵ นคร เสรีรักษ์, ความเป็นส่วนตัว ความคิด ความรู้ ความจริง และพัฒนาการเรื่องการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร, พี เพรส, 2557), หน้า 31-32.

3) ความสมบูรณ์ ความสมบูรณ์ของข้อมูลเป็นผลมาจากการเก็บรวบรวมข้อมูล หากมีการเก็บรวบรวมที่ดีในทางปฏิบัติ ข้อมูลย่อมมีความสมบูรณ์ นอกจากนี้ ในการดำเนินการจัดทำข้อมูลข่าวสารต้องสำรวจและสอบถามความต้องการใช้ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ในระดับที่เหมาะสม

4) ความชัดเจน และกะทัดรัด ข้อมูลที่ดีย่อมสื่อความหมายออกมาได้อย่างชัดเจนไม่คลุมเครือ มีขนาดหรือพื้นที่ที่สะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ และควรมีความกะทัดรัดเพื่อการจัดเก็บที่เป็นระบบ ทั้งควรมีการให้รหัส การจัดหมวดหมู่ หรือการบีบแน่นข้อมูลให้เหมาะสมเพื่อที่จะจัดเก็บเข้าไว้ในระบบได้

5) ความสอดคล้อง ความต้องการเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้น จึงต้องสำรวจเพื่อหาความต้องการของหน่วยงาน หรือองค์การที่จะนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ เพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุดข้อมูลที่ตอบสนองความต้องการอย่างสอดคล้องได้

2.5.2 ความหมายข้อมูลส่วนบุคคล

การจัดเก็บ การแบ่งประเภท รวมทั้งกระบวนการประมวลผลของข้อมูล (Data) สู่การเป็นข้อมูลข่าวสาร (Information) ข้อมูลหรือข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบที่หลากหลายและแทบที่จะกล่าวได้ว่าข้อมูลและข้อมูลข่าวสารนั้นดำรงอยู่ในรอบตัวมนุษย์ สำหรับข้อมูลส่วนบุคคล (Personal Data) นั้นแตกต่างไปจากข้อมูลและข้อมูลข่าวสารอยู่บ้าง เนื่องจากข้อมูลส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่ไม่ได้ดำรงอยู่รอบตัวของมนุษย์เพียงอย่างเดียว แต่ยังถือเป็นส่วนหนึ่งของบุคคลนั้น ๆ ด้วย

กฎการคุ้มครองข้อมูลทั่วไปของสหภาพยุโรป (The General Data Protection Regulation: GDPR (EU) 2016/679) เป็นระเบียบที่ใช้คุ้มครองข้อมูลและภาวะเฉพาะส่วนตัวแก่ปัจเจกบุคคลในสหภาพยุโรปและเขตเศรษฐกิจยุโรป ให้นิยามคำว่าข้อมูลส่วนบุคคลไว้ใน Chapter 1⁶⁶ ไว้ว่า ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลซึ่งสามารถถูกระบุตัวได้หรือ อาจถูกระบุตัวได้ ไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อมจากข้อมูลนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการอ้างอิงจากสิ่งพิสูจน์เอกลักษณ์ เช่น ชื่อ เลขบัตรประจำตัวประชาชนข้อมูลที่อยู่ เอกลักษณ์ทางออนไลน์ หรือ เอกลักษณ์อย่างไร้ชื่อหรือหลายอย่างเกี่ยวกับร่างกายสรีรวิทยา พันธุกรรม จิตใจ เศรษฐกิจ วัฒนธรรมหรือสังคมของบุคคลนั้น

⁶⁶ Regulation (EU) 2016/679

Chapter 1 (Art. 4)

For the purposes of this Regulation:

(1) "personal data" means any information relating to an identified or identifiable natural person ("data subject"); an identifiable person is one who can be identified, directly or indirectly, in particular by reference to an identifier such as a name, an identification number, location data an online identifier or to one or more factors specific to his physical, physiological, genetic, mental, economic, cultural or social identity of that natural person;

การนิยามความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ในมาตรา 4 วรรค 5 ที่ได้นิยามความหมายของคำว่า "ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล" ไว้ว่า "ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของบุคคล เช่น การศึกษา ฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรม หรือประวัติการทำงาน บรรดาที่มีชื่อของผู้นั้น หรือมีเลขหมาย รหัส หรือสิ่งบอกลักษณะอื่นที่ทำให้รู้ตัวผู้หนึ่งได้ เช่น ลายพิมพ์นิ้วมือ แผ่นบันทึกลักษณะเสียงของคนหรือรูปถ่ายและให้ความหมายรวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของผู้ที่ถึงแก่กรรมแล้วด้วย"

ทั้งนี้ หากข้อมูลส่วนบุคคลดังกล่าวเชื่อมโยงไปยังบุคคลหนึ่งบุคคลใดได้แล้ว มีผลเป็นการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล จึงเท่ากับเป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริงของบุคคลนั้น 1 สู่อาณาเขตหรือสูบุคคลภายนอก และย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ถึงผลกระทบที่จะตามมากับบุคคลที่เป็นเจ้าของข้อมูลนั้น ตั้งแต่ผลกระทบในเรื่องของเกียรติยศ ชื่อเสียง และชีวิตความเป็นอยู่ของเจ้าของข้อมูล โดยประเภทของข้อมูลส่วนบุคคล สามารถพิจารณาแบ่งได้เป็นสองประเภท ดังนี้

ประเภทแรก คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทั่ว ๆ ไป เช่น ที่อยู่ อายุ สถานที่ทำงาน หมายเลขโทรศัพท์ ฯลฯ

ประเภทที่สอง คือ ข้อมูลประเภทที่มีความอ่อนไหวต่อความรู้สึกของบุคคล (sensitive data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีความเป็นส่วนตัวสูง เช่น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ลัทธิความเชื่อ อุดมการณ์ ความคิดเห็นทางการเมือง พฤติกรรมทางเพศ ประวัติอาชญากรรม ฯลฯ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการถูกเปิดเผยหรือการถูกแทรกแซงข้อมูลส่วนบุคคลโดยปราศจากเหตุผล ย่อมส่งผลให้เจ้าของข้อมูลเกิดความเดือดร้อนรำคาญ และอาจทำให้เจ้าของข้อมูลไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข การละเมิดต่อข้อมูลส่วนบุคคลเสมือนเป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพ ข้อมูลส่วนบุคคลเป็นสิ่งบ่งชี้สำคัญเกี่ยวกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการถูกเปิดเผยหรือถูกแทรกแซงข้อมูลส่วนบุคคลสามารถแบ่งระดับความอ่อนไหวได้เป็น 3 ระดับ⁶⁷ ดังนี้

- 1) ข้อมูลข่าวสารประเภทที่มีความอ่อนไหวต่อความรู้สึกของบุคคล ในระดับต่ำ (Low-sensitivity) เป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่เมื่อถูกเปิดเผยแล้วมีโอกาสที่จะเพิ่มระดับความอ่อนไหวให้สูงขึ้น
- 2) ข้อมูลข่าวสารประเภทที่มีความอ่อนไหวต่อความรู้สึกของบุคคล ในระดับปานกลาง (Moderate-sensitivity) เป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายถ้าถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ข้อมูลประเภทนี้จะเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของบุคคล ซึ่งครอบคลุมในทุกเรื่องในชีวิต มีโอกาสสูงที่จะเพิ่มระดับความอ่อนไหวให้สูงขึ้นเช่นเดียวกัน

⁶⁷ นรินทร์ จุ่มศรี. "มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจากการใช้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555), หน้า 31.

3) ข้อมูลข่าวสารประเภทที่มีความอ่อนไหวต่อความรู้สึกของบุคคล ในระดับสูง (High-sensitivity) ข้อมูลประเภทนี้ ได้แก่ ข้อมูลรายละเอียดของบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ ข้อเท็จจริงของบุคคลนั้น “เป็นเรื่องส่วนตัวหรือลับเฉพาะ เป็นข้อมูลที่สำคัญและไม่ควรถูกจัดเก็บหรือรวบรวมโดยสิ้นเชิง

ตัวอย่างกรณีของวรรณสิงห์ ประเสริฐกุล พิธีกรรายการท่องเที่ยวที่ออกอากาศทางช่อง จีเอ็มเอ็ม 25⁶⁸ ช่วยยืนยันถึงผลกระทบต่อบุคคลจากการละเมิดสิทธิเสรีภาพผ่านการแทรกแซงข้อมูลส่วนบุคคลได้เป็นอย่างดี โดยเนื้อหาตอนหนึ่งของรายการได้ถ่ายทำที่ประเทศเกาหลีเหนือ เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองได้ทำการตรวจค้นข้อมูลจากทั้งในโทรศัพท์มือถือ ในคอมพิวเตอร์ หรือตรวจสอบแม้กระทั่งหนังสือที่นำมาด้วยวรรณสิงห์ ๆ ได้แสดงออกถึงความไม่พอใจจากการกระทำดังกล่าวแต่ต้องอยู่ในสภาวะจำยอม กรณีนี้ได้แสดงให้เห็นว่าข้อมูลส่วนบุคคลเป็นข้อมูลที่มีความอ่อนไหว (sensitive Data) และช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากเพียงใด Ginter Dieu: นักกฎหมายชาวเยอรมนี อธิบายไว้ว่า ชีวิตส่วนบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั้น ๆ ในอันที่จะกำหนดความเป็นตนเองและกำหนดสภาพแวดล้อมของตนเอง⁶⁹ ดังนั้น ประเด็นที่จะต้องพิจารณาตามมาก็คือ ปัจเจกบุคคลควรยินดีที่จะเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลให้ผู้รับทราบได้มากน้อยเพียงใด และในแง่มุมมองของผู้มีอำนาจจะสามารถตรวจสอบข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลต่าง ๆ อย่างไร อันจะเป็นการไม่ไปละเมิดความเป็นส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ

2.5.3 หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล

การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่ได้รับความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ย่อมถือเป็นเรื่องที่สำคัญสมควรที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการล่วงละเมิดโดยบุคคลอื่น เพราะหากมีการล่วงรู้ข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งได้แก่บรรดาสิ่งที่สามารถสื่อความหมายในการยืนยันตัวบุคคล เช่นหมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน หมายเลขบัญชีธนาคาร ประวัติการรักษาพยาบาล ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ เป็นต้น ก็อาจนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ และก่อให้เกิดผลกระทบเสียหายแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของข้อมูลนั้น ๆ ได้ อาทิ การขโมยหมายเลขบัตรเครดิต เพื่อนำไปหาผลประโยชน์โดยมิชอบ การส่งจดหมายโฆษณาบารบกวานความเป็นส่วนตัวในโทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นต้น ซึ่งจากบริบทในสังคมโลกปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ การเชื่อมต่อกันด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้มีการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ ที่สนใจได้ง่ายและสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น สามารถเผยแพร่หรือถ่ายโอนข้อมูลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งได้อย่างรวดเร็ว

⁶⁸ เลื่อน Travel [EP.8] เกาหลีเหนือ ชีวิตในกรุงเปียงยาง, เผยแพร่วันที่ 22 เมษายน 2560,

<https://www.youtube.com/watch?v=nZnmIEzHQdU> เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2561.

⁶⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ "หลักพื้นฐานของ สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 34.

ส่งผลให้สังคมโลกกลายเป็นสังคมสารสนเทศโดยสมบูรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ในขณะเดียวกัน ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศได้

ส่งผลกระทบต่อเชิงลบกับความเป็นส่วนตัวของบุคคล ข้อมูลส่วนบุคคลจึงมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น และมีความเสี่ยงโดยง่ายที่จะถูกเอาไปใช้โดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลก่อนซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนบุคคล ตลอดจนชื่อเสียงเกียรติยศ ดังที่ปรากฏเป็นข่าวเรื่องการละเมิดความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลเกิดขึ้นทั่วโลก เหตุการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเกิดความตระหนักว่า ข้อมูลพื้นฐานหรือข้อมูลส่วนบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของการเข้าถึงระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่จะถูกนำไปใช้ประโยชน์หรือเป็นโทษหากไม่ได้รับการคุ้มครองที่ปลอดภัยและเชื่อถือได้

นคร เสรีรักษ์ ได้สรุปหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่สำคัญ ผ่านการศึกษาจากกฎหมายและบทบัญญัติของหน่วยงานต่าง (ทั้งจากองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา หรือOECD⁷⁰ จากองค์การสหประชาชาติ⁷¹ และจากองค์กรอื่น ๆ ทั้งในระดับประเทศและในระดับสากล

โดยสามารถสรุปได้ว่า หลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลส่วนใหญ่ที่หลายหน่วยงานนำไปปฏิบัติใช้นั้น

มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 9 ข้อ ดังนี้⁷²

1) หลักความยินยอม

ข้อมูลส่วนบุคคลที่จัดเก็บรวบรวมจะต้องได้มาโดยวิธีการที่ถูกต้องและชอบด้วยกฎหมาย โดยต้องให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของข้อมูล (Data Subject) รับทราบ และยินยอมในการจัดเก็บข้อมูลโดยต้องมีการแจ้งต่อเจ้าของข้อมูล (Data Subject) ในช่วงก่อนหรือในขณะที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในกรณีที่ไม่สามารถขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลได้ ผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลต้องแจ้งขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลในเวลาใด ๆ ที่สามารถกระทำได้ และการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ในแต่ละครั้งต้องมีการแจ้งต่อเจ้าของข้อมูลทุกครั้ง และต้องใช้เท่าที่จำกัดเฉพาะตามวัตถุประสงค์ที่ได้แจ้งไว้เท่านั้น

⁷⁰ สามารถอ่านเพิ่มเติมได้ใน Guidelines governing the protection of privacy and transborder flows of personal data (2013).

⁷¹ สามารถอ่านเพิ่มเติมได้ใน Guidelines for the Regulation of Computerized Personal Data Files 1990 (United Nations 1990).

⁷² นคร เสรีรักษ์, "ความเป็นส่วนตัว: ความคิด ความรู้ ความจริง และพัฒนาการเรื่องการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในประเทศไทย", (กรุงเทพมหานคร : พีเพรส, 2557), หน้า 98.

2) หลักวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง

การเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลต้องมีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงแน่นอน และมีความชัดเจน การใช้ การเปิดเผย และการประมวลผลต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้แจ้งไว้ในคราวแรกที่มีการขอความยินยอม การใช้ การเปิดเผย การประมวลผลต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ห้ามไม่ให้มีการใช้ การเปิดเผย และการประมวลผลข้อมูลข่าวสารในวัตถุประสงค์อื่น เว้นแต่จะมีการแจ้งแก่เจ้าของข้อมูลข่าวสารก่อน อย่างไรก็ตาม เจ้าของข้อมูลข่าวสารสามารถที่จะยกเลิกการใช้ การเปิดเผยและการประมวลผลดังกล่าวได้

3) หลักการจำกัดการใช้ข้อมูล

การใช้ข้อมูลส่วนบุคคลจะกระทำโดยขัดต่อวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมมิได้ เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล หรือได้รับอนุญาตตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

4) หลักคุณภาพของข้อมูล

ข้อมูลที่มีคุณภาพที่ดีต้องมีคุณสมบัติ คือ มีความถูกต้องเที่ยงตรง (Accuracy) มีความทันสมัยเป็นปัจจุบัน และอยู่ในขอบเขตของการจัดเก็บภายใต้วัตถุประสงค์

5) หลักสิทธิของเจ้าของข้อมูล

เจ้าของข้อมูลมีสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลของตน รวมทั้งมีสิทธิในการเรียกร้องให้มีการตรวจสอบ แก้ไขและปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ข้อมูลของตนให้ถูกต้องและทันสมัย มีสิทธิที่จะรับรู้ว่ามีใครบ้างที่สามารถเข้าถึงข้อมูลของตนเองได้ มีสิทธิที่จะรับรู้กระบวนการ หรือวิธีการต่าง ๆ ในการใช้ประมวลผล และเผยแพร่ข้อมูลของตนเองได้

6) หลักการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล

ต้องจัดให้มีมาตรการรักษาความปลอดภัยในการจัดเก็บข้อมูลทั้งในทางกฎหมายและในทางกายภาพ มีการเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลในสถานที่ปลอดภัย มีความเข้มงวดในการเข้า - ออกสถานที่เก็บข้อมูลดังกล่าวเพื่อป้องกันความเสียหาย การเข้าถึง การทำลาย การใช้ การเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือการเปิดเผยข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต

7) หลักความโปร่งใส

กำหนดวิธีการทั่วไป สำหรับใช้ในการจัดทำข้อมูลส่วนบุคคลที่มีอยู่ และการจัดประเภทของข้อมูลส่วนบุคคล วัตถุประสงค์หลักของการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้

8) หลักความรับผิดชอบ และองค์กรที่มีอำนาจบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย

กำหนดความรับผิดชอบในกรณีที่มีการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล การนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ และก่อให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของข้อมูลหรือบุคคลอื่น (ทั้งการนำข้อมูลไปใช้ในทางที่ผิด การขโมยการเข้าถึง หรือการทำสำเนาข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบที่มีการละเมิดในทางกฎหมายแพ่ง หรือหลักคอมมอนลอว์มาใช้ ในกฎหมายอาญาในส่วนที่บัญญัติว่าด้วยการเปิดเผยความลับ การรับผิดชอบหมิ่นประมาท ดูหมิ่น และในกฎหมายเฉพาะเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการ

คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ภายใต้กฎหมายนี้ได้ให้อำนาจบุคคล หรือคณะบุคคลซึ่งจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีอำนาจควบคุมดูแลให้เป็นไปตามบทบัญญัตินี้

9) หลักการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล

กำหนดให้ปัจเจกชนมีสิทธิต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- มีสิทธิได้รับการแจ้งว่ามีข้อมูลของตนจัดเก็บอยู่
- มีสิทธิตรวจสอบข้อมูลของคนที่มิผู้จัดเก็บ
- มีสิทธิขอให้แก้ไขข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง
- มีสิทธิปฏิเสธไม่ให้มีการจัดเก็บข้อมูลของตน

2.5.4 หลักการในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในประเทศไทย

ประเทศไทยมีกฎหมายที่ให้การรับรองและคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลไว้ ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย สำหรับการคุ้มครองข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลในประเทศไทย ถือเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติคุ้มครองไว้อย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 การคุ้มครองข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลก็ยังคงได้รับการคุ้มครองไว้เป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนชาวไทย โดยยังคงหลักการสำคัญตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รับรองไว้ แต่ได้บัญญัติให้มีความกระชับในทางถ้อยคำมากยิ่งขึ้น และระบุข้อยกเว้นให้อำนาจของกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ ที่จะสามารถเข้าไปล่วงละเมิดสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวซึ่งรวมถึงข้อมูลส่วนบุคคล ตามที่ปรากฏในมาตรา 32 ว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศชื่อเสียง และครอบครัว"

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ"

การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 32 สามารถสรุปหลักการสำคัญได้ ดังนี้

- 1) การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล คือ สิทธิความเป็นส่วนตัวประการหนึ่งที่ได้รับการคุ้มครองในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
- 2) การกระทำอันเป็นการละเมิด หรือกระทบต่อสิทธิของบุคคล หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีอำนาจตามกฎหมาย
- 3) การจะนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์จะกระทำได้อีกต่อเมื่ออาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงประเด็นการคุ้มครองข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง กล่าวคือ ในประเด็นที่รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 35 ที่บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากการแสวง-ประโยชน์โดยมิชอบจากข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ" แต่รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่มีบทบัญญัติในส่วนนี้ มีปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่ง-ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 เท่านั้น ดังนั้น จากการศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เปรียบเทียบกันระหว่างรัฐธรรมนูญแห่ง-ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะเห็นความแตกต่างในลักษณะของการบัญญัติ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นการบัญญัติในลักษณะมุ่งคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล โดยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังที่ระบุไว้ว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์โดย มิชอบจากข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ" ขณะที่รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นการบัญญัติในลักษณะเป็นหลักการของการคุ้มครองข้อมูล ส่วนบุคคลที่จะได้รับการคุ้มครองไม่ให้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ โดยมีข้อยกเว้นที่อาจกระทำได้ ถ้าเป็น การใช้อำนาจของกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ คือพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับ คอมพิวเตอร์ ซึ่งคอมพิวเตอร์ที่ว่านี้ก็เป็นได้ทั้งคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก สมาร์ทโฟน รวมถึงระบบต่าง ๆ ที่ถูกควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์ด้วย ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่สร้างขึ้นมาเพื่อ ป้องกัน ควบคุมการกระทำผิดที่จะเกิดขึ้นได้จากการใช้คอมพิวเตอร์ หากใครกระทำความผิดตาม พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์นี้ ก็จะต้องได้รับการลงโทษตามที่พระราชบัญญัติกำหนดไว้

ปัจจุบันมีคนใช้คอมพิวเตอร์ รวมถึงสมาร์ทโฟนเป็นจำนวนมาก บางคนก็อาจจะใช้ในทางที่ เป็นประโยชน์ แต่บางคนก็อาจใช้สิ่งนี้ทำร้ายคนอื่นในทางอ้อมด้วยก็ได้ เราอาจจะได้ยินข่าวเรื่องการ กระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์อยู่บ้าง ซึ่งบางเหตุการณ์ก็สร้างความเสียหายไม่น้อยเลย เพื่อจัดการ กับเรื่องพวกนี้ เลยต้องมีพ.ร.บ.ออกมากควบคุม ในเมื่อการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเรื่องใกล้ตัวเรา พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ก็เป็นเรื่องใกล้ตัวเราเช่นกัน หากเราไม่รู้เอาไว้ เราอาจจะผล่อไปทำผิด โดยที่เราไม่ได้ ตั้งใจก็ได้

กรณีศึกษา: การทำผิดตาม พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ หลังจากมีการประกาศใช้พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ ฉบับที่ 2 มีกรณีที่เขาช่วยกระทำความผิดพระราชบัญญัติออกมาให้เห็น เพื่อสร้างความ เข้าใจมากขึ้น ขอยกตัวอย่างอาจผิดตามพ.ร.บ.คอมพิวเตอร์

การทำผิดกฎหมาย พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ คนทำงานออนไลน์ไม่ควรทำ 8 เรื่องดังนี้

1. เข้าถึงระบบ หรือข้อมูลของผู้อื่นโดยไม่ชอบ (มาตรา 5-9)

หากเข้าไปเจาะข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ของคนอื่น โดยที่เจ้าของข้อมูลไม่ได้อนุญาต (ละเมิด Privacy) หรือในกรณีที่เรารู้จักกันดีก็คือ การปล่อยไวรัส มัลแวร์เข้าคอมพิวเตอร์คนอื่น เพื่อเจาะข้อมูลบางอย่าง หรือพวกแฮกเกอร์ ที่เข้าไปขโมยข้อมูลของคนอื่นก็มีความผิดตามพ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ บทลงโทษ

เข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์: จำคุกไม่เกิน 6 เดือน ปรับไม่เกิน 1 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

เข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์: จำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 4 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ล่วงรู้มาตรการป้องกันการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์และนำไปเปิดเผย: จำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 2 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ดักจับข้อมูลคอมพิวเตอร์: จำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 4 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2. แก้ไข ดัดแปลง หรือทำให้ข้อมูลผู้อื่นเสียหาย (มาตรา 9-10)

ในข้อนี้จะรวมหมายถึงการทำให้ข้อมูลเสียหาย ทำลาย แก้ไข เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมข้อมูลของผู้อื่นโดยมิชอบ หรือจะเป็นในกรณีที่ทำให้ระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ อย่างเช่น กรณีของกลุ่มคนที่ไม่ชอบใจกับการกระทำของอีกฝ่าย แล้วต่อต้านด้วยการเข้าไปขัดขวาง ทำร้ายระบบเว็บไซต์ของฝ่ายตรงข้าม ให้บุคคลอื่นๆ ใช้งานไม่ได้ ก็มีความผิด

บทลงโทษ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ปรับไม่เกิน 1 แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

แต่ถ้าเป็นกรณีกระทำต่อระบบหรือข้อมูลคอมพิวเตอร์ตามมาตรา 12 หรือเข้าถึงระบบข้อมูลด้านความมั่นคงโดยมิชอบ จะต้องได้รับโทษจำคุก 3-15 ปี และปรับ 6 หมื่น – 3 แสนบาท และถ้าเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อบุคคลอื่น ต้องได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี และปรับ 2 แสนบาท และถ้าเป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย ต้องจำคุก 5-20 ปี และปรับ 1-2 แสนบาท

3. ส่งข้อมูลหรืออีเมลก่อนกวนผู้อื่น หรือส่งอีเมลสแปม (มาตรา 11)

พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ ข้อนี้ก็เข้ากับประเด็นพ่อดำ แม่ค้าออนไลน์ หรือนักการตลาดที่ส่งอีเมลขายของที่ลูกค้าไม่ยินดีที่จะรับ หรือที่รู้จักกันว่า อีเมลสแปม หรือแม้แต่การฝากร้านตาม Facebook กับ IG ก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำและยังรวมถึงคนที่ขโมย Database ลูกค้าจากคนอื่น แล้วส่งอีเมลขายของตัวเอง

บทลงโทษ

ถ้าส่งโดยปกปิดหรือปลอมแปลงแหล่งที่มา ปรับไม่เกิน 1 แสนบาท และถ้าส่งโดยไม่เปิดโอกาสให้ปฏิเสธตอบรับได้โดยงาน ต้องได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 4 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

การทำการตลาดออนไลน์ที่ดี ควรนึกถึงจิตใจของผู้บริโภคเป็นสำคัญค่ะ หากอยากส่งอีเมลก็ควรที่จะถามความยินยอมจากลูกค้าก่อนว่าเขาต้องการรับข่าวสารจากเราไหม หรือไม่ก็หันมาทำคอนเทนต์ดี ๆ อย่าง Inbound Marketing ที่สามารถดึงดูดลูกค้าให้เข้ามาหาคุณได้ด้วยความเต็มใจ

หรือหากอยากทราบเทคนิคการขายบนโลกออนไลน์ที่แตกต่างและได้ผล ลองดูบทความทั้งเทคนิคการขายแบบเดิม ๆ เริ่มต้นวิธีใหม่ ๆ และทำกำไร 1 ล้านใน 24 ชั่วโมง

4. เข้าถึงระบบ หรือข้อมูลทางด้านความมั่นคงโดยมิชอบ (มาตรา 12)

โพสต์เกี่ยวกับเรื่องการเมืองที่ส่งผลให้เกิดความเสียหายหรือความมั่นคงต่อประเทศ หรือโพสต์ที่เป็นการก่อกวน หรือการก่อกองร้ายขึ้น ก็มีความผิด เพราะมาตรา 12 ได้บอกไว้ว่าการเข้าถึงระบบหรือข้อมูลทางด้านความมั่นคงโดยมิชอบ หรือการโพสต์ข้อความในโลกออนไลน์ที่เข้าข่ายข้อมูลเท็จที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ หรือทำให้ประชาชนเกิดอาการตื่นตระหนก และล่วงรู้ถึงมาตรการการป้องกันการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์และนำไปเปิดเผย

บทลงโทษ

กรณีไม่เกิดความเสียหาย: จำคุก 1-7 ปี และปรับ 2 หมื่น – 1.4 แสนบาท

กรณีเกิดความเสียหาย: จำคุก 1-10 ปี และปรับ 2 หมื่น – 2 แสนบาท

กรณีเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย: จำคุก 5-20 ปี และปรับ 1 แสน – 4 แสนบาท

5. จำหน่ายหรือเผยแพร่ชุดคำสั่งเพื่อนำไปใช้กระทำความผิด (มาตรา 13)

กรณีทำเพื่อเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ตามมาตรา 5-11 (หรือข้อ 1-3 ในบทความนี้) ต้องจำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 2 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ หากมีผู้นำไปใช้กระทำความผิด ผู้จำหน่ายหรือผู้เผยแพร่ต้องรับผิดชอบร่วมด้วย

กรณีทำเพื่อเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ มาตรา 12 ต้องจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 4 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ หากมีผู้นำไปใช้กระทำความผิด ผู้จำหน่ายหรือผู้เผยแพร่ต้องรับผิดชอบร่วมด้วย

6. นำข้อมูลที่ผิดพ.ร.บ.เข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ (มาตรา 14)

พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ ในความผิดมาตรา 14 จะระบุโทษการนำข้อมูลที่เปิดพ.ร.บ.เข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ข้อความผิดด้วยกันคือ

โพสต์ข้อมูลปลอม ทูจจริต หลอกหลวง (อย่างเช่น ขาวปลอม โฆษณาธุรกิจลูกโซ่ที่หลอกหลวงเอาเงินลูกค้า และไม่มีการส่งมอบของให้จริงๆ เป็นต้น)

โพสต์ข้อมูลความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัย

โพสต์ข้อมูลความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ก่อการร้าย

โพสต์ข้อมูลลามก ที่ประชาชนเข้าถึงได้

เผยแพร่ ส่งต่อข้อมูล ที่รู้แล้วว่าผิด (อย่างเช่น กด Share ข้อมูลที่มีเนื้อหาเข้าข่ายความผิดพ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ก็มีความผิด)

บทลงโทษ

หากเป็นการกระทำที่ส่งผลถึงประชาชน ต้องได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ปรับไม่เกิน 1 แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และหากเป็นกรณีที่เป็นการกระทำที่ส่งผลต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ต้องได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 6 แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (แต่ในกรณีอย่างหลังนี้สามารถยอมความกันได้)

7. ให้ความร่วมมือ ยินยอม รู้เห็นเป็นใจกับผู้ร่วมกระทำความผิด (มาตรา 15)

กรณีนี้ถ้าเทียบให้เห็นภาพชัด ๆ ก็เช่น เพจต่าง ๆ ที่เปิดให้มีการแสดงความคิดเห็น แล้วมีความคิดเห็นที่มีเนื้อหาผิดกฎหมายก็มีความผิด แต่ถ้าหากแอดมินเพจตรวจสอบแล้วพบเจอ และลบออก จะถือว่าเป็นผู้ที่พ้นความผิด

บทลงโทษ

แต่ถ้าไม่ยอมลบออกต้องได้รับโทษ ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามมาตรา 14 ต้องได้รับโทษเช่นเดียวกันผู้โพสต์ หรือแสดงความคิดเห็นทางออนไลน์ แต่ถ้าผู้ดูแลระบบพิสูจน์ได้ว่า ตนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนการแจ้งเตือนแล้วไม่ต้องรับโทษ

ผู้ให้บริการมีหน้าที่เก็บข้อมูลการใช้งานไม่น้อยกว่า 90 วัน ในกรณีที่จำเป็น ศาลอาจสั่งให้เก็บข้อมูลเพิ่มได้ไม่เกิน 2 ปี

9. ตัดต่อ เติม หรือดัดแปลงภาพ (มาตรา 16)

ความผิดข้อนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลักคือ

การโพสต์ภาพของผู้อื่นที่เกิดจากการสร้าง ตัดต่อ หรือดัดแปลง ที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่นเกลียดชัง อย่างเช่นกรณีที่เอาภาพดารารูปไปตัดต่อ และตกแต่งเรื่องขึ้นมา จนทำให้บุคคลนั้นเกิดความเสียหาย ก็ถือว่ามีผิดตามพ.ร.บ.คอมพิวเตอร์

การโพสต์ภาพผู้เสียชีวิต หากเป็นการโพสต์ที่ทำให้บิดามารดา คู่สมรส หรือบุตรของผู้ตายเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่นเกลียดชัง หรือได้รับความอับอาย

บทลงโทษ

หากทำผิดตามนี้ ต้องได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับไม่เกิน 2 แสนบาท

สรุป

พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 หรือฉบับที่ 2 ปัจจุบันมีผลบังคับใช้แล้ว ถ้าเราเป็นคนหนึ่งที่คลุกคลีกับการใช้งานคอมพิวเตอร์ หรืออินเทอร์เน็ต ก็ควรจะรู้เกี่ยวกับพ.ร.บ.นี้ไว้ เพราะเราจะได้ไม่เผลอไปทำความผิด อย่างน้อยๆ ต้องระวัง 9 ประเด็นที่เราได้เขียนเอาไว้ อีกทั้งการมีพ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ขึ้นมา ก็ถือว่าเป็นการควบคุมการใช้งานคอมพิวเตอร์ในระดับหนึ่ง และในทางหนึ่งก็ช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ใช้งานด้วย

2.6 บริบทพื้นที่งานวิจัย

ตำบลกาญจนาดตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองแพร่ไปทางทิศ ตะวันออก ประมาณ 4 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด 7.80 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,875 ไร่⁷³

จำนวนประชากร

ตำบลกาญจนาดมีจำนวนประชากร รวมทั้งสิ้น 4,529 คน เพศชาย 2,164 คน คิดเป็นร้อยละ 47.78 เพศหญิง 2,365 คน คิดเป็นร้อยละ 52.22 มีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 582 คน ตารางกิโลเมตร

อาชีพ ในตำบล

อาชีพของประชากรตำบลกาญจนาดในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม และค้าขาย บางส่วนประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน และรับจ้างแรงงาน ผลผลิตที่สำคัญของตำบล ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตรมีการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง ผลไม้ เช่น ลำไย มะม่วง ส่วนทางด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนมีผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ การทอผ้า มีสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์คือ ชุดเครื่องนอน ผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง และสินค้าที่ควรได้รับการสนับสนุน ได้แก่ ข้าวกล้อง ข้าวหอมมะลิ ข้าวแคบ แผ่นถั่วเน่า เสื้อหม้อฮ่อม

เขตการปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาด มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน หมู่บ้าน 9 หมู่ ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน หลังคาเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านดอนดี	322	374	696	237
2	บ้านดอนแก้ว	209	240	449	198
3	บ้านหัวฝ้าย	258	281	539	195
4	บ้านหนองป่อ	218	201	419	136
5	บ้านกวาง	218	221	439	141
6	บ้านทุ่งอ้วน	209	243	452	143
7	บ้านดอนคี	260	273	533	185

⁷³ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาด, ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาด, ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>, (10 มีนาคม 2565).

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน หลังคาเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
8	บ้านหัวฝ้าย	211	244	455	166
9	บ้านกาญจนา	259	288	547	160
รวม		2,164	2,164	4,529	1,561

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากร และหมู่บ้านที่ตำบลกาญจนา

สภาพสังคม

ชาวบ้านในเขตตำบลกาญจนา มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย อยู่ด้วยกันแบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยมีศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวบ้านในเขตตำบลและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

ประชาชนเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธทางองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาจะสนับสนุนการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มีวัดจำนวน 6 แห่ง ได้แก่

วัดดอนคี	หมู่ที่ 1
วัดดอนแก้ว	หมู่ที่ 2
วัดหนองบ่อ	หมู่ที่ 4
วัดใหม่บ้านกวาว	หมู่ที่ 5
วัดกาญจนาราม	หมู่ที่ 6
วัดหัวฝ้าย	หมู่ที่ 8

การศึกษาในตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา มีสถานศึกษาอยู่ 3 แห่ง ดังนี้

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกาญจนา ร่วมกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนคี หมู่ที่ 7
- โรงเรียนบ้านคอนดี ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลกาญจนา
- โรงเรียนวัดกาญจนารามและโรงเรียนชานหัวฝ้ายยุบรวมโรงเรียนกาญจนาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลกาญจนา ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 9 แห่ง

การสาธารณสุข

- ศูนย์สุขภาพชุมชน ตำบลกาญจนา (สถานีอนามัยตำบลกาญจนา) ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 1
- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 100 คน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกชัย พุ่มดวง⁷⁴ ศึกษาเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจ ชุมชนในตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษา พบว่า

1. การจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1.1 ผู้นำ (Leader) ในชุมชนโคกโคเต่า มีผู้บริหารท้องถิ่น และกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์ มีศักยภาพในการบริหารจัดการภายในกลุ่มของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการสืบทอดความรู้จากครูภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีทรัพยากรบุคคลจากโรงเรียน/มหาวิทยาลัย และองค์กร ท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้อำนวยให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน วัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีการเรียนรู้ เพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลัก โดยผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มอาชีพต่างๆ สร้างความรู้/แสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานที่จัดทำโครงการในพื้นที่ ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสำเร็จของการจัดการความรู้ภายในชุมชนผู้นำมีบทบาทในการแบ่งปันความรู้ มีการสร้างวิสัยทัศน์เพื่อให้องค์กรชุมชนรู้เป้าหมาย และกระบวนการขับเคลื่อนการทำงานของชุมชน

1.2 ทุนชุมชน (Social Capital) ได้แก่ ทรัพยากรในการเรียนรู้ของชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้องค์ความรู้ ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ซึ่งเก็บรวบรวมผลงานของหน่วยงานต่างๆ และข้อมูลของชุมชนอื่นๆที่เกี่ยวข้องไว้บริการแก่ชุมชน

1.3 เครือข่าย (Network) ในการจัดการความรู้ของชุมชนให้เกิดผลอย่างจริงจังเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ จึงมีส่วนสำคัญ โดยเริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายแบบธรรมชาติ ซึ่งเริ่มต้นจากการสร้างความสัมพันธ์แบบส่วนตัวผ่านเครือข่าย มีลักษณะการบริหารงานแบบแนวนอน ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีการประชุมในการถ่ายทอดความรู้ นอกจากนี้เครือข่ายจากภายนอกชุมชนเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ

2. ผลการจัดการความรู้ ตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ พบว่า กลุ่มอาชีพมีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหา และการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางในการบริหารจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ การประกอบธุรกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพบว่า มีขั้นตอนในการจัดการความรู้ 5 ขั้นตอน คือ

⁷⁴ เอกชัย พุ่มดวง, “กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจ ชุมชนในตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2557), บทคัดย่อ.

2.1 การแสวงหาความรู้ชุมชนมีการดำเนินการ เช่น

2.1.1 การแสวงหาความรู้ด้วยการสืบค้นภูมิปัญญาของชุมชน การรื้อฟื้นวัฒนธรรมของชุมชน ภูมิปัญญาจากกลุ่มคนผู้สูงอายุในชุมชน

2.1.2 การแสวงหาความรู้จากกลุ่มสมาชิกเครือข่ายภายนอก เช่น เครือข่ายการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ความรู้จากภายนอกที่หน่วยงานภายนอกนำมาถ่ายทอด และ

2.1.3 การศึกษาดูงานจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

2.2 การสร้างความรู้ชุมชน มีการดำเนินการ คือ ได้มีการนำภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมนำมาประยุกต์กับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่นจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น การทำเกษตรอินทรีย์เกษตรปลอดภัย การจักสานตะกร้า การแปรรูปอาหาร

2.3 การถ่ายทอดความรู้ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละด้านมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นหลายลักษณะผสมผสานกัน ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต การทดลองให้ชมการฝึกปฏิบัติจริง การฝึกปฏิบัติตัวต่อตัว โดยเนื้อหาสาระที่นำมาถ่ายทอดแก่คนในชุมชนคือความรู้ และประสบการณ์ที่ภูมิปัญญาแต่ละด้านมีอยู่ เช่น ด้านศิลปหัตถกรรม การจักสานไม้ไผ่ เช่น ช้อง ไซ (เสื่อ) กระจาด กระบุง ตะกร้า การจักสานกระเป่า เป็นต้น ด้านเกษตรกรรมอาจจะเป็นความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการปลูกพืชแบบผสมผสาน การทำปุ๋ยอินทรีย์ การ ปลูกพืชปลอดภัย การให้น้ำระบบน้ำหยด วิธีการดูแลบำรุง รักษาดิน เทคนิคในการเพิ่มผลผลิต เป็นต้น หรือด้านอาหารในการทำขนมไทย เป็นต้น

2.4 การใช้ความรู้ ชุมชนได้ต่อยอดความรู้ และนำมาใช้ในชุมชน เช่น

2.4.1 ความรู้ดั้งเดิม เช่น การนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการเกษตร การทำอาหาร การทำขนมไทยมาประยุกต์ใช้

2.4.2 องค์ความรู้ที่ได้มีการรับมาจากภายนอก แต่ได้มีการนำมาประยุกต์กับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่นจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น การทำการเกษตรเกษตรอินทรีย์เกษตรปลอดภัย การจักสานตะกร้า การแปรรูปอาหาร เป็นต้น

2.5 การติดตามประเมินผลความรู้ชุมชนมีการประเมินผลในลักษณะการประชุมกลุ่มโดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ประเมินผลการดำเนินงาน มีการทบทวนถึงสาเหตุของปัญหา และดำเนินการแก้ไขมีการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานนำมาเสนอในที่ประชุมและคัดเลือกองค์ความรู้ที่มีความเหมาะสมนำกลับมาใช้กับชุมชน

2.6 การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้องค์ความรู้ส่วนใหญ่จึงเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ชุมชนยังขาดการรวบรวมความรู้ ที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit Knowledge) มีเพียงองค์ความรู้บางเรื่องที่มีการบันทึกจากเครือข่ายของชุมชนหรือนักวิจัยจากภายนอกที่เข้ามาวิจัยในชุมชน

กุลธีรา ทองใหญ่ และคณะ⁷⁵ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล” พบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ ด้านการเดินทางและความสะดวกสบายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนในชุมชนให้ความสำคัญการจัดการความรู้ในชุมชน ระดับมากที่สุด คือ ด้านชุมชนมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสำคัญในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีผลต่อการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตมากขึ้น ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ของคนในชุมชนพบว่า ด้านไม่มีเวลาเข้ามามีส่วนร่วม มีผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากต้องประกอบอาชีพเป็นหลักรองลงมา คือ ด้านคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ใช่คณะกรรมการของชุมชน ด้านข้อมูลข่าวสารและการอบรม/ฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังมีไม่เพียงพอ ด้านขาดการสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ด้านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามลำดับผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรคของคนในชุมชนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อระดับความสำคัญของการจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ และสุชาติ ปิยะกาญจน์ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการและผลกระทบทางสังคมที่มีต่อประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช” จากการศึกษาตามโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พบว่า คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการบริหารจัดการกองทุนตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในคู่มือ และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี มีภาพรวมของระดับในการการบริหารจัดการกองทุนอยู่ในระดับมาก และผลกระทบทางสังคมที่มีต่อประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาตามโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พบว่ามีผลกระทบต่อสังคม ต่อวัฒนธรรม และต่อเศรษฐกิจ และอาศัยอยู่ในระดับปานกลาง ทุกข้อ ส่วนปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่า คณะกรรมการมีปัญหาด้านการขาดความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการที่เป็นระบบการทำและตรวจสอบบัญชี ด้านขาดสถานที่ ขาดที่ปรึกษา ประชาชนไม่เข้าใจหลักการและวัตถุประสงค์ ขาด

⁷⁵ กุลธีรา ทองใหญ่ และคณะ, “การจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล”, วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560), หน้า 186-205.

ความรับผิดชอบในการชำระคืนเงินกู้แก่กองทุน ไม่นำเงินกู้อำนาจตามวัตถุประสงค์ ควรมีการอบรมให้ความรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชนในทุก ๆ ด้าน⁷⁶

สุพัตรา นาทัน ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น” พบว่า ด้านบุคลากรโดยภาพรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการบริหารงานการเงินและบัญชีอยู่ในระดับมากสำหรับด้านการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานโดยภาพรวมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการบริหารงานการเงินและบัญชีอยู่ในระดับมาก⁷⁷

นวพร ฉายเรืองโชติ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์โดยใช้แนวคิดบาลานส์สกอร์การ์ด” พบว่า ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขอรูปแบบการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี⁷⁸

อนุภูมิ ไชวเกษม ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการใช้หลักทศพิธราชธรรมเพื่อการบริหารจัดการ องค์การบริหารส่วนตำบลเขตพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี” พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักทศพิธราชธรรมเพื่อการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลเขตพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรีโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนทั้งหมดมีความคิดเห็นต่อการศึกษาแนวทางการใช้หลักทศพิธราชธรรมเพื่อการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบล อยู่ในระดับมากทุกด้าน⁷⁹

ฉวีวรรณ สุวรรณภา และพัฒน์นรี อัฐวงศ์ ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการของบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กลุ่มวิทยาเขตภาคเหนือ” พบว่า การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตภาคเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

⁷⁶ สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ และสุชาติ ปิยะกาญจน์, “การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการและผลกระทบทางสังคมที่มีต่อประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการดำเนินการตามโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547).

⁷⁷ สุพัตรานาทัน, “การศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานการเงินและบัญชีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553).

⁷⁸ นวพร ฉายเรืองโชติ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์โดยใช้แนวคิดบาลานส์สกอร์การ์ด”, สถาบันวิจัยและพัฒนา, (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2548).

⁷⁹ อนุภูมิ ไชวเกษม, “การศึกษาแนวทางการใช้หลักทศพิธราชธรรมเพื่อการบริหารจัดการ องค์การบริหารส่วนตำบลเขตพื้นที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554).

ทุกด้าน ด้านที่อยู่ในระดับมากอันดับแรก คือ ด้านการมีภูมิคุ้มกัน ด้านความพอประมาณและด้านความมีเหตุผล ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กลุ่มวิทยาเขตภาคเหนือพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เพศอายุและระยะเวลาในการทำงานไม่มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการส่วนระดับการศึกษาและตำแหน่งมีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กลุ่มวิทยาเขตภาคเหนือ⁸⁰

พระครูสุจิตต์อำนวย (จ่านง ทินโพธิวงศ์) ได้วิจัยเรื่อง “หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาสมาใช้ในการบริหารงาน” พบว่า การนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการบริหารงานโดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามสอดคล้องไปในทางเดียวกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) รองลงมาด้านมูทิตา (ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) และต่ำสุดด้านกรุณา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) ความคิดเห็นของข้อเสนอแนะที่มีค่าความถี่มากที่สุดด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข)⁸¹

พระครูอุทัยสุตกิจ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ความสำเร็จของการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี” พบว่า ความสำเร็จโดยรวมและปัจจัยด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนาตามหลักอิทธิบาท 4 ของพระสงฆ์อยู่ในระดับสูง ส่วนปัจจัยอีก 3 ด้านคือ การจัดการ บุคลิกภาพ และการสื่อสารอยู่ในระดับต่ำ ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพบว่า แบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สรุปได้ว่า แบบจำลองมีความเหมาะสมสามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุผลได้ คือ ความสำเร็จในการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของพระสงฆ์ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจาก 2 ปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนาและปัจจัยด้านการจัดการ และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยด้านบุคลิกภาพ โดยผ่านปัจจัยด้านการจัดการหรือปัจจัยด้านความเชื่อในพระพุทธศาสนา และพบว่า ปัจจัยทั้งหมดสามารถทำนาย

⁸⁰ ฉวีวรรณ สุวรรณภาและพัฒน์นรี อัฐวงศ์, “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการของบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กลุ่มวิทยาเขตภาคเหนือ”, รายงานวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555).

⁸¹ พระครูสุจิตต์อำนวย (จ่านง ทินโพธิวงศ์), “หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาสมาใช้ในการบริหารงาน”, รายงานวิจัย, วิทยาลัยทองสุข, 2556.

ความสำเร็จทั้งทางตรงและทางอ้อมของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05⁸²

อธิกัญญ์ แพร่ต่วนและภุริพัศ เหมือนทอง จากผลการศึกษาและวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การพัฒนาระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ชุมชนเพื่อรวบรวมองค์ความรู้และผลการดำเนินงานด้านการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ มาขยายผลให้กับคนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา ชุมชนต่างพื้นที่ที่สนใจได้สืบค้นข้อมูลในรูปแบบเนื้อหา ภาพและภาพเคลื่อนไหว (VDO) ผ่านเว็บไซต์ และประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์พบว่า ระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ สามารถประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานด้านการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ ก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงข้อมูลทั้งด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชี่ยวชาญ ศูนย์การเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ และการดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้าน เป็นไปตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของโครงการวิจัยที่ตั้งไว้⁸³

⁸² พระครูอุทัยสุตกิจ และคณะ, “ความสำเร็จของการบริหารงานตำบลหลักอทธิบาท 4 ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี”, รายงานวิจัย วารสาร สมาคมนักวิจัย, ปีที่ 20 ฉบับที่ 21 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2558).

⁸³ อธิกัญญ์ แพร่ต่วนและภุริพัศ เหมือนทอง, การพัฒนาระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในจังหวัดนครสวรรค์, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2563) : 119

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีเป้าหมายในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย ฐานการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วม ระบบจัดการข้อมูลและความรู้ และการพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย
- 3.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.7 สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- 3.9 สรุปกระบวนการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี โดยมีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยการพัฒนาการจัดการฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนอำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ รายงานการวิจัย และที่เกี่ยวข้องประวัติ ความเป็นมาของชุมชน การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจน อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

2) ศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ และกระบวนการการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจน อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

3) ประมวลข้อมูลเชิงสถิติจากสำนักงานชุมชนจังหวัดแพร่ การท่องเที่ยวจังหวัดแพร่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลพื้นที่

4) สังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจน อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

5) การลงพื้นที่ชุมชนเป้าหมายเพื่อสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจาก ผู้นำชุมชนและประชาชนท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลกาญจน อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ วิเคราะห์และวิพากษ์เนื้อหาและกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการ จำนวน 15 คน

6) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจน อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

3.1.1 เชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยดำเนินการดังนี้

การศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยการพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้ 7 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การแสวงหาความรู้

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมความรู้

ขั้นตอนที่ 3 การจัดหมวดหมู่ความรู้ ความรู้ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความรู้ทางด้าน

ประเพณี ความรู้ทางด้านสมุนไพรเป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้

ขั้นตอนที่ 5 การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้

ขั้นตอนที่ 6 การ ถ่ายทอดความรู้

ขั้นตอนที่ 7 การจัดเก็บความรู้

3.2 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกรณีศึกษาของการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ คือ

3.2.1 การจัดการความรู้ข้อมูลชุมชน เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อนำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลของชุมชนเพื่อจะได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป โดยกำหนดคือพื้นที่ตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

3.2.2 การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นกระบวนการสำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกระดับพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

3.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย ดังนี้

3.3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประธานกลุ่มหรือผู้แทนประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ จำนวน 13 คน ประกอบด้วย

(1) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา	จำนวน 3 คน
(2) ตัวแทนผู้นำชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	จำนวน 8 คน
(3) ปราชญ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน	จำนวน 2 คน

ประกอบไปด้วยรายชื่อดังนี้

(1) พระครูโกศลบุญเขต	เจ้าอาวาสวัดดอนดี
(2) นายอนุพงศ์ คำวง	กำนันตำบลกาญจนา
(3) นายบรรจง ศรีธิยศ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5
(4) นายไพศาล นิรันดร์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
(5) นายสุตสาคร สายาจักร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
(6) นายสุธรรม สันท	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
(7) นางสาวสายสุนีย์ อ่อนจันทร์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
(8) นางทิพรัตน์ วงค์เงิน	ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
(9) นายประเสริฐ น้ำไหลทุ่ง	รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
กาญจนา	
(10) นางมณฑา สิทธิยาพรกุล	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
(11) นายจำรัส น้อยปาปลุก	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา

(12) นางสมเพชร เสนาป่า เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
กาญจนา

(13) นางวงเดือน วงศ์แพทย์ ผู้ทรงคุณวุฒิองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

3.4.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญในขั้นตอนของการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือเชิงคุณภาพนั้น ทางผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1) ทำการศึกษารวบรวมเอกสาร ข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาวางโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และกรอบแนวคิดของการวิจัย

3) สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยแบบออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง สถานที่ และและวัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ มีรายละเอียดดังนี้ ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่, กิจกรรมในชุมชน, ข้อมูลทั่วไปของชุมชน โดยประเด็นในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย 1. การศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยการพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชน ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา ข้อมูลทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่นที่ดิน ป่าไม้ พื้นที่การเกษตร พื้นที่หมู่บ้านหรือชุมชน เป็นต้น ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณี ในรอบ 12 เดือน ข้อมูลการบริหารจัดการ เช่นข้อมูล ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา เป็นต้น ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนา 2. การศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยการพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน 7 ขั้นตอน ขั้นตอน 1 การแสวงหาความรู้ ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมความรู้ ขั้นตอนที่ 3 การจัดหมวดหมู่ความรู้ เช่นความรู้ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความรู้ทางด้านประเพณี ความรู้ทางด้านสมุนไพร เป็นต้น ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ ขั้นตอนที่ 5 การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้ ขั้นตอนที่ 6 การ ถ่ายทอดความรู้ ขั้นตอนที่ 7 การจัดเก็บความรู้ และ 3. การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยระบบการจัดเก็บข้อมูลฐานและความรู้ของชุมชน โดยมีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการและ

ไม่เป็นทางการที่กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ที่องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ เป็นฐานข้อมูลพื้นฐาน ในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกับที่ตรวจแบบสอบถามทำการตรวจความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ มาทำการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายข้อ (Item – Objective Congruence Index : IOC)

6) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาบริบทพื้นที่ วิถีคิด วิถีชีวิต ของชุมชน จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการจัดเวทีวิชาการ และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเป็นต้น ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ มีการดำเนินการวิจัยในลักษณะของการวิจัยในภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน 6 ระยะ คือ

1) ระยะที่ 1 การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงานชุมชน

2) ระยะที่ 2 การตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น (Community Meeting) เป็นกระบวนการในขั้นตอนเริ่มต้นของการดำเนินงานวิจัย เป็นการบูรณาการวิจัย เข้าถึงพื้นที่ศึกษาของโครงการ โดยการให้นักวิจัยได้เรียนรู้และสัมผัสกับสภาพแวดล้อมชุมชน อย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะได้วางแผนการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการวิจัยต่อไป โดยทั่วไปการตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้นเปรียบเสมือนกับการเรียนรู้ “ภูมิสังคม” ของพื้นที่เป้าหมาย อันประกอบด้วยประเด็นการตรวจเยี่ยมในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางกายภาพ ชีวภาพ และลักษณะภูมิประเทศของชุมชน เป้าหมาย เพื่อที่จะนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การกระจายตัวของชุมชน ความสามารถของชุมชน

3) ระยะที่ 3 การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของตำบลกาญจนนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยการกำหนดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะ

ทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนในการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปแบบบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

4) ระยะที่ 4 การดำเนินการลงพื้นที่ในชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดเก็บข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลในชุมชน

5) ระยะที่ 5 การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

6) ระยะที่ 6 การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วิทยุทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ เว็บไซต์ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสาร และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ (หนังสือสรุปองค์ความรู้) และวิทยุทัศน์บรรยายการสังเคราะห์ข้อมูลในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ให้ได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ สู่การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการมาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

3.7 สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือการวิจัย โดยการเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการวิจัย และการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

3.8 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัย ครั้งนี้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาเป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative) ด้วยการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้

1. การศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยการพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชน ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา ข้อมูลทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่นที่ดิน ป่าไม้ พื้นที่การเกษตร พื้นที่หมู่บ้านหรือชุมชนเป็นต้น ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณี ในรอบ 12 เดือน ข้อมูลการบริหารจัดการ เช่นข้อมูล ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล กาญจนาเป็นต้น ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนา

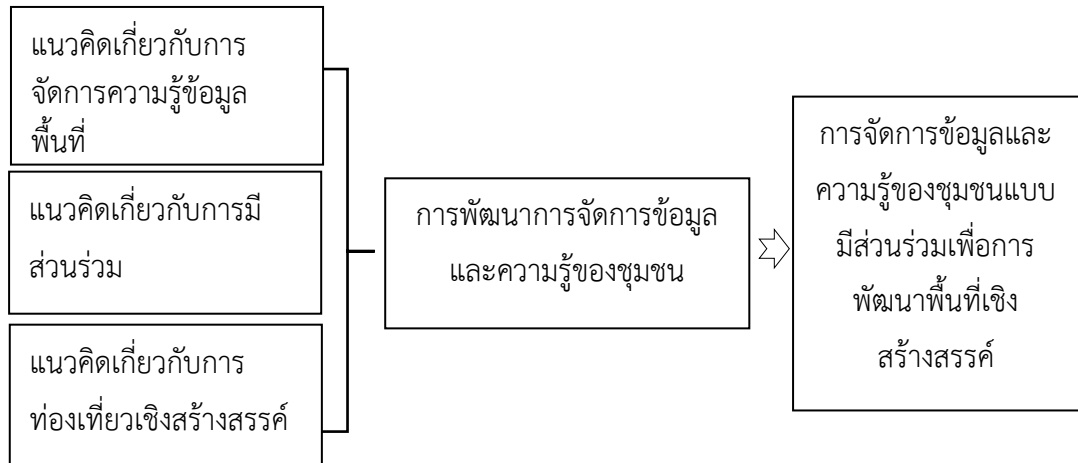
2. การศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน 7 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การแสวงหาความรู้ ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมความรู้ ขั้นตอนที่ 3 การจัดหมวดหมู่ความรู้ เช่นความรู้ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความรู้ทางด้านประเพณี ความรู้ทางด้านสมุนไพรเป็นต้น ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ ขั้นตอนที่ 5 การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้ ขั้นตอนที่ 6 การ ถ่ายทอดความรู้ ขั้นตอนที่ 7 การจัดเก็บความรู้ การจัดกิจกรรมเรียนรู้ข้อมูลความรู้ของชุมชน โดยการจัดการเรียนรู้จากตัวบุคคลที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่น การจัดกลุ่มของปราชญ์ท้องถิ่นในแต่ละกลุ่มความรู้ นอกจากนี้ยังจัดการเรียนรู้ความรู้ที่เป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดถึงวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

3. การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยระบบการจัดเก็บข้อมูลฐานและความรู้ของชุมชน โดยมีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ เป็นฐานข้อมูลพื้นฐาน ในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

โดยผู้วิจัยจะใช้ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาทั้งหมด รวมจำนวนทั้งสิ้น 15 รูป/คน โดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย การสรุปองค์ความรู้การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สู่ขั้นตอนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสาร และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.9 สรุปกระบวนการวิจัย

การสรุปทบทวนโครงการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 3.1 สรุปกระบวนการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 2) เพื่อศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 3) เพื่อพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

4.2 ผลการวิเคราะห์ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

4.3 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

4.1.1 ผลวิเคราะห์สภาพภูมิหลังของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลสภาพภูมิหลังของตำบลกาญจนา¹ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา

สภาพสังคมของตำบลกาญจนา ชาวบ้านในเขตตำบลกาญจนา มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย อยู่ด้วยกันแบบเครือญาติพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยมีศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวบ้านในเขตตำบลและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต

2. ข้อมูลทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ตำบลกาญจนาดังอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองแพร่ไปทางทิศ ตะวันออก ประมาณ 4 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด 7.80 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,875 ไร่

แหล่งน้ำในตำบล

แหล่งน้ำธรรมชาติหนอง บึง ห้วย	จำนวน	7	แห่ง
แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น (ฝาย)	จำนวน	3	แห่ง
สระน้ำสาธารณะ	จำนวน	5	แห่ง
บ่อน้ำตื้น	จำนวน	601	บ่อ
บ่อน้ำบาดาล	จำนวน	5	บ่อ

การคมนาคม

การคมนาคมจะใช้คมนาคมทางบกเป็นหลัก สามารถติดต่อกันได้ทุกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นถนนตอนกรีตเสริมเหล็ก และถนนลาดยาง

ถนนลาดยางแอสฟัลติก สายหลักที่เชื่อมต่อระหว่างตำบลกาญจนา กับตำบลอื่น
สายบ้านดอนแก้ว ถึง ตำบลป่าแดง ระยะทาง 2.5 กิโลเมตร

¹ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>, (10 สิงหาคม 2565).

สายบ้านทุ่งอ้วน ถึง ตำบลสวนเปือย ระยะทาง 3.9 กิโลเมตร

สายบ้านกวาว ถึง ตำบลเหมืองหม้อ ระยะทาง 2.6 กิโลเมตร

ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กภายในตำบลมีจำนวน 1 13 สายที่ยังไม่ได้ดำเนินการก่อสร้าง จำนวน 32 สาย

ถนนลูกรังภายในหมู่บ้านและถนนลูกรังที่เข้าสู่พื้นที่ทางการเกษตร (ทุ่งนา,สวน,ไร่) มีจำนวน 18 สาย มีดำเนินการปรับปรุง ซ่อมแซมทุกปี

กีฬาและนันทนาการ

สนามกีฬาอเนกประสงค์	จำนวน	8 แห่ง
สนามฟุตบอล	จำนวน	4 สนาม
สนามบาสเก็ตบอล	จำนวน	3 สนาม
สนามตะกร้อ	จำนวน	5 สนาม
สนามเด็กเล่น	จำนวน	5 แห่ง
สนามเปตอง	จำนวน	6 สนาม
อุปกรณ์ออกกำลังกายกลางแจ้ง	จำนวน	5 แห่ง

ข้อมูลด้านสาธารณูปโภค

- ไฟฟ้าในตำบล

มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

- การสื่อสารในตำบล

หอกระจายข่าว	จำนวน	6 แห่ง
โทรศัพท์สาธารณะ	จำนวน	9 แห่ง
ศูนย์บริการอินเทอร์เน็ตตำบล	จำนวน	1 แห่ง

- ประปาในตำบล

ครัวเรือนที่ใช้บริการน้ำประปา จำนวน 1,005 หลังคาเรือนจากประปาภูมิภาค และใช้บริการประปาหมู่บ้าน จำนวน 431 หลังคาเรือน

3. ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณี ในรอบ 12 เดือน

งานวัฒนธรรมประเพณีในรอบปีของตำบลกาญจนารามอำเภอเมืองแพร่จังหวัดแพร่ โดยการนำขององค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาราม ร่วมกับผู้นำท้องที่ประกอบไปด้วยกำนันตำบลกาญจนาราม และผู้ใหญ่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเพณีจัดงานนมัสการหลวงปู่กัญจนะ กัญจนโณ วัดกาญจนาราม หมู่ที่ 6 ตำบลกาญจนาราม อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ประเพณีกินสลากหลวงเมืองแพร่ ร่วมพิธีถวายสลากภัตตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

ประเพณีงานลอยกระทงตำบลกาญจนนา ซึ่งจัดขึ้นทุกปี

ประเพณีสงกรานต์ โดยจัดให้มีพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ พิธีสงฆ์น้ำพระ มีการจัดการแข่งขัน กีฬารายการส่งนักกีฬาเข้าร่วมประเพณีแข่งขันกีฬาของการปกครองส่วนท้องถิ่น

ประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮเมืองแพร่แห่ตุงหลวงจัดขึ้นทุกปี

ประเพณีนมัสการพระธาตุแก้วแก้วมณีสะหลีปัญญา วัดดอนแก้ว หมู่ที่ 2 ตำบลกาญจนนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ประเพณีไหว้พระพุทธโกศยศิรชัยศากยมุนี พระครูบ้านคูเมืองเมืองแพร่ ซึ่งจัดขึ้นทุกปี

พระธาตุหม้อคว่ำ วัดหนองบ่อ

นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา และชาวตำบลกาญจนนา อำเภอเมืองแพร่ ร่วมใจจัดงานประเพณีนมัสการพระธาตุหม้อคว่ำ วัดหนองบ่อ²

พระธาตุหม้อคว่ำ ประดิษฐานอยู่ภายในวัดหนองบ่อ หมู่ที่ 4 บ้านหนองบ่อ ตำบลกาญจนนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2345 ภายในวัดหนองบ่อมีโบราณสถานที่สำคัญ คือ พระธาตุ และอุโบสถ พระธาตุองค์นี้เรียกว่า “พระธาตุหม้อคว่ำ” ที่เรียกกันเช่นนี้เพราะได้มีคณะภิกษุ ชุตงค์มา และนำสารีริกธาตุมาด้วยได้ปรึกษากับชาวบ้านที่อยู่รอบๆ หนองน้ำนั้นว่าควรจะสร้างวัดและเจดีย์ที่นี่ ได้มีการขุดลอกหนองน้ำให้ลึกเป็นบ่อลงไป และให้ชาวบ้านสร้างเรือขึ้นลำ-หนึ่ง นำลงลอย

² สำนักประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่, ประเพณีนมัสการพระธาตุหม้อคว่ำ วัดหนองบ่อ, ที่มา : <https://phrae.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/76201>, (15 สิงหาคม 2565).

ในบ่อ และนำเอาสารริกธาตุใส่ในหม้อเอาลงวางในเรือ แต่หม้อที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ คว่ำลงไป จึงได้ถือเอานิมิตอันนี้ ตั้งชื่อพระธาตุนี้ว่า “พระธาตุหม้อคว่ำ” ซึ่งมีลักษณะองค์พระธาตุ เหมือนหม้อหรือไห ทรงกลม คว่ำหน้าลง สูงประมาณ 12 เมตร ฐานกว้าง 6 เมตร ภายในบรรจุสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจะมีการจัดงานฉลองทุกปี เริ่มตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ - 15 ค่ำ เดือน 3 (เดือนห้าเป็ง) ซึ่งปีนี้ตรงกับวันที่ 14-16 กุมภาพันธ์ 2565 วันสุดท้ายเป็นวันมาฆบูชา จึงขอเชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมทำบุญในงานนมัสการพระธาตุหม้อคว่ำ ประจำปี 2565³

4. ข้อมูลการบริหารจัดการ

ตำบลกาญจนามีจำนวนประชากร รวมทั้งสิ้น 4,529 คน เพศชาย 2,164 คน คิดเป็นร้อยละ 47.78 เพศหญิง 2,365 คน คิดเป็นร้อยละ 52.22 มีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 582 คน ตารางกิโลเมตร⁴

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนามีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน หมู่บ้าน 9 หมู่ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนหลังคาเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านดอนดี	322	374	696	237
2	บ้านดอนแก้ว	209	240	449	198
3	บ้านหัวฝ้าย	258	281	539	195
4	บ้านหนองบ่อ	218	201	419	136
5	บ้านกวาง	218	221	439	141
6	บ้านทุ่งอ้วน	209	243	452	143
7	บ้านดอนดี	260	273	533	185
8	บ้านหัวฝ้าย	211	244	455	166
9	บ้านกาญจนา	259	288	547	160
รวม		2,164	2,164	4,529	1,561

ตารางที่ 4.1 ประชากร 9 หมู่บ้าน

³ ข้อมูลโดยศูนย์วิทยบริการจังหวัดแพร่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

⁴ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>, (10 มีนาคม 2565).

สถาบันและองค์กรทางศาสนา ประชาชนเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธทางองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนานจะสนับสนุนการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มีวัดจำนวน 6 แห่ง ได้แก่

วัดดอนคี	หมู่ที่ 1
วัดดอนแก้ว	หมู่ที่ 2
วัดหนองบ่อ	หมู่ที่ 4
วัดใหม่บ้านกวาว	หมู่ที่ 5
วัดกาญจนาราม	หมู่ที่ 6
วัดหัวฝ้าย	หมู่ที่ 8

การศึกษาในตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา มีสถานศึกษาอยู่ 3 แห่ง ดังนี้

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกาญจนา ร่วมกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนคี หมู่ที่ 7
- โรงเรียนบ้านคอนดี ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลกาญจนา
- โรงเรียนวัดกาญจนารามและโรงเรียนบ้านหัวฝ้ายยุบรวมโรงเรียนกาญจนาราม ตั้งอยู่หมู่

ที่ 6 ตำบลกาญจนา ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 9 แห่ง

การสาธารณสุข

- ศูนย์สุขภาพชุมชน ตำบลกาญจนา (สถานีอนามัยตำบลกาญจนา) ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 1
- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 100 คน

5. ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนา

อาชีพของประชากรตำบลกาญจนาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม และค้าขาย บางส่วนประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน และรับจ้างแรงงาน ผลผลิตที่สำคัญของตำบล ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตรมีการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง ผลไม้ เช่น ลำไย มะม่วง ส่วนทางด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนมีผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ การทอผ้า มีสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์คือ ชุดเครื่องนอน ผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง และสินค้าที่ควรได้รับการสนับสนุน ได้แก่ ข้าวกล้อง ข้าวหอมมือ ข้าวแคบ แผ่นถั่วเน่า เสื้อหม้อฮ่อม⁵

กลุ่มอาชีพ

⁵ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>, (10 มีนาคม 2565).

- กลุ่มจักสานไม้ไผ่	จำนวนสมาชิก	40 คน
- กลุ่มน้ำยาล้างจาน	จำนวนสมาชิก	25 คน
- กลุ่มเกษตร จำนวนสมาชิก	จำนวนสมาชิก	85 คน
- กลุ่มที่นอนปิกนิก	จำนวนสมาชิก	12 คน
- กลุ่มไข่เค็มสมุนไพร	จำนวนสมาชิก	12 คน
- กลุ่มเลี้ยงสัตว์	จำนวนสมาชิก	172 คน
- กลุ่มข้าวซ้อมมือ	จำนวนสมาชิก	15 คน
- กลุ่มแปรรูปอาหาร	จำนวนสมาชิก	15 คน
- กลุ่มออมทรัพย์	จำนวนสมาชิก	190 คน
- กลุ่มเย็บผ้าและทอผ้า	จำนวนสมาชิก	33 คน

หน่วยธุรกิจในตำบล

- โรงงานอุตสาหกรรม (ขนาดเล็ก)	จำนวน	1 แห่ง
- บรรจุกและจำหน่ายน้ำดื่ม	จำนวน	3 แห่ง
- ร้านค้าชุมชน	จำนวน	2 ร้าน
- ร้านขายของชำ	จำนวน	29 ร้าน
- โรงสีข้าว	จำนวน	7 แห่ง
- โรงงานผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ยางพารา	จำนวน	1 แห่ง
- โรงงานผลิตผ้าหิโนอ่อน	จำนวน	2 แห่ง
- ร้านอาหาร	จำนวน	2 ร้าน
- ตลาดสด	จำนวน	3 แห่ง
- ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์	จำนวน	6 ร้าน
- ร้านซ่อมรถยนต์	จำนวน	2 ร้าน
- อยู่เตาะพันส์รถยนต์	จำนวน	2 แห่ง
- ร้านขายกล้วยเตี๋ยว ขนมจีน อาหารตามสั่ง	จำนวน	14 ร้าน

สรุปว่า ฐานข้อมูลของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา ข้อมูล ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับพื้นที่ของตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเกิดขึ้นในรอบ 12 เดือนของตำบลกาญจนาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในอำเภอเมืองหรือในจังหวัดแพร่ โดยมีประเพณีสำคัญคือการบูชาพระธาตุแก้วแก้วสลิปัญญา พระธาตุหม้อคว่ำเป็นต้น ข้อมูลด้านการบริหารจัดการ ในตำบลกาญจนามีประชากรทั้งสิ้น 4,529 คน มีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่ ประกอบไปด้วย บ้านดอนดีหมู่ 1 บ้าน

ดอนแก้วหมู่ 2 บ้านหัวฝายหมู่ 3 บ้านหนองบอนหมู่ 4 บ้านกวาวหมู่ 5 บ้านทุ่งอ้วนหมู่ 6 บ้านดอนดีหมู่ 7 บ้านหัวฝายหมู่ 8 และบ้านกาญจนามหมู่ 9 มีวัดจำนวน 6 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดดอนดี วัดดอนแก้ว วัดหนองบ่อ วัดใหม่บ้านกวาว วัดกาญจนาราม และวัดหัวฝาย มีสาธารณสุข 1 แห่ง คือสถานีอนามัยตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนาประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลกาญจนา ประกอบอาชีพเกษตรกรรมค้าขายอุตสาหกรรมครัวเรือนรับจ้างแรงงานผลผลิตที่สำคัญของตำบล ได้แก่ ข้าวถั่วเหลืองผลไม้ส่วนอุตสาหกรรมครัวเรือนผลิตภัณฑ์จากข้าวไม้ไผ่การทอผ้าชุดเครื่องนอน ผลิตภัณฑ์ผ้าเมืองเป็นต้น

4.2 ผลการวิเคราะห์ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ จำนวน 13 รูป หรือ คน ประกอบด้วย

(1) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา	จำนวน 3 คน
(2) ตัวแทนผู้นำชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	จำนวน 8 คน
(3) ปราชญ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน	จำนวน 2 คน

ประกอบไปด้วยรายชื่อดังนี้

(1) พระครูโกศลบุญเขต	เจ้าอาวาสวัดดอนดี
(2) นายอนุพงศ์ คำวง	กำนันตำบลกาญจนา
(3) นายบรรจง ศรีชัยศ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5
(4) นายไพศาล นิรันดร์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
(5) นายสุตสาคร สายจักร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
(6) นายสุธรรม สันทยาน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
(7) นางสาวสายสุนีย์ อ่อนจันทร์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
(8) นางทิพรัตน์ วงศ์เงิน	ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
(9) นายประเสริฐ น้ำไหลทุ่ง	รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
(10) นางมณฑา สิทธิชยาพรกุล	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
(11) นายจำรัส น้อยปาปลุก	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
(12) นางสมเพชร เสนาป่า	เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
(13) นางวงเดือน วงศ์แพทย์	ผู้ทรงคุณวุฒิองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา

ระบบการจัดเก็บฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยการรวบรวมข้อมูลนำไปวางแผนเพื่อให้เกิดการพัฒนาแก้อาการที่อยู่อาศัย ทั้งในปัจจุบันและอนาคต การศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยการพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้⁷ ขึ้นตอน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ขั้นตอนที่ 1 การแสวงหาความรู้

การแสวงหาความรู้โดยการสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอกรักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 7 การแสวงหาความรู้ในชุมชนตำบลกาญจนาโดยส่วนใหญ่มีทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะในวัยเด็กทางหน่วยงานได้ให้มีการส่งเสริมช่วยเปิดศูนย์เด็กเล็กในตำบล และโรงเรียนในระดับประถมศึกษามีอยู่ 2 แห่ง ส่วนวัยทำงานการส่งเสริมให้มีการอบรมเรียนรู้ หรือมีการจัดสัมมนาเพื่อระดมความรู้แก่สมาชิกของสังคมในวัยทำงาน ส่วนผู้สูงอายุก็ได้จัดให้มีโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมาพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ในการรักษาสุขภาพ ในการป้องกันโรคภัยตามวัยของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังจัดเวทีให้มีการแลกเปลี่ยนสืบสานความรู้จากผู้สูงอายุสู่ไปทำงานและวัยเด็กหรือเยาวชนตำบล⁶

ส่วนผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 การแสวงหาความรู้ทางด้านสมุนไพรของคนในชุมชนตำบลกาญจนา ส่วนหนึ่งทำการแสวงหาโดยผ่านตำราคมภีร์ทางศาสนาที่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรด้วยอักษรล้านนาตามวัดวาอารามต่างๆ แต่ก็มีผู้อ่านออกเขียนได้ในจำนวนที่ลดลงอย่างน่าใจหาย มีเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ที่สามารถอ่านออกเขียนได้ฉะนั้นการแสวงหาในสวนความรู้ครั้งนี้จึงมีจำนวนน้อยจากผู้สนใจ ส่วนใหญ่หันไปสนใจจากสื่อสมัยใหม่ซึ่งมีช่องทางความรู้ของคนในชุมชนที่ถ่ายทอดกันมา แต่ก็มีประโยชน์ที่สามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวันและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป⁷

แต่อย่างไรก็ตามการแสวงหาความรู้ของคนในชุมชนก็ได้รับความสนใจจากผู้สูงอายุและเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีผ่านเรื่องราวการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ทำให้เกิดการสืบสารทางด้านประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามตำบลกาญจนาเช่น การตัดตุง การตีกลอง การเล่นดนตรีของเยาวชนในท้องถิ่น และกลุ่มผู้สูงอายุบางกลุ่ม ถือว่า มีการแสวงหาความรู้ของคนในชุมชน⁸

ส่วนวัยกลางคนน่าจะสนใจเกี่ยวกับเรื่องการประกอบอาชีพ การทำการเกษตร ทำการแสวงหาความรู้ผ่านผู้สูงอายุที่เล่าประสบการณ์ให้กับคนวัยกลางคนเพื่อสืบสานองค์ความรู้ในการทำ การเกษตรเช่น การปลูกข้าว การปลูกกระเทียม พืชพันธุ์อื่น ๆ เป็นต้น ในปัจจุบันผู้คนมักจะสนใจที่

⁶ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 7

⁷ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1

⁸ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2

จะแสวงหาความรู้ผ่านระบบไอทีเช่นกันดูช่องยูทูป หรือ ช่องโทรทัศน์ต่าง ๆ ในการแสวงหาความรู้ในการปลูกพืชพันธุ์ใหม่ๆเช่น การปลูกทุเรียน หรือการดูแลข้าว การกำจัดศัตรูพืชของข้าว เป็นต้น⁹

สรุปได้ว่า การแสวงหาความรู้ของคนในชุมชนตำบลกาญจนา มีการแสวงหาความรู้ครบทุกเพศทุกวัย ยังปรากฏให้เห็นว่าผู้สูงอายุบางคนก็จะทำการแสวงหาความรู้ผ่านอ่านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยการอ่านตำราที่บันทึกด้วยอักษรล้านนาตามวัดต่าง ๆ ส่วนวัยกลางคนก็ได้รับการสืบสานความรู้จากผู้สูงอายุและช่องทางการแสวงหาความรู้สมัยใหม่ผ่านระบบไอที ส่วนเยาวชนได้รับการแสวงหาความรู้หลายช่องทางผ่านการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน หรือจากการเล่าขานของผู้สูงอายุและคนวัยทำงาน จึงเห็นได้ว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยกันแสวงหาความรู้ทำให้เกิดองค์ความรู้ทั้งเก่าและใหม่ที่จะสืบสานประเพณีวัฒนธรรมสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4.2.2 ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมความรู้

การรวบรวมความรู้ของคนในชุมชนมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีการสืบสานสิ่งที่ดีงามจากรุ่นสู่รุ่น ดังปรากฏตามข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักดังต่อไปนี้

การรวบรวมความรู้เป็นการพิจารณาว่า องค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายคืออะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เราจำเป็นต้องใช้อะไร ขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร¹⁰

การรวบรวมความรู้ในอดีตทำการโดยการบันทึกลงในใบลานหรือสมุดข่อยแล้วเก็บไว้ที่วัดมีการเก็บรักษาสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ส่วนในปัจจุบันการรวบรวมข้อมูลอยู่ในรูปแบบของการบันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์ เก็บเป็นสถิติ ข้อมูล ความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ นอกจากนี้ ยังรวบรวมอยู่ในตัวบุคคลต่างๆ เช่น ความรู้ด้านสมุนไพร หรือ ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม มักจะถูกรวบรวมไว้ในตัวบุคคลที่มีความสนใจในเรื่องนั้นๆ เส้นคาถาเป่าหรือต่อให้กระดูกหรือเส้นเอ็นสมานติดกัน เป็นต้น¹¹

การรวบรวมความรู้ในอดีตจะขึ้นอยู่กับตัวบุคคลต่างๆที่สนใจในเรื่องนั้นๆ เช่น เรื่องของสมุนไพร ก็จะทำการศึกษารวบรวมความรู้ด้านสมุนไพรโดยตรง และมีการสืบทอดในบุคคลครอบครัวเดียวกัน หรือสายเลือด ส่วนเรื่องของอาชีพในอดีตเช่นการปลูกข้าว มีการรวบรวมความรู้จากรุ่นสู่รุ่นเพลงจากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูก ส่งไปถึงรุ่นหลาน ในสกุลของตนเองเป็นหลัก¹²

จึงสรุปได้ว่า การรวบรวมความรู้ในอดีต เกิดขึ้นจากความสนใจของตัวบุคคลที่สนใจในเรื่องต่าง ๆ ในท้องถิ่น หน้าที่ชอบตักกัน ยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจนคือ เรื่องยาสมุนไพร หรือด้านความเชื่อมี

⁹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 5

¹⁰ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 7

¹¹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 10

¹² ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 4

คาถาอาคม การเป่าเสกต่อกระดูกต่อเส้นเอ็น ส่วนเรื่องของการประกอบอาชีพก็มีการรวบรวมความรู้ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นเช่น การปลูกข้าวให้ได้ผลดีเป็นต้น ส่วนในปัจจุบันมีการบันทึกข้อมูลข่าวสารต่างๆลงในระบบไอทีหรือคอมพิวเตอร์ มีการรวบรวมอย่างเป็นทางการไว้ในส่วนของการปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นและการพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

4.2.3 ขั้นตอนที่ 3 การจัดหมวดหมู่ความรู้

การแยกหมวดหมู่ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อผู้ศึกษา จึงรวบรวมการแยกหมวดหมู่ข้อมูลของการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักดังต่อไปนี้

การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างความรู้เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต ดังการแยกแยะว่า มีความรู้ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความรู้ทางด้านประเพณี และมีความรู้ทางด้านสมุนไพร เป็นต้น¹³

การแยกหมวดหมู่ความรู้ในความเห็นของผู้ให้ข้อมูล เห็นว่า ส่วนใหญ่มักจะไม่ค่อยแยกให้เห็นเป็นศาสตร์ต่างๆ จะรวมกัน ความรู้ส่วนใหญ่ในอดีตมักจะเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับจารีตประเพณี ความเชื่อทางด้านศาสนาและความเชื่อทางด้านวัฒนธรรมเป็นหลัก รวมทั้งการทำบุญตามวัดวาอารามต่างๆ การบวชพระบวชเณรเพื่อศึกษาเล่าเรียน¹⁴

ส่วนใหญ่ผู้คนมักจะเป็นภาพรวม ไม่ค่อยได้แยกวิชา หรือ ศาสตร์ ออกจากกันให้เห็นชัดเจน ปนอยู่ในความเชื่อของท้องถิ่น การนับถือผีบรรพบุรุษต่างๆ¹⁵

จึงสรุปได้ว่าการแยกหมวดหมู่ความรู้ตามความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก บางส่วนเห็นว่าไม่ได้แยกออกมาให้เห็นตามศาสตร์หรือวิชาต่างๆ มักมีการปนอยู่ในความเชื่อในท้องถิ่นเป็นหลัก ความเชื่อในพระพุทธศาสนาเรื่องบุญบาป การทำทาน ตามประเพณีท้องถิ่นในตำบล บางส่วนให้ความเห็นว่าการแยกเป็นความเชื่อทางด้านธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อทางด้านวัฒนธรรมประเพณี การนับถือผีบรรพบุรุษต่าง ๆ

4.2.4 ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้

การประมวลหลักการกลั่นกรองความรู้ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนสำคัญของการเรียนรู้ หรือการนำความรู้เอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคม มีรายละเอียดตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักดังต่อไปนี้

การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ในสมัยปัจจุบันทำการปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกันปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์ ให้สะดวกต่อการเรียนรู้ แต่ในสมัยอดีต การ

¹³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3

¹⁴ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 9

¹⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 12

กลั่นกรองความรู้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือผู้รู้การยุคตามสมัยนั้น ส่วนใหญ่จะมีความรู้มาจากวัดวาอาราม หรือเป็นทิด ตามภาษาเหนือว่าเป็นน้อยเป็นหนาน ซึ่งจะเป็นบุคคลที่มีความรู้ในด้านพระธรรม คำสั่งสอนหลวงพ่อบุญเจ้า รวมทั้งมีความรู้ความสามารถ ด้านอื่นๆ จึงเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ได้รับความไว้วางใจไม่ประมาทกลั่นกรองความรู้ที่จะนำมาใช้ในชุมชน¹⁶

การกลั่นกรองความรู้จะใช้ประสบการณ์ของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนต่างๆ ร่วมกัน ในการกลั่นกรองโดยมีการถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องของความเป็นไปได้ ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่ ต่อพฤติกรรม การแสดงออกของบุคคลในชุมชน¹⁷

นอกจากนี้ การประมวลความรู้มักจะเกิดขึ้นจากการทดลองใช้ทดลองกระทำตามประสบการณ์ของตนเองเป็นหลัก ตลอดถึงความรู้ที่สืบต่อกันมาเช่น ความรู้เรื่องของการพิสูจน์เห็ดที่กินได้หรือไม่สามารถกินได้ โดยผ่านการประมวลความรู้จากรุ่นสู่รุ่น เรื่องของการพิสูจน์เห็ดโดยการใช้เข็มเงิน หรือการใส่ข้าวเหนียวลงไปในเห็ดแล้วสังเกตสีว่ามีเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เป็นต้น¹⁸

ดังนั้นจึงขอสรุปได้ว่า การประมวลความรู้และการกลั่นกรองความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนมักจะเกิดขึ้นจากตลาดท้องถิ่นหรือบังเอิญหรือที่เรียกว่าน้อย หนาน หรือบุคคลที่ผ่านการบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา มีโอกาสเรียนรู้ศาสตร์สาขาแขนงต่างๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของคัมภีร์ที่มีการเขียนถ่ายทอดจากรุ่นในอดีตสู่รุ่นในปัจจุบันในเวลานั้นๆ และเป็นที่เคารพนับถือของชุมชน จึงเป็นผู้ที่ให้การประมวลความรู้และกลั่นกรองความรู้ ส่วนในปัจจุบันก็เป็นไปตามหลักสูตรของการเรียนในกระทรวงศึกษาธิการ หรือกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

4.2.5 ขั้นตอนที่ 5 การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้

การแบ่งปันหรือการแชร์ความรู้ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการเรียนรู้ในสังคม เพราะจะทำให้เกิดการพัฒนาร่วมกันในสังคมอยากมีส่วนร่วม ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนทุกคนที่อยู่ร่วมกันในท้องถิ่นนั้น ยังปรากฏในข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักดังต่อไปนี้

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ โดยให้เข้าถึงความรู้เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น¹⁹

การแบ่งปันความรู้มันจะเกิดขึ้นโดย การเรียนรู้ในตระกูลหรือในครอบครัวของแต่ละบุคคล เช่นการถ่ายทอดความรู้จากพ่อสู่ลูก เป็นต้น จะเห็นได้จากการการถ่ายทอดอาชีพในอดีตเช่นอาชีพตีมีดลูกมักจะได้รับการถ่ายทอดจากพ่อ หรือบุคคลผู้มีอายุในครอบครัว เป็นต้น ส่วนการแบ่งปันความรู้

¹⁶ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1

¹⁷ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 13

¹⁸ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 11

¹⁹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 10

ทั่วไปก็มักจะเกิดขึ้นจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในการทำงานในท้องไร่ท้องนาที่มีการพบปะพูดคุย ถ่ายทอดการโดยธรรมชาติไม่มีเป็นทางการดังปรากฏในห้องเรียนตามสมัยปัจจุบันนี้²⁰

กล่าวโดยสรุปว่า การแบ่งปันและการแชร์ความรู้ในอดีตเกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัวจากนั้นนำไปสู่การถ่ายทอดโดยธรรมชาติในที่ทำงานในท้องไร่ท้องนาเจอกันพบปะพูดคุย ถ่ายทอดไม่เป็นทางการแต่ทุกคนมีส่วนรับรู้มีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้นั้นๆโดยไม่มีขีดจำกัดตามสติปัญญาความสามารถของแต่ละบุคคล

4.2.6 ขั้นตอนที่ 6 การถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชนมีกระบวนการ มีองค์ประกอบที่เกิดขึ้นในการถ่ายทอดความรู้ ตามความคิดเห็น ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การถ่ายทอดความรู้ทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็น Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีเป็น Tacit Knowledge จัดทำเป็นระบบ ทีม ช่างสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การเยี่ยมตัวเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น²¹

การถ่ายทอดความรู้มีหลากหลาย วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเกิดจากการอยากให้สังคมพัฒนาจึงมีการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ให้กับบุคคลผู้สนใจในการสืบทอดความรู้ไม่ให้เกิดการสูญหาย ไม่ขาดสายของการเรียนรู้ ความเชื่อของในตำบลกาญจนาในอดีตจะมีบุคคลที่มีความเคารพนับถือสูงที่เรียกว่าครู ได้เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ตลอดถึงวิชาชีพ การป้องกันตัว รวมถึงความเชื่อด้านคาถาอาคมด้วย²²

สรุปว่า การถ่ายทอดความรู้ทำการด้วยหลายวิธีเช่นกรณีของความรู้วิชาการ มีการทำเป็นเอกสารฐานความรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ ความรู้สมัยใหม่มีการเรียนรู้ผ่านกลุ่มหรือระบบพี่เลี้ยง เปิดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนกลางถ่ายทอดในอดีต ขึ้นจากการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งถึงลูกศิษย์ที่ให้ความเคารพนับถือรับถ่ายทอดวิชา

4.2.7 ขั้นตอนที่ 7 การจัดเก็บความรู้

การจัดเก็บความรู้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อให้การเกิดประโยชน์แก่บุคคล และสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

²⁰ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2

²¹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 7

²² ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 13

การจัดเก็บความรู้ โดยการเรียนรู้ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้การนำความรู้ในไปใช้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง²³

การจัดเก็บความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเก็บความรู้ไว้ไม่ให้เกิดการสูญหาย รวมถึงการเป็นแหล่งค้นคว้าเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าไว้เป็นอย่างดี ได้เห็นจากการจัดความรู้ของสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ในระดับอุดมศึกษา ของโรงเรียนของมหาวิทยาลัยโดยมีหลักสูตร และแขนงวิชาต่างๆให้ได้เรียนรู้ตามความสนใจ ของผู้เรียนรู้แต่ละบุคคล²⁴

การจัดเก็บความรู้ที่เป็นกระบวนการสำคัญของการถ่ายทอดความรู้ให้เกิดประโยชน์กับเยาวชน หรือเด็กๆ ที่เรียกว่าเป็นชนรุ่นหลัง ผ่านการอ่านเขียน ฝึกประสบการณ์ ตามหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย²⁵

สรุปได้ว่า การจัดเก็บความรู้ที่เป็นขั้นตอนของการถ่ายทอดความรู้ให้เกิดความต่อเนื่องจากชนรุ่นก่อนสู่ชนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมในอนาคต ในรูปแบบของการจัดเก็บความรู้มีอยู่อย่างหลากหลายวิธี ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการจัดเก็บที่เป็นรูปแบบของเอกสารหนังสือ สู่การจัดเก็บในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

4.3 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา โดยมีระบบการจัดเก็บข้อมูลฐานและความรู้ของชุมชน การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เป็นฐานข้อมูลพื้นฐานในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

²³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 7

²⁴ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 13

²⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 12

4.3.1 การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนข้อมูลที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของผู้ปกครองท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วม

การพัฒนาฐานระบบการจัดการเก็บข้อมูลฐานและความรู้ของชุมชน โดยการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการที่กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กล่าวโดยสรุปบทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 และตามกฎหมายอื่น ๆ ที่สำคัญมีรายละเอียดดังนี้

1. ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457

- 1.1 อำนาจหน้าที่ในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย
- 1.2 หน้าที่ต้องรายงานต่อทางราชการ เช่น รายงานความเดือดร้อนของราษฎรให้ทางราชการทราบเพื่อขอความช่วยเหลือ ปฏิบัติตามคำสั่งของทางราชการ
- 1.3 การจัดทำทะเบียน เช่น การปรับปรุงทะเบียนท้องที่ ข้อมูลจำนวนราษฎร
- 1.4 การนำข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎร
- 1.5 การฝึกอบรมราษฎรให้รู้จักกระทำการในยามรบ
- 1.6 การบำรุงและส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎร
- 1.7 การจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
- 1.8 การอันเกี่ยวกับความอาญา เช่น อำนาจในการจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายส่งพนักงานสอบสวนท้องที่

2. ตามกฎหมายและระเบียบอื่น ๆ

- 2.1 ตามกฎหมายว่าด้วยทะเบียนราษฎร เช่น ผู้ใหญ่บ้านเป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้งเกิด แจ้งตาย แจ้งย้ายที่อยู่ และออกหลักฐานให้แก่ประชาชนนำไปขึ้นต่อนายทะเบียน
- 2.2 ตามกฎหมายว่าด้วยบัตรประจำตัวประชาชน เช่น เป็นเจ้าพนักงานในการตรวจบัตรประจำตัวประชาชนเฉพาะด้านตรวจในพื้นที่
- 2.3 ตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว เช่น ผู้ใหญ่บ้านอาจต้องไปเป็นพยานบุคคลรับรองบุคคลที่ประสงค์จะขอจดทะเบียนสมรส ทะเบียนรับบุตรบุญธรรม
- 2.4 ตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ เช่น ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ไปกับเจ้าของหรือตัวแทนนำสัตว์ที่ต้องจดทะเบียนรูปพรรณไปจดทะเบียนรูปพรรณ
- 2.5 ตามกฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เช่น ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ให้คำรับรองเกี่ยวกับความประพฤติและหลักฐานของผู้ขออนุญาตมีและใช้อาวุธปืน

2.6 ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 เช่น ต้องนำราษฎรไปแสดงตนเพื่อคัดเลือกทหาร

2.7 ตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดหรือจัดการให้เป็นไปตามหมายจับหรือหมายค้น ผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองเมื่อกระทำการตามอำนาจหน้าที่ ผู้ใดดูหมิ่นหรือขัดขวางย่อมมีความผิดต่อเจ้าพนักงานจะได้รับโทษหนักขึ้นกว่าความผิดต่อบุคคลธรรมดา

ในการนี้ผู้วิจัยได้ทำการหาข้อมูลกระบวนการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักหลายท่านที่มีหน้าที่ทางด้านการปกครองโดยตรง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การทำงานของกำนันรวมทั้งผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่กำหนดให้กำนันผู้ใหญ่บ้านได้ทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนของประชาชนในด้านการปกครองในพื้นที่ เป็นการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในหลายด้านเกี่ยวพันกับประชาชนตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ไม่ว่าจะมีความขัดแย้งกันใดเกิดขึ้นในชุมชนต้องเป็นที่รับรู้ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านยังเป็นเหตุการณ์ที่มีปัญหาขัดแย้งกันในชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้านต้องเข้าไปประคับประคองเหตุในเบื้องต้น มีการเจรจาไกล่เกลี่ยให้เกิดการตกลงกันยอมรับซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดการเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในชุมชน แม้ว่าเหตุการณ์นั้นจะมีความรุนแรง เส้นทางกฎหมายกำหนดให้เป็นคดีอาญา แต่กำนันผู้ใหญ่บ้านก็สามารถระงับเหตุให้มีการเจรจาดกลง ผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยของชุมชนจนทำให้คู่กรณีสามารถตกลงกัน ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เช่นการขัดแย้งเรื่องที่ดิน การทำรั้วบ้านของชาวบ้านที่ลุกล้ำเข้าไปในพื้นที่ของคนอื่น จึงเกิดความขัดแย้งขึ้น กำนันผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจในการเรียกให้คู่กรณีมาทำการไกล่เกลี่ยตกลง ทำให้เกิดการรื้อถอน หรือแบ่งปัน เสียสละที่ดิน นำมาซึ่งความพอใจของแต่ละฝ่ายเป็นต้น ยังเป็นกรณีตัวอย่างให้เห็นว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม²⁶

ตามอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ทำการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ตำบลกาญจนาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน เช่น การจัดสถานที่ให้หมู่บ้านปลอดยาเสพติด ให้หมู่บ้านสีขาว ตามนโยบายของรัฐบาล โดยกระทรวงมหาดไทย ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลจัดให้มีลานกีฬาสำหรับเยาวชน ลานออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ร่วมสนับสนุนให้มีกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร บำเพ็ญทาน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา²⁷

ส่วนตัวได้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยการตั้งด่านในช่วงกลางคืนเพื่อตรวจสอบบุคคลที่แปลกหน้าเข้ามาในท้องที่

²⁶ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2

²⁷ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3

เพราะในยามค้าคีนมักจะมีกลุ่มวัยรุ่นเข้ามาสร้างความเดือดร้อนส่งเสียงดัง มีการแข่งขันรถมอเตอร์ไซค์ในพื้นที่ ทำร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจทำการตั้งด่านสกัด อำนวยความสะดวกทางด้านการจราจรให้กับประชาชนผู้สัญจรผ่านไปมา²⁸

ได้ทำการระงับเหตุความขัดแย้งระหว่างญาติพี่น้อง จนสามารถทำให้ญาติพี่น้องอยู่ร่วมกันได้ ได้ร่วมส่งเสริมการจัดประเพณีของจังหวัด เช่น ประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮ แห่งทุ่งหลวง ประเพณีไหว้พระพุทธรูปกษัตริย์ศรัทธาศายกมุนี พระคู่บ้านคูเมืองของเมืองแพร่ ร่วมประเพณีสงกรานต์เมืองแพร่ และอื่นๆอีกมากมาย²⁹

กล่าวโดยสรุปการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ตามการรวบรวมข้อมูลเป็นฐานข้อมูลในการศึกษา ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่กฎหมายกำหนด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์โดยฐานข้อมูลที่เป็นทางการ และการพัฒนาพื้นที่เพลงสร้างสรรค์โดยสารข้อมูลที่ไม่เป็นทางการเช่นกันสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ตามวาระโอกาสในรอบ 12 เดือนที่ปรากฏในท้องถิ่นตำบลกาญจนา อย่างที่ทราบเช่นการไหว้พระธาตุหม้อคว่ำ พระธาตุแก้วสะหลีปัญญาเป็นต้น มีการร่วมมือกันโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ในยามวิกาล ตลอดถึงการใกล้เคียงประนีประนอมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เกิดการยอมรับและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ระบบการจัดเก็บข้อมูลฐานและความรู้ของชุมชน การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา เพื่อพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และ แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีความสำคัญต่อชุมชน (หมู่บ้านตำบล) ดังนี้

1. เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พัฒนาตำบล ให้เจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
2. เป็นหน่วยประสานทรัพยากรระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กับท้องถิ่นอื่นๆ รวมทั้งหน่วยราชการ และหน่วยเอกชนอื่น ๆ
3. เป็นเวทีประชาธิปไตยของประชาชนในการเลือกสมาชิกสภาท้องถิ่น (สมาชิกสภา อบต. เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้งบประมาณ รายได้ ทรัพย์สินและระดมทุนเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น

²⁸ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 5

²⁹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 6

4. เป็นการส่งเสริมและพัฒนาคนในท้องถิ่น ให้ทำงานเพื่อท้องถิ่นของตนก่อให้เกิดการจ้างงานขึ้นในท้องถิ่น เช่น สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พนักงานและลูกจ้างของ อบต.

5. ส่งเสริมสิทธิและหน้าที่ของประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตรวจสอบการทำงานและใช้สิทธิถอดถอน ผู้แทนของตน (สมาชิกสภา) ไม่ทำงานเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น

โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ประกอบด้วย

1. สภาองค์การบริหารส่วนตำบล (สภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.))

2. คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.))

หน้าที่ของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.))

คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีหน้าที่

1. บริหารงานของอบต. ให้เป็นไปตามข้อบังคับ และแผนพัฒนาตำบล

2. จัดทำแผนพัฒนาตำบลและข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีเสนอต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

3. รายงานผล การทำงาน และการใช้เงินสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทราบอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่ทางราชการมอบหมาย เข้าร่วมประชุมกับสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามสมัยประชุม³⁰

ผู้วิจัยได้ทำการหาข้อมูลกระบวนการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักหลายท่านที่มีหน้าที่ทางด้านการพัฒนาพื้นที่โดยตรง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทำให้ทราบว่าโดยส่วนใหญ่พื้นที่ของประชาชนตำบลกาญจนนาเป็นพื้นที่การเกษตรปัญหาหลักๆที่มักพบเจอก็คือการขาดแคลนน้ำ จึงได้ทำการประสานภาคีเครือข่ายลุ่มน้ำตะวันออกนอกพื้นที่โดยร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนตำบลป่าแดง เทศบาลตำบลช่อแฮ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลนาจักร เทศบาลตำบลบ้านถิ่น ได้ทำการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำแม่สาย แม่ก้อน และแม่ยม เกิดจากการร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนี้ ได้เสนอให้จังหวัดแพร่ ได้บรรจุแผนไว้ในการพัฒนาในอนาคตอันใกล้นี้ ต่อไปพื้นที่จะได้มีแรงน้ำในการประกอบการเกษตรตลอดปี ทำให้ประชาชนมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ก็ในปัจจุบันการทำการเกษตร

³⁰ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา, อำนาจหน้าที่ของ อบต. ตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และ แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน โดย อังศณา@naxsolution.com, ออนไลน์, ที่มา : https://www.kanjana.go.th/project_detail.php?hd=45&dolP=1&checkIP, (10 สิงหาคม 2565).

โดยเฉพาะการปลูกข้าวทำได้เพียงปีละ 1 ครั้ง เพราะขาดแคลนแหล่งน้ำ เมื่อโครงการนี้สำเร็จ ประชาชนในพื้นที่จะมีแหล่งน้ำใช้ตลอดปีสามารถทำการปลูกข้าวได้หลายรอบจะทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชน ทำให้ประชาชนสามารถมีเงินใช้จ่ายมากขึ้น สามารถส่งลูกหลานได้เรียนหนังสือในชั้นที่สูงขึ้น ก็มีความสุขมากขึ้น จึงหวังว่าจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ในหลายตำบลเหล่านี้³¹

ฐานข้อมูลความรู้เพื่อรวบรวมแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนาได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการโดยการจัดทำแผนมีโครงการและกิจกรรม การดำเนินการหาแหล่งทุนสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐรวมทั้งภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนให้จัดโครงการกิจกรรมต่างๆได้สำเร็จ เมื่อดำเนินโครงการแล้วจัดหาแหล่งกระจายสินค้าจูงใจจำหน่ายสินค้าให้กับประชาชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบูรณาการกับเครือข่ายในชุมชนโดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมมือกับวัดชุมชนต้นแบบเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ทำให้เกิดความสำเร็จเพื่อเป็นต้นแบบโดยการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีประกอบการผลิตจำหน่ายผลผลิตนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน³²

การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์โดยการพิจารณาจากฐานข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ในปีก่อนหน้านี้ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการประชุมเสนอปัญหา จากนั้นนำปัญหาเข้าสู่ที่ประชุมของชาวบ้าน เสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลผ่านสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลรับเรื่องพิจารณาปัญหาแล้วบรรจุไว้ในแผนนำเข้าสู่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลอนุมัติการใช้แผนเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหางบประมาณที่ไม่ทั่วถึง แต่ก็ยังเกิดปัญหาเรื่องงบประมาณที่มีอย่างจำกัด เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าการพัฒนาทุกอย่างจำเป็นต้องอาศัยฐานข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก จึงถือได้ว่าฐานข้อมูลความรู้มีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างยิ่ง³³

กล่าวโดยสรุปว่า องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างสูง ด้วยการอาศัยฐานข้อมูลความรู้ของชุมชนที่เกิดขึ้นในปีก่อนหน้า หรือที่ผ่านมานำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตำบลกาญจนนา โดยผ่านกระบวนการการประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนตำบลกาญจนนารวมทั้ง 9 หมู่บ้าน นำไปเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบรรจุไว้ในแผนนำเข้าสู่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาร่วมกันโดยสังเกตได้ว่ามีส่วนร่วมของประชาชนรวมทั้งตัวแทนของประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาประมวลปัญหานั้นเข้าสู่แผนการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยฐานข้อมูลความรู้ของชุมชนที่ได้ทำการ

³¹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 7

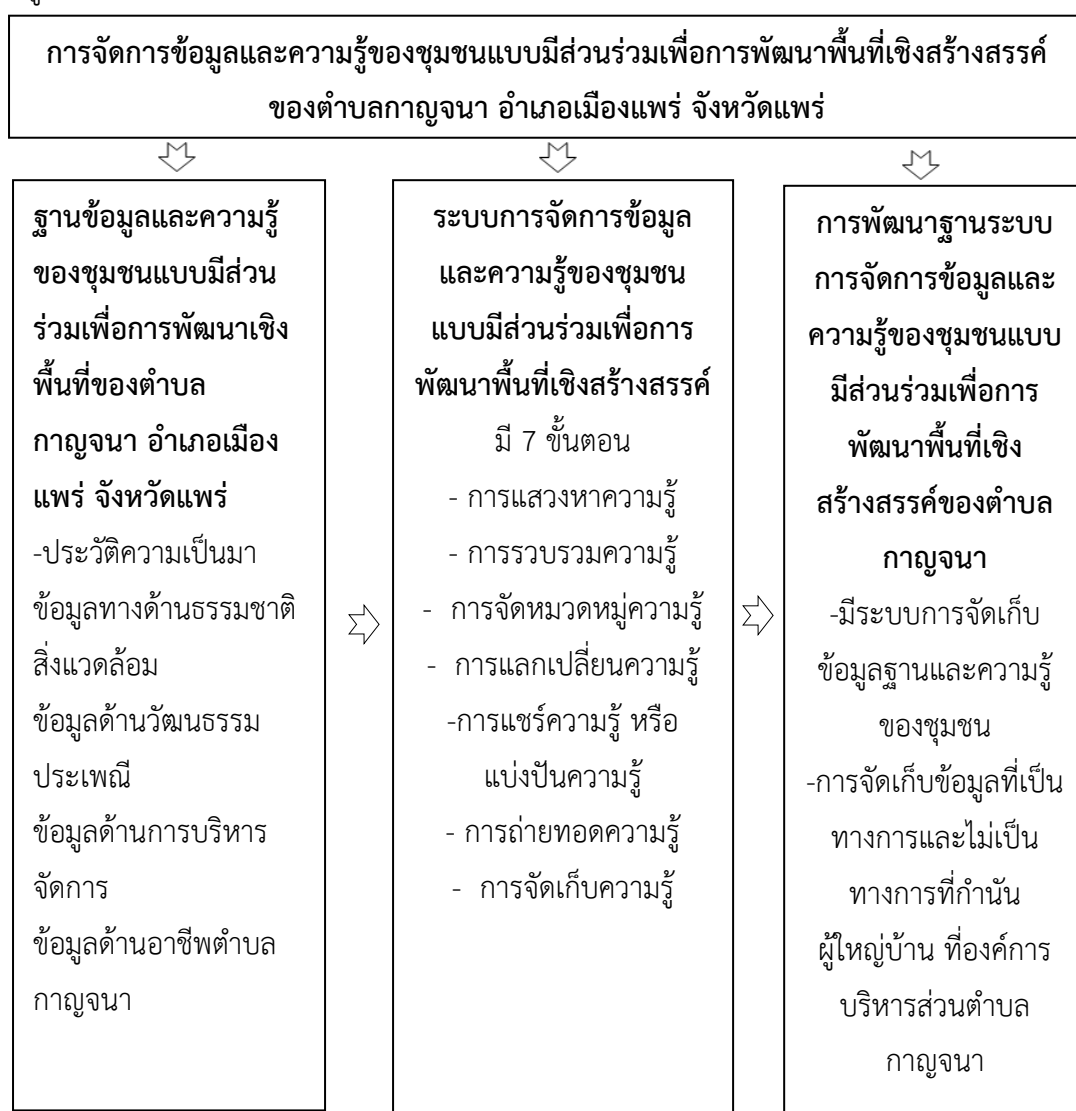
³² ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 10

³³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 8

รวบรวมไว้ในปีก่อนหรือจากการนำเสนอของประชาชนในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอนุมัติแผนก็แนะนำมาจัดทำเป็นโครงการกิจกรรมจัดสรรงบประมาณของรัฐหรือหาแหล่งทุนเอกชนที่ให้การสนับสนุน ดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามแผนที่ตั้งไว้ สรุปประมวลเป็นฐานข้อมูลในการพิจารณาในปีถัดไป

4.4 องค์กรความรู้จากการวิจัย

การสรุปวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดองค์ความรู้จากการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ 4.1 สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

สรุปองค์ความรู้จากการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา ข้อมูล ทางด้าน ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับพื้นที่ของตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเกิดขึ้นในรอบ 12 เดือนของตำบลกาญจนาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในอำเภอเมืองหรือในจังหวัดแพร่ โดยมีประเพณีสำคัญคือการบูชาพระธาตุแก้วแก้วสลีปัญญา พระธาตุหม้อคว่ำเป็นต้น ข้อมูลด้านการบริหารจัดการ ในตำบลกาญจนามีประชากรทั้งสิ้น 4,529 คนมีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่ ประกอบไปด้วย บ้านดอนดีหมู่ 1 บ้านดอนแก้วหมู่ 2 บ้านหัวฝายหมู่ 3 บ้านหนองบอนหมู่ 4 บ้านกวาวหมู่ 5 บ้านทุ่งอ่วนหมู่ 6 บ้านดอนดีหมู่ 7 บ้านหัวฝายหมู่ 8 และบ้านกาญจนาหมู่ 9 มี วัดจำนวน 6 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดดอนดี วัดดอนแก้ว วัดหนองบ่อ วัดใหม่บ้านกวาว วัดกาญจนา ราม และวัดหัวฝาย มีสาธารณสุข 1 แห่งคือสถานีอนามัยตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านอาชีพตำบล กาญจนาประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลกาญจนาประกอบอาชีพเกษตรกรรมค้าขายอุตสาหกรรม ครัวเรือนรับจ้างแรงงานผลผลิตที่สำคัญของตำบลได้แก่ ข้าวถั่วเหลืองผลไม้ส่วนอุตสาหกรรมครัวเรือน ผลิตภัณฑ์จากข้าวไม้ไผ่การทอผ้าชุดเครื่องนอนผลิตภัณฑ์ผ้าเมืองเป็นต้น

2. ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิง สร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิง สร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการจัดการข้อมูลชุมชน แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ จำนวน 13 คน โดยการพัฒนาระบบข้อมูลและ ความรู้ 7 ขั้นตอน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักมีรายละเอียดดังนี้

1. การแสวงหาความรู้

การแสวงหาความรู้ของคนในชุมชนตำบลกาญจนา มีการแสวงหาความรู้ครบทุกเพศทุกวัย ยังปรากฏให้เห็นว่าผู้สูงอายุบางคนก็จะทำการแสวงหาความรู้ผ่านอ่านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดย การอ่านตำราที่บันทึกด้วยอักษรล้านนาตามวัดต่าง ๆ ส่วนวัยกลางคนก็ได้รับการสืบสานความรู้จาก ผู้สูงอายุและช่องทางการแสวงหาความรู้สมัยใหม่ผ่านระบบไอที ส่วนเยาวชนได้รับการแสวงหาความรู้ หลายช่องทางผ่านการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน หรือจากการเล่าขานของผู้สูงอายุและคนวัยทำงาน จึงเห็นได้ว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยกันแสวงหาความรู้ทำให้เกิดองค์ความรู้ทั้งเก่าและใหม่ที่จะสืบ สานประเพณีวัฒนธรรมสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2. การรวบรวมความรู้

การรวบรวมความรู้ในอดีต เกิดขึ้นจากความสนใจของตัวบุคคลที่สนใจในเรื่องต่างๆ ในท้องถิ่น หนึ่งที่ชอบต่อกัน ยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจนคือ เรื่องยาสมุนไพร หรือด้านความเชื่อมีคาถาอาคม การเป่าเสกต่อกระดูกต่อเส้นเอ็น ส่วนเรื่องของการประกอบอาชีพก็มีการรวบรวมความรู้ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นเช่น การปลูกข้าวให้ได้ผลดีเป็นต้น ส่วนในปัจจุบันมีการบันทึกข้อมูลข่าวสารต่างๆลงในระบบไอทีหรือคอมพิวเตอร์ มีการรวบรวมอย่างเป็นทางการไว้ในส่วนของการปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นและการพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

3. การจัดหมวดหมู่ความรู้

การแยกหมวดหมู่ความรู้ตามความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก บางส่วนเห็นว่าไม่ได้แยกออกมาให้เห็นตามศาสตร์หรือวิชาต่างๆ มักมีการปนอยู่ในความเชื่อในท้องถิ่นเป็นหลัก หลักความเชื่อในพระพุทธศาสนาเรื่องบุญบาป การทำทาน ตามประเพณีท้องถิ่นในตำบล บางส่วนให้ความเห็นว่ามีการแยกเป็นความเชื่อทางด้านธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อทางด้านวัฒนธรรมประเพณี การนับถือผีบรรพบุรุษต่าง ๆ

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้

การประมวลความรู้และการกลั่นกรองความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนมักจะเกิดขึ้นจากตลาดท้องถิ่นหรือบัณฑิตหรือที่เรียกว่าน้อย นาน หรือบุคคลที่ผ่านการบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา มีโอกาสเรียนรู้ศาสตร์สาขาแขนงต่างๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของคัมภีร์ที่มีการเขียนถ่ายถอดจากรุ่นในอดีตสู่รุ่นในปัจจุบันในเวลานั้นๆ และเป็นที่เคารพนับถือของชุมชน จึงเป็นผู้ที่ให้การประมวลความรู้และกลั่นกรองความรู้ ส่วนในปัจจุบันก็เป็นไปตามหลักสูตรของการเรียนในกระทรวงศึกษาธิการ หรือกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

5. การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้

การแบ่งปันและการแชร์ความรู้ในอดีตเกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัวจากนั้นนำไปสู่การถ่ายทอดโดยธรรมชาติในที่ทำงานในท้องไร่ท้องนาเจอกันพบปะพูดคุยถ่ายทอดไม่เป็นทางการแต่ทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้มีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้ต่างๆโดยไม่มีขีดจำกัดตามสติปัญญาความสามารถของแต่ละบุคคล

6. การถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ทำการด้วยหลายวิธีเช่นกรณีของความรู้วิชาการ มีการทำเป็นเอกสารฐานความรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ ความรู้สมัยใหม่มีการเรียนรู้ผ่านกลุ่มหรือระบบพี่เลี้ยง เปิดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนกลางถ่ายทอดในอดีต ขึ้นจากการถ่ายทอดของครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งถึงลูกศิษย์ที่ให้ความเคารพนับถือรับถ่ายทอดวิชา

7. การจัดเก็บความรู้

การจัดเก็บความรู้ที่เป็นขั้นตอนของการถ่ายทอดความรู้ให้เกิดความต่อเนื่องจากชนรุ่นก่อนสู่ชนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมในอนาคต ในรูปแบบของการจัดเก็บความรู้มีหลากหลายวิธี ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการจัดเก็บที่เป็นรูปแบบของเอกสารหนังสือ สู่การจัดเก็บในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

3.การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของผู้ปกครองท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ตามการรวบรวมข้อมูลเป็นฐานข้อมูลในการศึกษา ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่กฎหมายกำหนด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์โดยฐานข้อมูลที่เป็นทางการ และการพัฒนาพื้นที่เพลงสร้างสรรค์โดยสารข้อมูลที่ไม่เป็นทางการเช่นกันสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ตามวาระโอกาสในรอบ 12 เดือนที่ปรากฏในท้องถิ่นตำบลกาญจนา อย่างที่ทราบเช่นการไหว้พระธาตุหม้อคว่ำ พระธาตุแก้วแก้วสะหลีปัญญาเป็นต้น มีการร่วมมือกันโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ในยามวิกาล ตลอดถึงการใกล้เคียงประณีประนอมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เกิดการยอมรับและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ระบบการจัดเก็บข้อมูลฐานและความรู้ของชุมชน การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา เพื่อพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างสูงด้วยการอาศัยฐานข้อมูลความรู้ของชุมชนที่เกิดขึ้นในปีก่อนหน้า หรือที่ผ่านมา นำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตำบลกาญจนา โดยผ่านกระบวนการการประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนตำบลกาญจนารวมทั้ง 9 หมู่บ้าน นำไปเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบล บรรจุไว้ในแผนนำเข้าสู่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาร่วมกันโดยสังเกตได้ว่ามีส่วนร่วมของประชาชนรวมทั้งตัวแทนของประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาประมวลปัญหานำเข้าสู่แผนการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยฐานข้อมูลความรู้ของชุมชนที่ได้ทำการรวบรวมไว้ในปีก่อนหน้าหรือจากการนำเสนอของประชาชนในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอนุมัติแผนก็แนะนำมาจัดทำเป็นโครงการกิจกรรมจัดสรรงบประมาณของรัฐ หรือหาแหล่งทุนเอกชนที่ให้การสนับสนุน ดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามแผนที่ตั้งไว้ สรุปประมวลเป็นฐานข้อมูลในการพิจารณาในปีถัดไป

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 2) เพื่อศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 3) เพื่อพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษา ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา ข้อมูลทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับพื้นที่ของตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเกิดขึ้นในรอบ 12 เดือนของตำบลกาญจนาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในอำเภอเมืองหรือในจังหวัดแพร่ โดยมีประเพณีสำคัญคือการบูชาพระธาตุแก้วแก้วสลีปัญญา พระธาตุหม้อคว่ำเป็นต้น ข้อมูลด้านการบริหารจัดการในตำบลกาญจนามีประชากรทั้งสิ้น 4,529 คนมีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่ ประกอบไปด้วย บ้านดอนดีหมู่ 1 บ้านดอนแก้วหมู่ 2 บ้านหัวฝายหมู่ 3 บ้านหนองบอนหมู่ 4 บ้านกวางหมู่ 5 บ้านทุ่งอ่วนหมู่ 6 บ้านดอนดีหมู่ 7 บ้านหัวฝายหมู่ 8 และบ้านกาญจนาหมู่ 9 มีวัดจำนวน 6 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดดอนดี วัดดอนแก้ว วัดหนองบ่อ วัดใหม่บ้านกวาง วัดกาญจนาราม และวัดหัวฝาย มีสาธารณสุข 1 แห่งคือสถานีอนามัยตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนาประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลกาญจนาประกอบอาชีพเกษตรกรรมค้าขายอุตสาหกรรมครัวเรือนรับจ้างแรงงานผลผลิตที่สำคัญของตำบลได้แก่ ข้าวถั่วเหลืองผลไม้ส่วนอุตสาหกรรมครัวเรือนผลิตภัณฑ์จากข้าวไม้ไผ่การทอผ้าชุดเครื่องนอนผลิตภัณฑ์ผ้าเมืองเป็นต้น

5.2.2 ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ จำนวน 13 คน โดยการพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้ 7 ขั้นตอน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักมีรายละเอียดดังนี้

1. การแสวงหาความรู้

การแสวงหาความรู้ของคนในชุมชนตำบลกาญจนา มีการแสวงหาความรู้ครบทุกเพศทุกวัย ยังปรากฏให้เห็นว่าผู้สูงอายุบางคนก็จะทำการแสวงหาความรู้ผ่านอ่านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยการอ่านตำราที่บันทึกด้วยอักษรล้านนาตามวัดต่าง ๆ ส่วนวัยกลางคนก็ได้รับการสืบสานความรู้จากผู้สูงอายุและช่องทางการแสวงหาความรู้สมัยใหม่ผ่านระบบไอที ส่วนเยาวชนได้รับการแสวงหาความรู้หลายช่องทางผ่านการศึกษเล่าเรียนในโรงเรียน หรือจากการเล่าขานของผู้สูงอายุและคนวัยทำงาน จึงเห็นได้ว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยกันแสวงหาความรู้ทำให้เกิดองค์ความรู้ทั้งเก่าและใหม่ที่จะสืบสานประเพณีวัฒนธรรมสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2. การรวบรวมความรู้

การรวบรวมความรู้ในอดีต เกิดขึ้นจากความสนใจของตัวบุคคลที่สนใจในเรื่องต่างๆ ในท้องถิ่น หน้าที่ชอบตักกัน ยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจนคือ เรื่องยาสมุนไพร หรือด้านความเชื่อมีคาถาอาคม การเป่าเสกต่อกระดูกต่อเส้นเอ็น ส่วนเรื่องของการประกอบอาชีพก็มีการรวบรวมความรู้ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นเช่น การปลูกข้าวให้ได้ผลดีเป็นต้น ส่วนในปัจจุบันมีการบันทึกข้อมูลข่าวสารต่างๆลงในระบบไอทีหรือคอมพิวเตอร์ มีการรวบรวมอย่างเป็นทางการไว้ในส่วนของการปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นและการพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

3. การจัดหมวดหมู่ความรู้

การแยกหมวดหมู่ความรู้ตามความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก บางส่วนเห็นว่าไม่ได้แยกออกมาให้เห็นตามศาสตร์หรือวิชาต่างๆ มักมีการป้อนอยู่ในความเชื่อในท้องถิ่นเป็นหลัก หลักความเชื่อในพระพุทธศาสนาเรื่องบุญบาป การทำทาน ตามประเพณีท้องถิ่นในตำบล บางส่วนให้ความเห็นว่าการแยกเป็นความเชื่อทางด้านธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี การนับถือผีบรรพบุรุษต่าง ๆ

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้

การประมวลความรู้และการกลั่นกรองความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนมักจะเกิดขึ้นจากตลาดท้องถิ่นหรือบัณฑิตหรือที่เรียกว่าน้อย นาน หรือบุคคลที่ผ่านการบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา มีโอกาสเรียนรู้ศาสตร์สาขาแขนงต่างๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของคัมภีร์ที่มีการเขียนถ่ายทอดจากรุ่นในอดีตสู่รุ่นในปัจจุบันในเวลานั้นๆ และเป็นที่เคารพนับถือของชุมชน จึงเป็นผู้ที่

ให้การประมวลความรู้และกลั่นกรองความรู้ ส่วนในปัจจุบันก็เป็นไปตามหลักสูตรของการเรียนใน
กระทรวงศึกษาธิการ หรือกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

5. การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้

การแบ่งปันและการแชร์ความรู้ในอดีตเกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัวจากนั้น
นำไปสู่การถ่ายทอดโดยธรรมชาติในที่ทำงานในท้องไร่ท้องนาเจอกันพบปะพูดคุยถ่ายทอดไม่เป็น
ทางการแต่ทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้มีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้นั้นๆโดยไม่มีขีดจำกัดตามสติปัญญา
ความสามารถของแต่ละบุคคล

6. การถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ทำการด้วยหลายวิธีเช่นกรณีของความรู้วิชาการ มีการทำเป็นเอกสาร
ฐานความรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ ความรู้สมัยใหม่มีการเรียนรู้ผ่านกลุ่มหรือระบบที่เลี้ยง เปิดเวที
แลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนกลางถ่ายทอดในอดีต ขึ้นจากการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งถึงลูก
ศิษย์ที่ให้ความเคารพนับถือรับถ่ายทอดวิชา

7. การจัดเก็บความรู้

การจัดเก็บความรู้ที่เป็นขั้นตอนของการถ่ายทอดความรู้ให้เกิดความต่อเนื่องจากชนรุ่น
ก่อนสู่คนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมในอนาคต ในรูปแบบของการจัดเก็บความรู้มีอย่าง
หลากหลายวิธี ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการจัดเก็บที่เป็นรูปแบบของเอกสารหนังสือ สู่การ
จัดเก็บในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

5.1.3 การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อ การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็น
ทางการเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของผู้ปกครองท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ตามการรวบรวมข้อมูลเป็นฐานข้อมูลในการศึกษา ทั้งเป็น
ทางการและไม่เป็นทางการตามอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่กฎหมายกำหนด ซึ่งถือได้ว่าเป็น
การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์โดยฐานข้อมูลที่เป็นทางการ และการพัฒนาพื้นที่เพลงสร้างสรรค์
โดยสารข้อมูลที่ไม่เป็นทางการเช่นกันสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ตามวาระโอกาสใน
รอบ 12 เดือนที่ปรากฏในท้องถิ่นตำบลกาญจนา อย่างที่ทราบเช่นการไหว้พระธาตุหม้อคว่ำ พระธาตุ
แก้วแก้วสะหลีปัญญาเป็นต้น มีการร่วมมือกันโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการรักษาความสงบ
เรียบร้อยในพื้นที่ในยามวิกาล ตลอดถึงการไถ่เกลี้ยประณีประนอมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เกิด
การยอมรับและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ระบบการจัดเก็บข้อมูลฐานและความรู้ของชุมชน การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา เพื่อพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างสูง ด้วยการอาศัยฐานข้อมูลความรู้ของชุมชนที่เกิดขึ้นในปีก่อนหน้า หรือที่ผ่านมา นำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตำบลกาญจนนา โดยผ่านกระบวนการการประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนตำบลกาญจนนารวมทั้ง 9 หมู่บ้าน นำไปเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบล บรรจู่ไว้ในแผนนำเข้าสู่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาาร่วมกันโดยสังเกตได้ว่ามีส่วนร่วมของประชาชนรวมทั้งตัวแทนของประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาประมวลปัญหามาเข้าสู่แผนการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยฐานข้อมูลความรู้ของชุมชนที่ได้ทำการรวบรวมไว้ในปีก่อนหรือจากการนำเสนอของประชาชนในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอนุมัติแผนก็แนะนำมาจัดทำเป็นโครงการกิจกรรมจัดสรรงบประมาณของรัฐ หรือหาแหล่งทุนเอกชนที่ให้การสนับสนุน ดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามแผนที่ตั้งไว้ สรุปประมวลเป็นฐานข้อมูลในการพิจารณาในปีถัดไป

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนนา ข้อมูล ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับพื้นที่ของตำบลกาญจนนา ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเกิดขึ้นในรอบ 12 เดือนของตำบลกาญจนนาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในอำเภอเมืองหรือในจังหวัดแพร่ โดยมีประเพณีสำคัญคือการบูชาพระธาตุแก้วแก้วสลีปัญญา พระธาตุหม้อคว่ำเป็นต้น ข้อมูลด้านการบริหารจัดการในตำบลกาญจนนามีประชากรทั้งสิ้น 4,529 คนมีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่ ประกอบไปด้วย บ้านดอนตีหมู่ 1 บ้านดอนแก้วหมู่ 2 บ้านหัวฝายหมู่ 3 บ้านหนองบอนหมู่ 4 บ้านกวาวหมู่ 5 บ้านทุ่งอ่วนหมู่ 6 บ้านดอนตีหมู่ 7 บ้านหัวฝายหมู่ 8 และบ้านกาญจนนาหมู่ 9 มีวัดจำนวน 6 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดดอนตี วัดดอนแก้ว วัดหนองบ่อ วัดใหม่บ้านกวาว วัดกาญจนนาราม และวัดหัวฝาย มีสาธารณสุข 1 แห่งคือสถานีอนามัยตำบลกาญจนนา ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนนาประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลกาญจนนาประกอบอาชีพเกษตรกรรมค้าขายอุตสาหกรรมครัวเรือนรับจ้างแรงงานผลผลิตที่สำคัญของตำบลได้แก่ ข้าวถั่วเหลืองผลไม้ส่วนอุตสาหกรรมครัวเรือนผลิตภัณฑ์จากข้าวไม้ไผ่การทอผ้าชุดเครื่องนอนผลิตภัณฑ์ผ้าเมืองเป็นต้น สอดคล้องกับงานของ

วรินพร แก้วสว่าง เรื่องการจัดการข้อมูล¹ พบว่า การจัดการข้อมูล คือ การบริหาร การจัดเก็บข้อมูล การประมวลข้อมูลให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีประโยชน์ที่พร้อมจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในทันทีที่การจัดการข้อมูลจะเกิดประโยชน์สูงสุดหรือประสิทธิภาพสูงสุดก็ต่อเมื่อผู้ใช้ข้อมูลสามารถใช้ข้อมูลที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นกลางมากที่สุด เพื่อจะได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาช่วยในการตัดสินใจหรือนำไปใช้ประโยชน์อื่นๆ ต่อไป ในปัจจุบันนี้ข้อมูลต่างๆ ได้ถูกจัดการไว้อย่างเป็นระเบียบ โดยเก็บไว้ในสิ่งที่เรียกว่า แฟ้ม (File) หลักในการบริหารข้อมูล ประกอบด้วย 1. ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล (Access) ได้ง่ายรวดเร็วและถูกต้อง โดยจะต้องมีการกำหนด สิทธิในการเรียกใช้ข้อมูลตามลำดับความสำคัญของผู้ใช้ 2. จะต้องมียุทธวิธีรักษาความปลอดภัยของข้อมูล (Security) ข้อมูลที่จัดเก็บไว้จะต้องมียุทธวิธีรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันการจารกรรมข้อมูล 3. สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขในอนาคตได้ (Edit) ทั้งนี้เนื่องจากแผนที่ยาวไกลจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์จึงทำให้ต้องมีการจัดระเบียบข้อมูล แก้ไขข้อมูลพร้อมทั้งจัดหาข้อมูลมาเพิ่มเติม และ 4. ข้อมูลที่จัดเก็บอาจจะต้องมีการจัดแบ่งเป็นส่วนหรือสร้างเป็นตาราง เพื่อจะง่ายแก่การปรับปรุงข้อมูล ในลักษณะการจัดการฐานข้อมูลแบบสัมพันธ์ (Relational database) ซึ่งจะกล่าวถึงภายหลัง

และสอดคล้องกับงานของ อธิกัญญา แพรต่วนและภุริพัศ เหมือนทอง² จากผลการศึกษาและวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การพัฒนาระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ชุมชนเพื่อรวบรวมองค์ความรู้และผลการดำเนินงานด้านการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ มาขยายผลให้กับคนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา ชุมชนต่างพื้นที่ที่สนใจได้สืบค้นข้อมูลในรูปแบบเนื้อหา ภาพและภาพเคลื่อนไหว (VDO) ผ่านเว็บไซต์ และประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์พบว่า ระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ สามารถประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานด้านการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดนครสวรรค์ ก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงข้อมูลทั้งด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชี่ยวชาญ ศูนย์การเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ และการดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้าน เป็นไปตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของโครงการวิจัยที่ตั้งไว้

¹ วรินพร แก้วสว่าง, การจัดการข้อมูล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/newteamacc2559/kar-cadkar-khxmlul> (22 มีนาคม 2565)

² อธิกัญญา แพรต่วนและภุริพัศ เหมือนทอง, การพัฒนาระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในจังหวัดนครสวรรค์, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2563) : 119

5.2.2 ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ จำนวน 13รูป หรือ คน โดยการพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้ 7 ขั้นตอน 1.การแสวงหาความรู้ 2.การรวบรวมความรู้ 3.การจัดหมวดหมู่ความรู้ 4.การแลกเปลี่ยนความรู้ 5.การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้ 6.การถ่ายทอดความรู้ 7.การจัดเก็บความรู้ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

การแสวงหาความรู้ของคนในชุมชนตำบลกาญจนา มีการแสวงหาความรู้ครบทุกเพศทุกวัย ยังปรากฏให้เห็นว่าผู้สูงอายุบางคนก็จะทำการแสวงหาความรู้ผ่านอ่านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยการอ่านตำราที่บ้านที่กด้วยอักษรล้านนาตามวัดต่าง ๆ ส่วนวัยกลางคนก็ได้รับการสืบสานความรู้จากผู้สูงอายุและช่องทางการแสวงหาความรู้สมัยใหม่ผ่านระบบไอที ส่วนเยาวชนได้รับการแสวงหาความรู้หลายช่องทางผ่านการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน หรือจากการเล่าขานของผู้สูงอายุและคนวัยทำงาน จึงเห็นได้ว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยกันแสวงหาความรู้ทำให้เกิดองค์ความรู้ทั้งเก่าและใหม่ที่จะสืบสานประเพณีวัฒนธรรมสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การรวบรวมความรู้ในอดีต เกิดขึ้นจากความสนใจของตัวบุคคลที่สนใจในเรื่องต่างๆ ในท้องถิ่น หนึ่งที่ชอบต่อกัน ยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจนคือ เรื่องยาสมุนไพร หรือด้านความเชื่อมีคาถาอาคม การเป่าเสกต่อกระดูกต่อเส้นเอ็น ส่วนเรื่องของการประกอบอาชีพก็มีการรวบรวมความรู้ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นเช่น การปลูกข้าวให้ได้ผลดีเป็นต้น ส่วนในปัจจุบันมีการบันทึกข้อมูลข่าวสารต่างๆลงในระบบไอทีหรือคอมพิวเตอร์ มีการรวบรวมอย่างเป็นทางการไว้ในส่วนของการปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นและการพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

การแยกหมวดหมู่ความรู้ตามความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก บางส่วนเห็นว่าไม่ได้แยกออกมาให้เห็นตามศาสตร์หรือวิชาต่างๆ มักมีการปนอยู่ในความเชื่อในท้องถิ่นเป็นหลัก หลักความเชื่อในพระพุทธศาสนาเรื่องบุญบาป การทำทาน ตามประเพณีท้องถิ่นในตำบล บางส่วนให้ความเห็นว่าการแยกเป็นความเชื่อทางด้านธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี การนับถือผีบรรพบุรุษต่าง ๆ

การประมวลความรู้และการกลั่นกรองความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนมักจะเกิดขึ้นจากตลาดท้องถิ่นหรือบัณฑิตหรือที่เรียกว่าน้อย นาน หรือบุคคลที่ผ่านการบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา มีโอกาสเรียนรู้ศาสตร์สาขาแขนงต่างๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของคัมภีร์ที่มีการเขียนถ่ายทอดจากรุ่นในอดีตสู่รุ่นในปัจจุบันในเวลานั้นๆ และเป็นที่เคารพนับถือของชุมชน จึงเป็นผู้ที่ให้การประมวลความรู้และกลั่นกรองความรู้ ส่วนในปัจจุบันก็เป็นไปตามหลักสูตรของการเรียนในกระทรวงศึกษาธิการ หรือกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

การแบ่งปันและการแชร์ความรู้ในอดีตเกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัวจากนั้นนำไปสู่การถ่ายทอดโดยธรรมชาติในที่ทำงานในท้องไร่ท้องนาเจอกันพบปะพูดคุยถ่ายทอดไม่เป็นทางการแต่ทุกคนมีส่วนรับรู้มีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้นั้นๆโดยไม่มีขีดจำกัดตามสติปัญญาความสามารถของแต่ละบุคคล

การถ่ายทอดความรู้ทำการด้วยหลายวิธีเช่นกรณีของความรู้วิชาการ มีการทำเป็นเอกสารฐานความรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ ความรู้สมัยใหม่มีการเรียนรู้ผ่านกลุ่มหรือระบบพี่เลี้ยง เปิดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนกลางถ่ายทอดในอดีต ขึ้นจากการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งถึงลูกศิษย์ที่ให้ความเคารพนับถือรับถ่ายทอดวิชา

การจัดเก็บความรู้ที่เป็นขั้นตอนของการถ่ายทอดความรู้ให้เกิดความต่อเนื่องจากชนรุ่นก่อนสู่ชนรุ่นปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมในอนาคต ในรูปแบบของการจัดเก็บความรู้มีอย่างหลากหลายวิธี ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการจัดเก็บที่เป็นรูปแบบของเอกสารหนังสือ สู่การจัดเก็บในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น สอดคล้องกับ³เรื่องการจัดการความรู้ในประเทศไทยนั้น ยังมีนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่งคือ ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ในฐานะนักปฏิบัติได้กล่าวสรุปการจัดการความรู้ไว้ ดังนี้คือ

การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการต่อความรู้ (1) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร (2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ (3) การปรับปรุง ดัดแปลงหรือสร้างความรู้บางส่วน (4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน (5) การนำประสบการณ์จากการทำงานและการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้ (6) การจัดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งานและปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วนลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น โดยที่การดำเนินการ 6 ประการนี้บูรณาการให้เป็นเนื้อเดียวกัน

5.3.3 การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของผู้ปกครองท้องที่ และผู้บริหารท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ตามการรวบรวมข้อมูลเป็นฐานข้อมูลในการศึกษา ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่กฎหมายกำหนด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์โดยฐานข้อมูลที่เป็นทางการ และการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์โดยสาร

³ วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2549), หน้า 3.

ข้อมูลที่ไม่เป็นทางการเช่นกันสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ตามวาระโอกาสในรอบ 12 เดือนที่ปรากฏในท้องถิ่นตำบลกาญจนา อย่างที่ทราบเช่นการไหว้พระธาตุหม้อคว่ำ พระธาตุแก้วแก้ว วะสะหลี่ปัญญาเป็นต้น มีการร่วมมือกันโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ในยามวิกาล ตลอดถึงการเฝ้าระวังประณีประนอมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เกิดการยอมรับและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ระบบการจัดเก็บข้อมูลฐานและความรู้ของชุมชน การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา เพื่อพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ในการแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างสูง ด้วยการอาศัยฐานข้อมูลความรู้ของชุมชนที่เกิดขึ้นในปีก่อนหน้า หรือที่ผ่านมา นำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตำบลกาญจนา โดยผ่านกระบวนการการประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนตำบลกาญจนารวมทั้ง 9 หมู่บ้าน นำไปเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบล บรรจู่ไว้ในแผนนำเข้าสู่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาร่วมกันโดยสังเกตได้ว่ามีส่วนร่วมของประชาชนรวมทั้งตัวแทนของประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาประมวลปัญหามาเข้าสู่แผนการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยฐานข้อมูลความรู้ของชุมชนที่ได้ทำการรวบรวมไว้ในปีก่อนหรือจากการนำเสนอของประชาชนในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอนุมัติแผนก็แนะนำมาจัดทำเป็นโครงการกิจกรรมจัดสรรงบประมาณของรัฐ หรือหาแหล่งทุนเอกชนที่ให้การสนับสนุน ดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามแผนที่ตั้งไว้ สรุปประมวลเป็นฐานข้อมูลในการพิจารณาในปีถัดไป สอดคล้องกับงานของพิเชษฐ์ บัญญัติ กล่าวสรุปถึงเรื่องการจัดการความรู้ว่า หมายถึง “กระบวนการที่ทำให้องค์กรสามารถเก็บ รับ สร้าง และต่อยอดองค์ความรู้ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรให้ทำงานตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีคุณภาพ”⁴ ยังมี วีรวิธ มาชะศิริานนท์ กล่าวสรุปถึงเรื่องการจัดการความรู้ว่า “เป็นกระบวนการบริหารรูปแบบใหม่ที่เน้นการพัฒนากระบวนการงาน (business process) ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ (learning process)”⁵ และรัตนา ฦ ลำพูน กล่าวสรุปว่าการจัดการความรู้ “เป็นกระบวนการนำความรู้ที่

⁴ กิริติ ยศยิ่งยง, การจัดการความรู้ในองค์กรและกรณีศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมการพิมพ์, 2550), หน้า 42.

⁵ กิริติ ยศยิ่งยง, การจัดการความรู้ในองค์กรและกรณีศึกษา, หน้า 42.

เกี่ยวข้องทั้งหมดที่เป็นประโยชน์และสำคัญต่อองค์กรมาจำแนกวิเคราะห์ จัดระเบียบเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงและเผยแพร่⁶

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ควรจัดให้มีผู้รับผิดชอบดูแล รักษาระบบฐานข้อมูลและปรับปรุงข้อมูลหมู่บ้านเพื่อเป็นต้นแบบจังหวัดแพร่ให้เป็นปัจจุบันทุกปี

5.3.2 ข้อเสนอในการวิจัยในครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านระดับบุคคลภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละหมู่บ้านทั้งจังหวัดแพร่เพิ่มเติม เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้และความเชี่ยวชาญของคนในชุมชน เพื่อให้บุคคลทั่วไปที่สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูล สามารถนำเสนอสารสนเทศเหล่านี้ไปใช้งานประโยชน์ต่อไป และควรพัฒนาให้อยู่ในรูปแบบ Mobile Application เพื่อสะดวกในการใช้งาน

2) ควรรวบรวมข้อมูลและจัดทำระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านต้นแบบจังหวัดอื่น ๆ จนกลายเป็นฐานความรู้ขนาดใหญ่

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

บรรณานุกรม

- กรมประชาสัมพันธ์, **คู่มือปฏิบัติงาน กระบวนการบริหารจัดการมีส่วนร่วมของประชาชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานประชาสัมพันธ์, 2553).
- กฤษฎี ทองบรรจบ, “เทคนิคการใช้เครื่องมือ 7 ขึ้นในการเรียนรู้ชุมชน”, **วารสารคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์การพิมพ์เชียงใหม่, 2555).
- กาญจนา แก้วเทพ, **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2557).
- กุลธีรา ทองใหญ่ และคณะ, “การจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล”, **วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร**, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560).
- ฉันทลักษณ์ อัจหาญ, **การพัฒนาเชิงพื้นที่ area based**, [ออนไลน์] <https://www.gotoknow.org/blog/firsttime/22999> (9 มีนาคม 2565)
- ชัชวาลย์ มากสินธ์, **การพัฒนาชนบท, เอกสารประกอบการบรรยาย**, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2555), เอกสารอัดสำเนา.
- ชัยณรงค์ ศรีรัักษ์, **พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของนักท่องเที่ยวกลุ่มประเทศ CLMV ในพื้นที่จังหวัดภูมิภาค**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์กรมหาชน), 2561).
- จิตยา สุวรรณชฎ, **พัฒนาสังคม : ขอบเขตและแนวความคิด**, **วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์** 19, 3 (กรกฎาคม 2522).
- ดิเรก ฤกษ์หรัาย, **ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม**, ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์ กับการพัฒนาชุมชน, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543).
- ตุลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : พ.ศ. พัฒนาจำกัด, 2547).
- ธีรวัลย์ ศิลารัตน์, **การจัดการความรู้ชุมชน**, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2549).
- นคร สำเภาทิพย์, **การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543).
- นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, **การพัฒนาสังคม**, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, 2544).

- นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, เอกสารประกอบการสอน วิชา 2681602 ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, เอกสารอัดสำเนา).
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท, ในเอกสารการ สอนชุด วิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1-7, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534).
- บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยาน้อยวงศ์ นยางค์, ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ ประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533).
- ประชัย ศรีจามร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษาตำบลป้าน้อยอ้อ ดอนชัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย”, ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549).
- ประเวศ วะสี, การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข , (กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2548).
- ประเสริฐ สุนทร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม : ศึกษาเฉพาะ กรณี กองบังคับการตำรวจนครบาล 6”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543).
- ปาริชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549).
- แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.2561 – 2565) อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, 20 มกราคม 2565, http://phae.go.th/file_strategic/B5/maeng64.pdf.
- พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.และคณะ. การพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนในตลาดน้ำในจังหวัดเพชรบุรี. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563.
- พีรตล แก้วลาย และทิพย์สุตา จันทร์แจ่มหล้า. เมืองสร้างสรรค์: แนวทางการพัฒนาเมืองจาก สินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย. บ.จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด : กรุงเทพฯ, 2556,
- มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณทลบุตร, การพัฒนาแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่ : คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.).
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.), แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) เล่น...เพื่อสร้างโลกที่เป็นสุข : แนวทางจัดสภาพแวดล้อมการเล่นสำหรับเด็ก, (กรุงเทพฯ: แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.), 2552).

- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, **การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบลิ๊อค, 2534).
- วชิรวัชร งามละม่อม, **ทฤษฎีการมีส่วนร่วม**, (ปทุมธานี : สถาบันวิชาการไทยวิจัยพัฒนาการจัดการ TRDM, 2558).
- วรินพร แก้วสว่าง, **การจัดการข้อมูล**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/newteamacc2559/kar-cadkar-khxmud> (22 มีนาคม 2565)
- วิทยากร เชียงกุล, **การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมไทย : บทวิเคราะห์**, (กรุงเทพฯ : ฉับแกระ, 2527).
- วิรัช เตียหงษากุล, **หลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2529).
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **หลักการพัฒนาชุมชน : การพัฒนาชุมชนประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2532).
- วิลาสินี อุดุลยานนท์, **กฎบัตรโตรอนโตเพื่อกิจกรรมทางกาย : ข้อเสนอระดับโลกเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.ispah.org/AcuCustom/Sitename/DAM/32/Toronto_Charter_Thai_FINAL.pdf (15 มีนาคม 2565)
- วีรชัย ฉลาด, **การจัดการข้อมูล**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://chalad.wordpress.com/subject/31241-2/31241-lesson-4/> (22 มีนาคม 2565)
- รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี พ.ศ.2563. 22 มกราคม 2565, <https://www.kanjana.go.th/home>.
- สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2550).
- สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2547).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **สำนักนโยบายแผนและมาตรฐานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) : ฉบับสรุป**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, 2545).
- สำนักงานจังหวัดแพร่ กลุ่มงานยุทธศาสตร์ และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, **แผนพัฒนาจังหวัดแพร่ พ.ศ. 2561 - 2565 ฉบับทบทวน พ.ศ. 2564 (เล่มที่ 1)**, http://phrae.go.th/file_strategic/61-65plan64-1.pdf, 20 มกราคม 2565.

สุธี วรประดิษฐ์, การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศสำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด, สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดตราด, 2553).

สุนทร กองทรัพย์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษา ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคม มหบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม, (คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2548).

สุนิตย์ มะลิวัลย์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านตามโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน : ศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดยะลา”, วิทยานิพนธ์รัฐ ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2541).

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2545).

เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง, 2543).

เอกชัย พุ่มดวง, “กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจ ชุมชนใน ตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2557).

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา. ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วน ตำบลกาญจนา. ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>. (10 มีนาคม 2565).

Cohen , J. M., & Uphoff, N. T., *Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*, (NY: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University, 1981).

Cohen, J.M., & Uphoff, N.T, *Participations place in rural development: Seeking clarity through specificity*, (New York : World Developments, 1980).

Davis, Keith, *Human Behavior at Work: Human relation and Organization Behavior*, Fourth edition, (New York : McGraw-Hill Co, 1972).

- Delbecq, A.L. & Andrew, H.V., A Group Process Model for Problem Identification and Program Planning, **Applied Behavioral Sciences**, (1977).
- Oakley, A., **The Captured Womb: A History of the Medical Care of Pregnant Women**, Basil Blackwell, (London : Oxford, 1984).
- Sherry R. Arnstein. **A Ladder of Citizen Participation**, **Journal of the American Planning Association**, Vol. 35, No.4 : 216-224. Retrieved March 15 2002, from <http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder%201969.pdf>
- Tosun, C. & Timothy, D. J., Arguments for community participation in the tourism development process, (**The Journal of Tourism Studies**, 2003).
- Vroom, V. H., **Work and Motivation**, (New York : John Willey & son, 1970).
- William W. Reeder, **Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State**. (New York : Cornell University, 1974), (Unpublished Ph.D. Dissertation).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

“การจัดการความรู้ข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบล

กาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่”

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อนามสกุลอายุ.....ปี

ที่อยู่ ตำบล

อำเภอ.....จังหวัด

วุฒิการศึกษา.....ตำแหน่ง

สถานที่ทำงาน.....โทรศัพท์/มือถือ.....

อีเมล.....

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1. การศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยการพัฒนาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนประกอบไปด้วย

- ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนาเป็นอย่างไร
- ข้อมูลทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่นที่ดิน ป่าไม้ พื้นที่การเกษตร พื้นที่หมู่บ้านหรือชุมชน เป็นอย่างไร

- ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณี ในรอบ 12 เดือนเป็นอย่างไร

- ข้อมูลการบริหารจัดการ เช่นข้อมูล ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล

กาญจนาเป็นต้นเป็นอย่างไร

- ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนาเป็นอย่างไร

2. การศึกษาระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยพัฒนาระบบการจัดการ

ข้อมูลและความรู้ของชุมชน 7 ขั้นตอน

- ขั้นตอนที่ 1 การแสวงหาความรู้เป็นอย่างไร

- ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมความรู้เป็นอย่างไร

- ขั้นตอนที่ 3 การจัดหมวดหมู่ความรู้ เช่นความรู้ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความรู้

ทางด้านประเพณี ความรู้ทางด้านสมุนไพรเป็นต้นเป็นอย่างไร

- ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้

- ขั้นตอนที่ 5 การแชร์ความรู้ หรือแบ่งปันความรู้เป็นอย่างไร

- ขั้นตอนที่ 6 การถ่ายทอดความรู้เป็นอย่างไร

- ขั้นตอนที่ 7 การจัดเก็บความรู้เป็นอย่างไร

3. การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชน โดยระบบการจัดเก็บข้อมูล
ฐานและความรู้ของชุมชน โดยมีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
ที่องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนาเป็นอย่างไร

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

ผู้วิจัย

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประธานกลุ่มหรือผู้แทน ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 13 คน ประกอบด้วยรายนามดังนี้

- (1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 1 พระครูโกศลบุญเขต เจ้าอาวาสวัดดอนดี
- (2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 2 นายอนุพงศ์ คำวง กำนันตำบลกาญจนนา
- (3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 3 นายบรรจง ศรีธิยศ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5
- (4) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 4 นายไพศาล นิรันดร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
- (5) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 5 นายสุตสาคร สายจักร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
- (6) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 6 นายสุธรรม สนท ปัญหายาน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
- (7) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 7 นางสาวสายสุนีย์ อ่อนจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา
- (8) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 8 นางทิพรัตน์ วงค์เงิน ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา
- (9) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 9 นายประเสริฐ น้ำไหลทุ่ง รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา
- (10) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 10 นางมณฑา สิทธิชยาพรกุล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา
- (11) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 11 นายจรัส น้อยปาปลุก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา

(12) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 12 นางสาวสมเพชร เสนาป่า เลขานุการ
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา

(13) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 13 นางวงเดือน วงศ์แพทย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ
องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ อว ๘๐๔๒/๐๐๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่เลขที่ ๑๑๑ หมู่ที่ ๕
ตำบลแม่คำมี อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๕๕๐๐๐ โทร ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการประชุมสนทนากลุ่มรวบรวมข้อมูลการวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้คณาจารย์ ดำเนินการทำวิจัยในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๕ เพื่อพัฒนาศักยภาพของคณาจารย์ด้านการวิจัย และเพื่อบริการ วิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมและชุมชน ซึ่งในปีงบประมาณนี้ ทาง มจร วิทยาเขตแพร่ได้พิจารณาเห็น ว่าตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นตำบลหนึ่งที่มีการพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่องและประสบ ผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วม เพื่อให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการวิจัย ในการจัดสนทนากลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. ณ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ รายละเอียดตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญมาเพื่อพิจารณาเข้าร่วมประชุม และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ.ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตแพร่

ที่ อว ๘๐๔๒/๐๐๖

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๑๑๑ หมู่ที่ ๕
ตำบลแม่คำมี อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๕๔๐๐๐ โทร ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุเคราะห์ใช้สถานที่จัดสนทนากลุ่มรวบรวมข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นางสาวสุณี อ่อนจันทร์ นายก อบต.กาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้คณาจารย์ ดำเนินการทำวิจัยในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๕ เพื่อพัฒนาศักยภาพของคณาจารย์ด้านการวิจัย และเพื่อบริการ วิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมและชุมชน ซึ่งในปีงบประมาณนี้ ทาง มจร วิทยาเขตแพร่ได้พิจารณาเห็นว่าตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นตำบลหนึ่งที่มีการพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่องและประสบ ผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ จึงขอความอนุเคราะห์ ใช้สถานที่ภายในองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ในการจัดสนทนากลุ่ม รวบรวมข้อมูลการวิจัย ในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. รายละเอียดตามเอกสารที่ได้ แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ.ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตแพร่

กำหนดการ

การประชุมสนทนากลุ่มรวบรวมข้อมูลการวิจัย

วันอังคาร ที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.

ณ ห้องประชุม องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

.....

วันอังคาร ที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕	
๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น.	- ผู้เข้าร่วมประชุมลงทะเบียนเข้าร่วมการประชุมฯ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
๐๙.๐๐ - ๐๙.๓๐ น.	- นางสาวสุณี อ่อนจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ กล่าวต้อนรับคณะผู้วิจัย และแนะนำผู้บริหาร บุคลากร ขององค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
๐๙.๓๐ - ๑๐.๐๐ น.	- พระครูโสภณกิตติบัณฑิต,ผศ.ดร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุมสนทนากลุ่มรวบรวมข้อมูลการวิจัย - แนะนำคณะผู้วิจัย - อธิบายประเด็นคำถามที่ต้องการทราบข้อมูล
๑๐.๐๐ - ๑๑.๒๐ น.	- คณะผู้วิจัยรับฟังข้อมูลตามประเด็นคำถาม
๑๑.๒๐ - ๑๑.๓๐ น.	- คณะผู้วิจัยกล่าวขอบคุณผู้ให้ข้อมูล - มอบของที่ระลึก - บันทึกภาพร่วมกัน
๑๑.๓๐ - ๑๒.๐๐ น.	- รับประทานอาหารกลางวัน

ผู้ประสานงาน : ผศ.ดร.สายันท์ อินันใจ โทร.087-8049495

หมายเหตุ กำหนดการนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๑๑๑ หมู่ที่ ๕
ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

ที่ อว ๘๐๕๒/ว๐๑๒

๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์งานวิจัย

เรียน

ด้วยผศ.สุพจน์ แก้วไพฑูรย์ อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในนามหัวหน้าโครงการวิจัย ด้วยทุนสนับสนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๕ กำลังจัดทำวิจัย เรื่อง “การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เพื่อพัฒนางานวิชาการให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัย และงานวิจัยตามภารกิจของอุดมศึกษา

ดังนั้น ทางสำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถให้คำแนะนำอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่อย่างสร้างสรรค์ และพัฒนางานวิจัยอย่างมีคุณค่า ทางมหาวิทยาลัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน เพื่ออนุญาตสัมภาษณ์ ในวันที่ เดือน พ.ศ. เวลา ตามเอกสารแนบ และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยต่อไป และขอขอบคุณมา โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาสิทธิชัย ชัยสิทธิ,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

สำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่

โทรศัพท์ ๐๙-๕๖๗-๖๙๔๘-๖, ๐-๕๔๖-๔๖๕๘-๕

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ภาคผนวก ง

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย

เรื่อง

การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิง

สร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

Participatory Information and Knowledge Management of Community
for Creative Space Development in Kanchana Sub-district Muang Phrae
District, Phare Province

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ แก้วไพฑูรย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2565

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765047

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

วันที่ 30 กันยายน 2565

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ แก้วไพฑูริย์

ข้าพเจ้า นายอนุพงศ์ คำวาง ตำแหน่ง กำนันตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ชื่อนหน่วยงาน/
องค์กร/ชุมชน บ้านดอนแก้ว ที่อยู่ บ้านดอนแก้ว อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 54000 โทรศัพท์ 0-
9313-0615-2 ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา
พื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ แก้วไพฑูริย์

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาประดิษฐ์

การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 30 กันยายน 2565 จนถึง 30 ตุลาคม 2565 ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

ได้นำเอาความรู้ที่เกิดการวิจัยมาบูรณาการกับการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วม
ร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และกำหนด
แนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับ
รายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายอนุพงศ์ คำวาง)

ตำแหน่ง กำนันตำบลกาญจนา

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย

1. ผลผลิต (Input) ที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้ ได้เอกสารผลงานทางวิชาการ เช่น

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ 1 ชิ้น บทความวิจัยจำนวน 1 ชิ้น อันประกอบด้วยองค์ความรู้ใหม่ คือ การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ข้อมูลพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของพื้นที่ตำบลกาญจนา, ผลการศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ผลการวิเคราะห์ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ผลการวิเคราะห์การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

2. ผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้นและการนำไปใช้ประโยชน์

1) ประโยชน์กับวงวิชาการ

สำหรับโครงการวิจัยได้รับ 1. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ 1 ชิ้น บทความวิจัยจำนวน 1 ชิ้น อันประกอบด้วยองค์ความรู้ใหม่ คือ การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ผลการศึกษาฐานข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ผลการวิเคราะห์ระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ผลการวิเคราะห์การพัฒนาฐานระบบการจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

2) ประโยชน์กับชุมชนและสังคม

วิจัยนี้ ผู้นำในตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

3) ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

ผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้ การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบล กาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนด แนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนใน ชุมชนอย่างยั่งยืน

4) ประโยชน์เชิงนโยบาย

ผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้ การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบล กาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนด แนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับ รายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ผลกระทบ (Impact) ที่เกิดขึ้น

1) ผลกระทบเชิงวิชาการ

ผลจากการวิจัยชิ้นนี้ได้ช่วยการพัฒนาผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไข ปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

2) ผลกระทบเชิงชุมชนและสังคม

ได้สร้างเสริมการพัฒนาผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิง สร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและ นำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนใน ชุมชนอย่างยั่งยืน ให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน ที่ทันสมัย

3) ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ

ทำให้เกิดการบูรณาการงานประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น งานประจำปี ของวัดต่าง ๆ งานบุญกุศลของวัด เป็นต้น นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของ พระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป

4) ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อม

ได้นำองค์ความรู้การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาทำให้ชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

5) ผลกระทบเชิงนโยบาย

ได้ผลงานมอบให้กับผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

ภาคผนวก ง

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการ

1. ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ แก้วไพฑูรย์

Assistant Professor Supot Kaewphaitoon

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ, อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาการสอนภาษาอังกฤษ, รองผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตแพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เลขที่ 111 ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 54000 โทร. 0-5464-6585

4. ประวัติการศึกษา

- เปรียญธรรม 6 ประโยค
- พธ.บ. (ศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- M.A. (Linguistic), University of Mysore, Karnataka (INDIA)

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- พระพุทธศาสนา
- ภาษาศาสตร์
- ภาษาอังกฤษ

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- เป็นอาจารย์ ระดับปริญญาตรี หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่

การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ แก้วไพฑูรย์ 2565